

B-13089

Spetsiaalne fond

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

~~3.6054~~

Lugemistuba

1934

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

SP 2406

EP 1735

Kuueteistkümnes aastakäik.

~~TALLINNA KESK-
RAAMATUKOGU~~

„Sõduri“ väljaanne
Tallinn.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 1/2

XVI aastakäik

01. 34.

Lugemist

Head uut aastat

3. 6054

soovib „Sõdur“ 1934. aasta lävel kaitseväe perele, rohkearvulisele lugejaskonnale, kõigile kaastöölisele ja ärisõpradele.

Astudes uude aastakäiku „Sõdur“ võib suure rahuldustundega vaadata tagasi seni tehtud tööle. Ta on järjekindlalt taotlenud neid õigeid sihte, millised tõmmati temale ette juba 15. aastat tagasi. Tema õiget-rada-käimist on hinnatud ka meie riigi- ja kaitseväe juhtidelt, hoolitsedes ta rahuldava materjalse aluse eest; olles samal teadmisel on peale selle „Sõduri“ ainelist külge tunduvalt kindlustanud rohkearvuline lugejaskond tellimistega ja äriilm kuulutustega. Möödunud aastal selle tulemusena „Sõdur“ tõstis oma aastakäigu rekordilisele lehekülgede arvule — kuni 2000 külge koos kuulutustega (seni oli see alla 1500 lk.).

„Sõdur“, toetudes senisele materjalsele kui ka moraalsele baasile, tahab jätkata oma tegevust samas suunas ja samas ulatuses. Kui möödunud aastal ta püüdis rohkem tõsta esile kaitseväe väljaõppe küsimust, siis käesoleval aastal ta tahab võtta suuremale tähelepanule meie kaitseväe kasvatusliku külje. Sest elame ju viimasel ajal sõjamasinate erilise arengu lähe all, kus riigid üksteise võidu leiutavad uusi relvi ning täiendavad seniseid, et ikka kuidagi trumbata üle oma naabreid. Kõige selle tuhinas tihti aga unustatakse, et neid masinaid juhivad ikkagi inimesed, inimesed kes peale tehniliste oskuste vajavad sellel alal õige tugevat moraali. Seda aga ei saada kätte päevadega ega nädalatega, vaid see nõuab pikemaajalist järjekindlat ja teadlikku kasvatamistööd. Mida kõrgem on kaitseväe ning kogu rahva moraal, seda tugevamad on ta kaitsejõud isegi piiratud arvulise koosseisu juures. Peale selle on eriti tähtis, et meie kaitsevägi oleks eriti tugev moraalselt võitluseks vastase modern-võitlusvahenditega. Seepärast „Sõdur“ tahab käesoleval aastal peale muu käsitleda oma veergudel suuremal määral kaitseväe ning ühtlasi kogu rahva kasvatuslikku küsimust. Ühtlasi „Sõdur“ tahab elada kaasa seda, mida elab läbi meie kaitsevägi, reageerides kõigile vajadustele, tulgu nad siis juhtkonnalt — ohvitseridelt ja allohvitseridelt — või sõdurkonnalt. Samal ajal „Sõdur“ tahab jätkata tihedat ideelist sidet nende riikide sõjaliste organitega, kellele võivad olla vaenuväljal meiega ühised vastased ja ühised sõbrad. Kuid kõige selle juures ta tahab jääda uute mõtete ja ideede edasikandjaks ja levitajaks.

Selleks tähtsaks ja vastutusrikkaks lööks, eriti käesoleval aastal meie riigikaitse korraldamise alal, ootame lahke kaastöö jätkamist „Sõduri“ ümber koondunud kaastöölise perelt, soovides neile selleks palju jõudu, püsivust ja tahtet.

Riigikaitse kohustus.

Kindlasti jääb Archimede se nimi igavesti püsima, kuna keegi ei tea selle barbaarse sõjamehe nime, kes ta maha lõi. Kuid kindlasti oleks Archimedes võinud veel kauem töötada inimsoo kasuks, kui Sirakuusil oleks olnud tarvilisel arvul julgeid ja jõulisi sõjamehi, olgugi barbaar-seid.

Meil ei ole puudu inimestest, kes jutustavad alatasa üldist rahu, kes püüavad ühtlasi näidata mehi, andunuid riigikaitse teenistusse, mingisuguste väheväärtuslike inimsusvastaste olevustena. Väejuhte kujutatakse mitte harva verejanuliste julmade metslastena, kes vaid oma auahnusele või tujudele toovad ohvriks tuhanded ja tuhanded inimesed.

Ometi ei ole need näilised rahusõbrad osanud nimetada mitte ühteainust tõhusat vahendit, peale relvastatud jõu ja võitlusvalmisoleku, mis võiks tagada rahvale vabaduse ja riikliku iseseisvuse. Mitte auahnus ja hävitamisetung ei ole see jõud, mis kannab väejuhti tema tegevuses — väljaarvatud mõningad loomuvastased juhud, milliseid tuleb ette kõikjal ühiskonnas. Kohusetunne on see tugejõud, mis sunnib väejuhi panema välja kõik, mis ta omab — enda isiku.

Seisku juht ründerühma eesotsas või staabis kaartide juures — alati tuleb tal panna välja kogu oma isik.

Themistokles teadis seda, kui ta põletas laevad, Caesar teadis seda, kui ta Ventsio juures, ümbritsetud mässavaist soldateist, hüüdis ustavaks jäänuid endale järgnema. Gustav Adolf teadis seda juba siis, kui ta asetas Breitenfeldi juures oma rügemendid tolle aja kuulsamatele vägedele vastu, Karl XII teadis seda, kui ta oma kurnatud ja varustusega väe Poltaava juures palju tugevama vaenlase vastu üles seadis, Napoleon teadis seda oma esimesest lahingust kuni Waterloo, Hindenburg teadis, et tema ettevõtte Tannenbergi juures võis kergesti muutuda saatuslikuks Saksamaale ja ka talle endale.

Kõige selgemini teadsid aga meie väejuhid, kui vaenlane oli üleujutanud peaaegu kogu maa ja seisis pealinnast, tookord rahutust, kaunis tunduvalt demoraliseeritud pealinnast, vaid mõnekümne kilomeetri kaugusel emal, et võitluse tulemus tähendab maale ja ka väejuhtidele endile püsimist või langust. Suur vastutustunne,

hiigelsuur vastutustunne on kõik, mis täidab niisugusel puhul väejuhti. Ei ole siin ruumi muile tundeile, auahnusele või hävitamishimule. Üksainuke eksitus, üksainuke viga võib muutuda saatuslikuks väejuhile endale ja kogu riigile. Näiteid ajaloost selleks on nii rohkesti, et on ülearu neid nimetada.

Vaevalt võib ühelgi inimesel lasuda nii rasket vastustuskoormat kui väejuhil. Vead, mis teevad oma töös riigi- ja politikamehed, on harilikult palju kergemini ja sagedamini parandatavad kui väejuhi omad. Väejuhi enda saatus, kaasaegsete kui ka järelpõlvede otsus oleneb peaaegu täiesti sellest, millised on võitluse tulemused. Kõige kurvem on siin, et isegi kui väejuht on isiklikult töötanud eeskujulikult, aga mitmekesised vastolud on viinud lahingu kaotamisele, pannakse äpardus harilikult enam või vähem tema arvele.

Mitte ilma õigusetu ei tähendanud Molke pärast Königgrätzi lahingut, kui rahvas talle juubeldas, oma adjudandile nukra ironiaga: „Kui ma oleksin lahingu kaotanud, siis oleks seesama rahvas öelnud: seal sõidab see vana narr.“

Väejuht, käsitagu ta rühma või kogu väge, ei ole loomulikel tingimustel hoolimatu ja vastutustundeta seikleja, kel on ükskõik, mis saab tema meestest või temast endast. Tema hoollest, kohusetundest ja oskusest oleneb inimeste elu, oleneb rahva saatus. On teada sõdade ajaloos, on teada meie endagi Vabadussõjas juhtumeid, kus tunduvate äparduste ja kahjude põhjuseks olid just ebakohased juhid.

On loomulik, et igalühel ei ole väejuhi omadusi. Küll võidakse siin hoolsa töö ja õppimise varal saavutada sageli häid tulemusi, kuid ometi oleneb ses suhtes ka inimese isiklikest omadusist väga palju. Kuigi riigikaitse nüüdisajal seisab demokraatlikul, laial rahvalikul alusel, oleks ometi ideaalne, kui väejuhtideks saaksid eeskätt mehed, kellel on selleks sündinud omadused.

Kuid ka iga üksik kodanik võib kasvada riigi kaitseks küllalt tugevaks, ilma et ta oleks elukutseline sõjamees, kui ainult see kasvatamine sünnib õigel viisil.

Väga iseloomulikult seletas hiljuti rootsi sotsialistlik lehetoimetaja Richard Lindström ühel koosolekul: „Tänapäeva poliitiline seisukord on täis hädaohte

ja ähvardusi sees- ja väljaspool Euroopat ja seisukord on nii keerukas, et plahvatus ühes kohas võib tuua järeldusi kogu maailmale. Sellises seisukorras on kaitsevalmis olek hädavajalik ja „kultuuriline kaitse“ on liiga abras relv säärases maailmas, nagu meie oma. Kes tahab jääda püsima, peab mobiliseerima oma füüsilise ja materjalse võimu, mis ta tunneb endal olevat.“

Meil ei eita põhimõttes küll keegi, peale mõningate riigivastaste olluste ja põhimõtetele patsifistide, riigikaitse vajadust. Kuid põhimõttest üksi ei jätku, kui puudub ind.

Kui meie tuntuimategi meeste pojad, kes saanud väeteenistuseealiseks, käivad sageli vaid mõttega ringi, kuidas pääseda kaitseteenistusest, või kui Issand oma vihas siiski sellega nuhtleb, kuidas siis saada rivituks ehk kurjemal juhul lihtsõduriks — ainult mitte aspirandiks! — siis ei ole asi meie riigikaitse mõttega küll päris korras.

Nii mõnigi neist mehiste, kes põlgab saada juhiks riigikaitse alal, tahab meeledli olla juhiks seltskonna- ja politikaelus. Aga ometi oleks loomulik, et selline mees teeks juhikooli läbi seal, kus õpetatakse **kõige tähtsamat ja suurimat** rahva elus — vabaduse ja iseseisvuse kaitset.

Kui maa tahab püsida v a b a n a ja i s e s e i s v a n a, siis on tema kodanike suurim kohustus riigikaitse kohustus. Kuidas võib aga mees, kes sellest kohustusest kõrvale hoidunud või siin loid olnud, tahta olla rahva juhiks poliitilise või vaimlise elu alal!

Vene riigi lagunemine tuli siis, kui rahvas hakkas karjuma: „Andke rahu iga hinna eest, olgu ropp rahu (pohabnõi mir), ainult rahu!“ Ja siis, kui soldat vastas Kerenskile: „Mis on minule maast kasu, kui ma enam ei ela!“

Kuid mis kasu saavad need kuustuhad jaapanlast, kes lühikese ajaga teatasid end, nõutava kuuesaja asemel, valmis olevat minema möödapääsematu surma moodsaime relva käsitamisel vaenlase laeva hävitamiseks?

Aga kindel on, et selline rahvas ei orjustu iialgi.

Kas leiduks ka meil küllalt sääraseid „morituros“?

Ometi peaks leiduma, sest juba „Eestimaa Hannibali“ I v o S c h e n k e n b e r g i päevist saadik on eestlane tuntud v a h v a s õ j a m e h e n a, hoopis kõnelemata

esimesist iseseisvuse võitlusist enam kui 700 aasta eest. Kuid nüüd ei tohitaks tema moraali rikkuda valeõpetusega igavesest rahust, mida meie kuskil ei näe, kollitamisega „kindralite militarismist“ ja alatise kurtmisega meie nõrkusest.

Muidugi peavad väejuhid olema kõigepealt „militaristlikud“ — õhutama rahva keskel riigikaitsevaimu — sest kui kõue kargatab, siis nõutakse kõigepealt just n e n d e l t, et kõik oleks täiesti korras hädaohu tõrjumiseks. Kuidas saavad nad aga oma rasket ülesannet korralikult täita, kui osalt vaadatakse neile umbusaldusega, osalt otse eitavalt, nähes riigikaitse organisatsioones, eriti kaitseliidus, mingit ühiskonnaelu liigliha, osalt aga suhtutakse neile külmalt ja ükskõiksel!

Muidugi ei ole meie ainelised jõud eriliselt suured. Kui aga nüüd mittehärva kuulub juttu isegi inimeste suust, kes asetsevad rahvajuhtide kohal, meie jõud olevat liiga nõrgad seks, et oma ranna kaitseks midagi tõsist korda saata, siis näitab see vaid, et esiteks e i t u n t a s u g u g i a s j a, et otsustada, millised võimalused on meil rannakaitseks olemas ja teiseks e i m õ e l d a üldse riiklikult.

Iga rahvakorraldis, mis kannab riigi nime, mõtleb endakaitsele, küsimata sellest, kas tema naabrite jõud ei ole mitme ja mitmekordselt suuremad. Ja isegi miljoniline rahvas, kui ta on täis endakaitsevaimu — nimetatagu seda vaimu siin ka militaristlikuks! — Kui igaüks ilma erandita peab a u a s j a k s riigikaitseteendida ja põletavamaks häbiks sellest kõrvale hoiduda, moodustab see rahvas jõu, mida arvestab tugevamgi rahvas, enne kui ta usaldab asuda vaenutegevusele. Sest kus väikerahvast vallanud selline üldine militarism — endakaitsetung — seal leitakse kehvusest hoolimata ka endakaitseks tarvisminevaid ainelisi vahendeid.

On päevaselge, et sõjakas, militaristlik vaim omab väikerahvaste juures, nagu on eestlased, lätlased ja teised, hoopis teise tähenduse kui suurrahvaste juures. Kas võib üldse olla kahtlust, et eesti rahvas ei vaja jalatäitki võõrast maad, tal ei ole kellegagi mingit piiri õiendada, ta ei anna end ka iialgi mingi teise rahva huvide teenistusse. Ta kaitseb tarviduse korral ainult oma vabadust ja iseseisvust. Selleks peab ta olema täidetud sõjakast vaimust aga mitte valesentimentaalsest patsifismist. Igatahes peaks olema kõigile selge, et olud maailmas ei ole sarnase, endakaitset halva-

va, vaimukasvatamiseks kuigi soodsad. Muidugi, meil ei puudu isegi õndsaulised inimesed, kes leiavad, et väike Eesti peaks andma kultuuri-ilmale head eeskju ja esimesena relvad maha panema. Ainult vastutust tagajärgede eest ei taha need head inimesed siiski enda peale võtta. Nähtavasti nad mäletavad veel veidi neid aegu, kus meie olime relvadeta...

Hulk aastaid pärast Maailmasõda oli peamiselt Rahvasteliit väikeriige julgeoleku lootuseks. Kuigi asja kainel vaatlemisel ei olnud selleks lootuseks palju alust, peeti ometi ka Eestis halvaks tooniks kõnelda Rahvasteliidust kahtlevalt. Nüüd on asjaolud ise peaaegu kõigi silmad avanud ja nüüd ei tehta endale enam palju pettepilte. Millise kuju ka võtaks asutus, mis kannab Rahvasteliidu või mõnda muud riikide-ühenduse nime, nii palju on kindel, et ükski riik ei jää enam sellelt asutuselt ootama oma julgeolekut, vaid otsib selleks ka muid, tõhusamaid vahendeid. Huvid ühtlus on see jõud, mis viib üksikud rahvad üksteisele lähemale ja mille alusel tekivad riikide vahel kokkulepped koostööks ning ühiseks endakaitseks.

Meiegi leiame rahvaid, kel on meiega ses suhtes ühised huvid. Kuid samuti, nagu äriliseks koostööks ei taheta saada inimest, kel ei ole midagi, ei ole väärtust ka rahval kaitsekoostöös, kui see rahvas on nõrk. Ja samuti, nagu ärilises koostöös ei nõuta ärikaaslaselt tingimata alati ainelist vara, vaid vahel hinnatakse ka muud võimeid, on rahvaste koostöös vaimlisel jõul sageli suuremgi väärtus kui ainelisel jõul. Parimad ja moodsaimadki relvad osutuvad moraalselt madalal seisva, distsiplineerimata ja korraldamatu rahva käes endakaitse suhtes tühisteks, kuna sõjakas hästi korraldatud ja seesmiselt tugev rah-

vas ei jää nii kergesti ka siis alla, kui ta relvastus on puudulik.

Võib mõista, kui vene ajal püüti end sõjaväeteenistusest kõrvale hoida ja peeti osavaks poisiks, kel see õnnestus, isegi kui tal ei olnud midagi viga. Selles suhtes on seisukord kindlasti muutunud tunduvalt paremaks, kuid siiski peaks pääsema mõjule üldiselt meeololu, kus iga noormees otse kipub kaitseväeteenistusse, isegi kui teda ei peeta seks kehalistel puudustel hästi kohaseks. Ei oleks halb, kui meie noored võtaksid ennem eeskju Amundsenist, kel läks korda pääseda arsti tähelepanematusesse tõttu oma nõrga nägemise peale vaatamata väeteenistusse, kui Kerenski soldatist.

Kõigepealt peaks täiesti kaduma koolidest seal veel vahel — viimasel ajal harvemini ilmsiks tulev sentimentaalne ja naiivne targutamine igavesest rahust ja sõja koledusist. Eesti rahvas juba peab igavest rahu, kuid millega kindlustavad sellised rahujutlustajad ja noorsoo hinge mürgitajad, et tema jäetakse igavesti rahule!

Mitte rahust ärgu räägitagu nii palju noorsoole kui isamaa armastusest ja mehisusest, millega igaüks on valmis oma maa eest välja astuma kui tuleb vajadus, ja sellest, et kodumaa julgeoleku kindlustamiseks ei tohita kunagi karta jõukultust — isiklikku ega ainelist.

Kaitsevägi peab saama kogu rahva lemmikuks ja kaitseväes teenimine igaühel leuasjaks. Seltskonnast peab kaduma see veel kaunis sageli ilmsiks tulev vaade, et kaitsevägi on pahe, kuigi vajaline pahe. Kaitsevägi ei ole ju midagi muud kui osa rahvast endast, see osa, millel on ülesandeks seista käesoleval hetkel valvel rahva julgeoleku eest. Teda tuleb hinnata, nagu ta väärrib. **Ho.**

Eduard Vilde on lahkunud.

Eesti rahvusliku ärkamise esimesele võimsale tõusule järgnes sügav mõõn. Vene keiser Aleksander III troonile astumisega algas Vene riigis üldine poliitiline tagasikiskumine ja ühtlasi plaanikindel, sihi-teadlik venestamise politika, mis võttis tarvitusele kõik vahendid ja surveabinõud, mida võimaldas piiramata isevalitsuslik riigivõim. Purunesid kõik eesti rahvusli-

kud ootused, hävinesid lootusrikkad algatused.

Eesti rahval aga puudus üldtunnustatud poliitiline juht, nagu seda oli C. R. Jakobson, võlur, kes suutis vaimustada rahvast rahvuslike sihtide taotlemisele vastukaaluks võõrmõju survele. Selle asemel arenes kiltkondlik sahkerdamine, keelepeks oma vastaste peale vene ametnikkude ees jne.

Selles nukras rahvuslikus videvikus lõi särama Eduard Vilde kirjanduslik nimi. Kuivõrd austatud ja lugupeetud oli tol ajal E. Vilde, sellest tunnistab ilmekalt üks lapse-ristimine, kus isa teatas ristimistalitust toimetajale, et tahab oma pojale nimeks „Eduard Vilde“, ja ei taganenud omast nõudmisest, kuigi ristimise talitust toimetaja seletas, et „Vilde“ on „väärnimi“, mitte „ristinimi“.

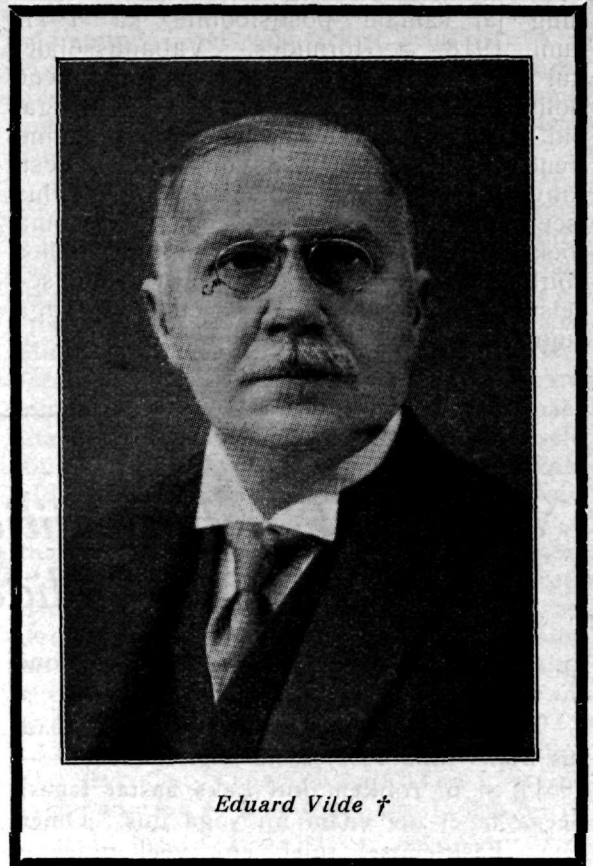
Nii asetaskirjanik-võlur puuduva politikamehe-võluri. Kas sellest ei ole küllalt et Eduard Vilde nime meele tuletada suurima austamise- ja tänu-tundega? Kas oleme küllalt teadlikud selles, kui suurel määral Eduard Vilde on saanud meie vaimliseks isaks ja ühes sellega Eesti iseseisvuse loojaks? Tema vaim on kasvatanud eestlasteks kaks rahvapõlve. Ja mitte üksi kodumaa piirides, vaid ka väljaspool: Peipsitaguses, Peterburis, Moskvas, Krimmis Volga-ääres, Siberis — igal pool, kus olid Eesti asundused, loeti Ed. Vilde jutte.

Kuid kes luges „Mahtra sõda“, „Anija mehi“ j. t., selles ärkas rahvustunne ka siis, kui see oli lämbumas võõrmõjude all ehk ummuksis äripäeva eluraskuste all. Teadmine, et meil oma suurkirjanik, tõstis iga eestlase rahvuslikku iseteadvust tollel rahvusliku surutise ajal.

Ed. Vilde kirjanduslik võlu on seletatav suurimate kirjanduslike voorustega — need on inimlikkus, tendentslikkuse puudumine, ütlemise and ja piltide kujundamise võime.

Ta ei alistu moevooludele, vaid julgeb minna alati oma teed. Ta ei vääna oma kirjanduslike tegelaste saatust mõne moodsa sundidee liistu järele, s. o. ta ei fabuleeri oma teost mõne idee propageerimiseks, nagu seda teevad tendentsiooslikud kirjanikud (ka ilmakuulsused), vaid järgneb loomutruult inimsaatusele. Tema teoste tegelased on elavate inimeste kujud, kellega kaasatuntakse, mitte mõned kirjanduslikud „robotid“. Need voorused on omased vaid suurele mõistusele, suurele annile. Nendele seltsib Ed. Vildel suur ütlemise and ja piltide kujundamise võime. Kohati on pildid nii kumerad ja elavad, et suudavad esile kutsuda lugeja välisemeelte halutsinatsioone (näiteks: „Külmale maale“ lugedes võib tunda seaprae lõhna, käte külmetamist, vastu nägu tuiskavaid jääkülmi lumikristalle jne. jne.).

Ma ei saa ütelda, et minu enesetunne oli päris mugav esmakordsel kohtamisel

Eduard Vilde †

Ed. Vildega. Ma olin nagu Röntgeni kiirte all: need hallid silmad näevad sinust läbi, sul ei ole enam saladusi, sinus ei ole varjulist paika, kuhu ta ei näeks. Hilisematel kokkupuutumistel see enesetunne kahanes harjumuse tõttu, kuid võib olla ka lihtsalt arusaamisel, et kord oled juba läbinähtud, mida siis veel varjata või millest ehmuda?

Püsin praegugi arvamisel, et E. Vilde oli suur inimeste läbinägija ning tema mälu oli muuseum, kus hoiti inimkujusid nende loomulikkuses, s. o. kõige sellega, mida nimetame voorusteks ja pahedeks, tarkuseks ja rumaluseks. Sealt ta kutsus ette neid, kes väärtsid paika tema teostes.

Kuid Ed. Vilde teened Eesti rahvale ei piirdu üksi ilukirjandusega, ta teotses ka ajakirjanikuna ja politikamehena. Ka siin on ta püsinud kõigis tormides kindlana rahvuslasena. Arvestates tema isiklikku võlu ja tema nime suurt populaarsust, peab tunnustama tema suurt kainestavat mõju äärmuste õhinale. Eriti peab allakriipsutama kaks hetke: 1905. a. revolutsioonis asus ta kindlalt rahvuslikule alusele ja rahvuslike huvide kaitsele meelivallutanud poliitilise kosmopolitismi vastu

ning jäi samale positsioonile ka 1917. kuni 1918. a. tormides. Vabadussõjale, kui tegelikule enese lahtirebimisele Vene poliitilisest ülivõimust relvastatud jõuga, pidi eelkäima enese vaimline lahtirebimine Vene autoriteedist. See võitlus kees Eesti rahva enese ridades, oli, nii ütelda, võitlus iseenesega, oma harjumustega, oli oma tõekspidamiste ümberhindamine. Selles võitluses Eduard Vilde asus rahvusliku iseseisvuse rinde poolele ja sellel oli väga suur mõju. See võitlus viidi läbi 1917. a.

suvel, sügisel ja talvel Hiljem vabadusvõitluse ägedamail, saatusliikeil aastail Ed. Vilde seisis otseselt Vabariigi valitsuse käsutuses vastutusrikkastel kohtadel, nimelt „Teadete büroo“ juhatajana Kopenhagenis 1918—19. a. ja E. V. saadikuna Berlinis 1919—20. a. ning oli valitud Asutava Kogu liikmeks. Sellega on Eduard Vilde osa võtnud Eesti riikliku iseseisvuse rajamisest kõige mitmekülgsemalt ning kuulub Eesti rahva „surematute“ hulka.

U.

Ülematest, kohustetäitjatest, ajutistest kohustetäitjatest ja kandidaatide nimekirjadest.

Kolonel O. Plaks.

Maksev Ohvitseride teenistuskäigu seadlus ilmus juba 1931. aasta sügisel (RT 85 — 1931), s. o. rohkem kui kaks aastat tagasi. Seega ta ei ole enam nii väga uus. Ometi tema käsitlemisel tuleb ette veel praegugi lahkarvamisi. See näitab, et uudsused, mis viidud maksvasse teenistuskäigu seadluse, laiemates ringides ei ole suutnud veel tungida läbi. Säärane olukord aga võib tekitada kahtlustusi asjaomaste asutuste vastu, näveerida asjata asjaomaseid ametisikuid ja jätta ka ohvitseridesse enestesse, kelle kohta tarvitatakse seadluse norme, teatava kindlusetuse-tunde, rääkimata liigsest kirjavahetusest ja läbirääkimistest, mis asja selgitamiseks tuleb pidada.

Teisest küljest tuleb aga ka pidada meeles, et seadluse normid oma konstruktsioonilt on sageli rasked ja seda keerukamad, mida rohkem üksikasju nad lahendavad. Sageli juhib üks paragrahv teisele, see jälle omakorda kolmandale jne. Seepärast ei tule ka eriti imestada, kui mõnda paragrahvi on tõlgitsetud mitmeti.

Käesolev kirjutus tahab aidata lähemalt selgitada maksva Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõningaid mõisteid ja norme, mis igapäevases elus leiavad õige sagedast käsitlemist, et olla abiks eeskätt neile ringkondadele, kel oma igapäevaste teenistusülesannete juures on vähe kokkupuutumist teenistuskäigu seadlusega kui niisugusega.

Ülem, kohustetäitja ja ajutine kohustetäitja.

Endine Ohvitseride teenistuskäigu seadlus nägi ette ohvitseri määramise ametikohale ülemaks või kohustetäitjaks. Praegu maksva teenistuskäigu seadluse järgi aga võib ohvitseri määrata ametikohale kas ülemaks, kohustetäitjaks või ajutiseks kohustetäitjaks (OTS § 85).

Ülem.

Maksva Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõtte järgi ohvitser-ülem on — alaline juht sellel ametikohal, millele ta määratud ülemaks. Ohvitseri, kes määratud teatava astme ametikoha ülemaks ja kes korralikult on pidanud end üleval ning korralikult täitnud tema peale pandud ametkohuseid, teenistuskäigu seadlus üldreeglina ei võimalda vastu ohvitseri enese tahtmist asetada ametastmelt madalamasse seisukorda kui ta on jõudnud.

See üldreegel seadluses eneses otsekohe ettetoodud ei ole. Kuid ta selgub kohe, kui vaadelda lähemalt ülema ametikohalt vabastamise juhtumeid.

Maksev OTS näeb ette kindlad juhtumid, millal ohvitser-ülem tingimata vabastatakse tema seniselt ametikohalt, samuti ka kindlad juhtumid, millal ohvitseri-ülemat võib vabastada tema seniselt ametikohalt. Viimastel juhtumitel („võib“) on vastavate ülemate otsustada, kas ohvitseri vabastada ametikohalt või mitte.

Juhtumid, millal ülem tingimata vabastatakse tema seniselt ametikohalt, on järgmised:

1. kõrgemale ametikohale ülemaks määramine;
2. üleviimine (OTS § 133);
3. läkitamine riigikaitselise kasvatuse ja õpetuse nõunikuks või riigikaitselise instruktorigi või Riigivanema käsudetaätjaks ohvitseriks või Toompea lossi komandandiks;
4. ametikoha ärakaotamine;
5. tegelikust kaitseväeteenistusest vabastamine;
6. 26-nädalaline vahetpidamata või 30-nädalaline ühe kalendriaasta jooksul korduv äraolek teenistuskohuste täitmisest tervislikkudel põhjustel, välja arvatud teenistuskohuste täitmisest tingitud haiguste, vigastuste või haavamiste või taudide ajal saadud haiguste tõttu äraolemine;
7. mitterahuldavaks atesteerimine — neil ametikohtadel, millele ülemaks määramine sünnib kandidaatide nimekirja järgi, s. o. kompaniülemate, vastavatel ja kõrgematel ametikohtadel;
8. aastmets alandamine;
9. distsiplinaarkaristusena ametikohalt eemaldamine Kv. distsiplinaarkaristusete seadluses ettenähtud korras;
10. seaduse jõusse astunud kohtuotsuse põhjal ametikohalt tagandamine (v. OTS § 121).

Juhtumid, millal ülemat võib vabastada tema seniselt ametikohalt teenistuse huvide kohaselt (s. o. juhtumid, kus on jäetud ülemuse otsustada, kas vabastada või mitte), on järgmised:

1. mitterahuldavaks atesteerimine — neil ametikohtadel, kuhu ülemaks määratavate kohta ei peeta kandidaatide nimekirju (kompaniülemate ja vastavatest ametikohtadest madalamatel ametikohtadel);
2. 26-nädalaline vahetpidamata või 30-nädalaline ühe kalendriaasta jooksul korduv äraolek teenistuskohuste täitmisest tingitud haiguste, vigastuste või haavamiste või taudide ajal saadud haiguste tõttu;
3. koosseisu vähendamise korral ametikohalt vabastamine atestatsiooni pahe-muse järjekorras;
4. teenistustasuta üle 12 kuu puhkusel viibimine (v. OTS § 122).

Vaatleme üksikult tähendatud juhtumeid ja eeskätt neid, millal ülem tingimata vabastatakse ametikohalt.

Esimene juhtum — kõrgemale ametikohale määramine — ei vaja erilist selgitust. On selge, et kõrgemale ametikohale määramise puhul ohvitser asetatakse ametastmelt tema senisest seisukorrast veel paremasse seisukorda.

Teine juhtum — üleviimine. Siin OTS § 121 p. 2 juhib OTS § 133-le. See paragrahv (133) näeb ette, et üleviimine võib teostuda kas ohvitseri enese soovil või teenistuse huvides. Üleviimise puhuks „ohvitseri enese soovil“ tähendatud paragrahv mingisugust lisatingimust üles ei sea. See pärast tuleb järeldada, et üleviimise puhul „ohvitseri enese soovil“ ohvitseri võib määrata kas kõrgemaastmelisele, samaastmelisele või ka madalamaastmelisele ametikohale võrreldes tema senise ametikohaga, kui muidugi ohvitser vastab uuele ametikohale määramise tingimustele. Ainult üleviimiseks ohvitseri enese soovil ühest väeosast teise väeosas teenistuskäigu seadlus seab üles tingimuse, et üleviimine sel puhul võib teostuda vaid siis, kui üleviimisega on nõus vastavate diviiside ja väeosade ülemad (OTS § 148). Iseasi on üleviimine teenistuse huvides. OTS § 133 teine lõik lausub: „Teenistuse huvides üle viia, kui üleviimise põhjuseks ei ole § 121 pp. 1, 4 ja 6—10 või § 122 ettenähtud ametikohalt vabastamine, võib ainult ühes määramisega samaastmelisele ametikohale.“ Teiste sõnadega, kui üleviimise põhjuseks ei ole kõrgemale ametikohale ülemaks määramine või ametikoha ärakaotamine või tervislikkudel põhjustel ülettenähtud normi teenistuskohuste täitmisest äraolemine või mitterahuldavaks atesteerimine või aastmets alandamine või distsiplinaarkaristusena ametikohalt eemaldamine või kohtuotsuse põhjal ametikohalt tagandamine või ametikohalt vabastamine atestatsiooni pahe-muse järjekorras koosseisu vähendamise puhul või teenistustasuta üle ühe aasta puhkusel viibimine, siis võib ohvitseri üle viia ainult ühes määramisega samaastmelisele ametikohale. Täheb, kui on tarvis korralikku ohvitseri, kes korralikult, teenistusest eemal olemata, täitnud oma ametikohuseid, teenistuse huvides viia üle mitte selleks, et määrata teda mõnele kõrgemale ametikohale, või seetõttu, et tema senine ametikoht kaotati ära, või ta jäi kohata koosseisude vähendamise tagajärjel, vaid et selle korraliku ohvitseri üleviimine on tarvilik mõnesugusel teisel põhjusel, — siis võib teda viia üle ainult samaastmelisele ametikohale; seejuures määramine sellele uuele samaastmelisele ameti-

kohale peab käima kaasas või järgnema o t s e k o h e üleviimisele, sest OTS § 133. on öeldud, et säärestel juhtumitel võib ohvitseri viia üle ainult ühes määramisega samaastmelisele ametikohale. Enne uuele samaastmelisele ametikohale määramist madalamasse seisukorda Ohvitseride teenistuskäigu seadlus tähendatud juhtumitel ohvitseri asetada ei luba.

Kolmas juhtum — läkitamine riigikaitse lise kasvatus ja õpetuse nõunikuks või riigikaitse lise õppuse instruktoriks või Riigi vanema käskudetäitjaks ohvitseriks või Toompea lossi komandandiks. Ka sel juhul, kui läkitamine teostub mitte ohvitseri enese soovil, vaid teenistuse huvides, Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõtte järgi ohvitseri ei või asetada ametastmelt madalamasse seisukorda, kui ta oli läkitamise momendil (v. OTS §§ 121 p. 3, 132 p. 2 ja 133). Ainult läkitamiselt tagasikutsumisel mõned ohvitseridest võivad sattuda madalamatele ametikohtadele (v. OTS § 217), mis võib tulla ette juba seetõttu, et vastavat vakantset ametikohta kaitseväes võib mitte osutada.

Neljas juhtum — ametikoha ärakaotamine. Ametikoha ärakaotamise puhul ametikohalt vabastatud ohvitserid määratakse kõrgematele, samaastmelistele või madalamastmelistele ametikohtadele, olenedes seniselt ametikohalt vabastamise põhjustest, ohvitseri kõlblikkusest, vabastatud ametikohtadest ja ametikohtadele määramise tingimustest (v. OTS § 125). Kindlustada ohvitserile vähemalt samaastmelist ametikohta, loomulikult, oleks võimatu, sest et ametikoha ärakaotamise korral vastavaid vakantseid ametikohti kaitseväes võib mitte osutada.

Viies juhtum — tegelikust teenistusest vabastamine. See erilist selgitust ei vaja. On selge, et tegelikust teenistusest vabastamise puhul ka i t s e v ä e s enam mingisugust ametikohta vabastatu järgi kindlustada ei saa. Siin väärib vaid märkimist, et tegelikust teenistusest võib vabastada ohvitseri muuseas ka vanaduse tõttu, kui ohvitser on teeninud välja pensioni (v. OTS. §§ 188 p. 1 ja 191).

Kuues, seitsmes, kaheksas, üheksas ja kümnes juhud, s. o. tervislikkudel põhjustel ametikohuste täitmisest kestvalt äraolek juhul kui tervise kaotus ei olnud tingitud teenistuskohuste täitmisest, mitterahuldavaks atesteerimine neil ametikohtadel, millele peetakse kandidaatide nimekirju, auastmes alandamine, distsiplinaarkaristusena ametikohalt eemaldamine ja kohtuotsusel ametikohalt tagandamine — need on kõik säärased juhud, kus ühel või teisel põhjusel ohvitser ei suu-

da enam korralikult täita tema peale pandud ülesandeid või karistusena ei või enam olla temale usaldatud ametikohal. Neil juhtudel, loomulikult, ei saagi kindlustada enam ohvitserile tema senist seisukorda ametikoha astme suhtes. Kohtu otsuse põhjal, distsiplinaarkorras, auastmes alandamise puhul või mitterahuldava atestatsiooni tõttu ametikohalt vabastatud ohvitserid määratakse nende senistest ametikohtadest vähemalt ühe astme võrra madalamatele ametikohtadele, kuna tervislikkudel põhjustel üle ettenähtud normi teenistuskohuste täitmisest eemal olnud ohvitseri on võimalik siiski määrata kas mõnele teisele samaastmelisele või madalamastmelisele ametikohale vastavalt ohvitseri võimetele ja tegelikkudele võimalustele (v. OTS § 125).

Mis puutub neisse juhtumitesse, millal ülema võib vabastada tema seniselt ametikohalt teenistuse huvide kohaselt (v. OTS § 122), siis vabastamine mitterahuldavaks atesteerimise puhul ametikohalt, kuhu ülemaks määratavate kohta ei peeta kandidaatide nimekirju, vabastamine tervislikkudel põhjustel üle ettenähtud aja teenistuskohuste täitmisest äraoleku puhul, kui haigus või vigastus oli tingitud teenistuskohuste täitmisest, samuti vabastamine ohvitseri üle 12 kuu teenistustasuta puhkusele oleku puhul — kõik need on säärased juhtumid, kus ohvitser kestvalt kas ei ole täitnud või ei ole saanud täita korralikult oma ametikoha ülesandeid või on kestvalt olnud üldse oma ülesannetest kõrval. Seepärast on ka loomulik, et OTS ei kindlusta tähendatud juhtumitel ohvitseri järgi tema senist ametikohta ega uue ametikoha suhtes senist astet (v. OTS §§ 122 pp. 1, 2 ja 4, 133 viimane lause ja 125). Ilmselt on ka selge, mispärast on jäetud ülemuse otsustada, kas siin ettetoodud juhtumitel ohvitseri vabastada ametikohalt või mitte. Teenivad ju ametikohtadel, kuhu ülemaks määramine ei sünni kandidaatide nimekirja järgi, peamiselt nooremad ohvitserid, kes võivad oma atestatsiooni veel parandada. Samuti väärib erilist tähelepanu ohvitser, kes jäi teenistuskohuste täitmisest eemale haiguse või vigastuse tõttu, mis tingitud teenistuskohuste täitmisest. Ka üle aasta palgata puhkusel viibimiseks võib osutada erilist tähelepanu vääriv põhjus.

Juhtumitest, millal ülemat võib vabastada tema seniselt ametikohalt, väärib eraldi märkimist — ohvitseri vabastamine ametikohalt koosseisu vähendamise korral atestatsiooni pahemuse järjekorras (v. OTS § 122 p. 3 ja 123). Nagu eespool nägime, ametikoha ärakaotamise puhul ohvitser tingimata

Leitnant Peeter Raudsepp 50-aastane.

2. detsembril 1933. a. pühitses leitnant Peeter Raudsepp esimesena 1. jalaväerügemendi ohvitseridest oma 50-dat sünnipäeva.

Leitnant P. Raudsepp sündis 1883. aastal 2. detsembril Tartumaal Kuigatsi vallas.

1906. a. astus vene sõjaväkke ja teenis 32. Kremenschugi jalaväepolgus kuni 1908. aastani.

Maailmasõja puhkemisel mobiliseeriti ta 1914. aastal ja määrati teenistusse Tartusse Krasnojarski polku, missuguse väeosaga võttis osa lahingutest sakslaste vastu Ida-Preisimaal. 1915. a. langes vangi sakslaste kätte, kus paigutati Neuhammeri vangilaagrisse.

Astub 15. detsembril 1919. a. Vabariigi Sõjakooli, mille II lennu lõpetab 1920. a. augustis lipnikuna.

Teenitud ohvitserina 5. jalaväepolgus, 1. diviisi õppekompanis ja 1. jalaväerügemendis rühmaülemana. 1924. a. lõpetab alaliseväe ohvitseride kursuse. 22. veebruaril 1924. a. ülenetakse noorem-leitnandiks vanusega 6. augustist 1921. a. 24. veebruaril 1927. a. ülenetakse leitnandiks, vanusega 6. augustist 1926. a.

1928. a. alates teenib töökompani ülema abi ametikohal.

Kaasvõitleja.

Leitnant Peeter Raudsepp.

vabastatakse sellelt ametikohalt. Koosseisu vähendamise all maksev OTS mõistab ka eeskätt teatava ametikoha ärakaotamist (vt. OTS § 123) ja koosseisu vähendamise puhul muidugi ohvitser, kes teenis ärakaotatud ametikohal, tuleb eeskätt sellelt ametikohalt vabastada. Kuid OTS § 122 p. 3 ja 123 võimaldavad valida ühes ja samas väeosas samaastmelistel sama ala ametikohtadel teenivate ülemate hulgast kõige pahema atestatsiooniga ohvitseri ja vabastada viimase tema ametikohalt ning ohvitseri, kelle ametikoht kaotati ära, paigutada selle kõige pahema atestatsiooniga ohvitseri asemele, nii et vabastatuks saaks mitte ohvitser, kes teenis ärakaotatud ametikohal, vaid ohvitseride hulgast, kes teenisid väeosas samaastmelistel sama ala ametikohtadel, see, kes omab võrreldes teistega kõige pahema atestatsiooni (muidugi kaasa arvatud ka ülem-ohvitser, kelle ametikoht kaotati ära). Otsustamine aga, kas vabastada ohvitser, kelle ametikoht kaotati ära, või otsida vabastatavat atestatsiooni pahemuse järjekorras, nagu tähendatud, on jäetud ülemusele. Kuna atesteerimine sünnib mõeldud aja eest ja kord aastas kindlaksmääratud tähtajal, siis teatava ametikoha ärakaotamise momendil vastavate ohvitseride võimed ja ülespidamine võivad osutuda mitte täpsalt vastavaks eelmise aasta atestatsioonile. Ka võib juhtuda, et suhteliselt pahema

atestatsiooniga ohvitser on mõne omaduse poolest eelistatavam suhteliselt parema atestatsiooniga ohvitseridest. Seepärast on ka arusaadav, mispärast vabastamine atestatsiooni pahemuse järjekorras on jäetud ülemuse otsustada. Koosseisude vähendamise puhul atestatsiooni pahemuse järjekorras vabastatud ohvitserile ka OTS, loomulikult, samaastmelist ametikohta kindlustada ei saa ja ta määratakse uuele ametikohale vastavalt ohvitseri võimetele ja tegelikkudele võimustele (v. OTS § 125).

Võttes kokku kõike ettetoodud ülemate ametikohalt vabastamise kohta näeme, et maksev Ohvitseride teenistuskäigu seadluse korralikkudele ohvitseridele ülematele, kes konralikult täidavad nende peale pandud ülesandeid, kindlustab selle seisukorra, kuhu nad teenistusastmelt jõudnud. Arvatud välja koosseisu kitsendamise juhtumid, mõned vähesed erandid Kaitseministri käsutusest ärälikitatud ohvitseride tagasikutsumise puhul Kaitseministri käsutusse, teenistusest vabastamine vanaduse tõttu ja määramine madalamaastmelisele ametikohale ohvitseri enese soovil, Ohvitseride teenistuskäigu seadlus ei luba asetada ohvitseri ülemaid ametiastmelt madalamasse seisukorda, kui see, millesse nad on jõudnud, enne kui ohvitseriga on tõesti midagi juhtunud, mis ei võimalda temal edasiteenimist tema senisel ametikohal.

Kohustetäitjad.

Maksva Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõtte järgi ülema kohustetäitjaks on ohvitser, kes kohustetäitjaks määramise momendil ülemaks määramise kõigile tingimustele ei vastanud, kuid kes on määratud täitma ülema kohuseid seetõttu, et ülemaks määramise tingimustele vastavaid ohvitseri ei leidunud ja ohvitser, kes määratud kohustetäitjaks, oli kõige kohasem ülema kohuseid täitma, ning oli eeldusi tema kujunemiseks ülemaks sellele ametikohale, kuhu ta määratud kohustetäitjaks (võrdle OTS §§ 95; 98 ja 89—92).

Kohustetäitjaks võib ohvitseri määrata ainult vakantsele ametikohale (v. OTS § 85).

Pidades silmas OTS §§ 91 ja 92 tuleb järeldada, et neile ametikohtadele, kuhu ülemaks määramine sünnib kandidaatide nimekirjade järgi, ohvitseri määrata kohustetäitjaks on võimalik vaid siis, kui kandidaatide nimekirjades neile ametikohtadele ühtegi kandidaati ei leidu või kui kõik kandidaadid ütlesid ära vabanenud ametikohale määramisest.

Kohustetäitjaks määramisega ohvitser vabastatakse ühtlasi tema seniselt ametikohalt (OTS § 101). Siit järeldub, et ohvitseri-ülemat, kes korralikult täitnud oma ametikohuseid, ja korralikult end pidanud üleval, ei või määrata kohustetäitjaks ei madalama ega ka samaastmelisele ametikohale, võrreldes sellega, kuhu ta on määratud ülemaks, välja arvatud juhtum, kui ohvitser vabaneb seniselt ametikohalt ametikoha ärakaotamise või koosseisu kitsendamise tagajärjel või kui uuele ametikohale määramine toimub OTS § 217 ettenähtud juhtumil või kui ohvitser ise palub üleviimist. Sest OTS §§ 121 p. 2 ja 133 p. 1 nõuavad sääraste ümberpaigutamiste puhul, nagu eespool juba nägime, ohvitseri asetamist samasse seisukorda, kui ta oli enne ümberpaigutamist, s. o. kui ta enne oli ülemaks, tuleb ta ka uuel samaastmelisel ametikohal määrata ülemaks, kuna madalamaastmelisele ametikohale määrata ei ole üldse võimalik ei ülemaks ega kohustetäitjaks.

Kohustetäitjate vabastamine ametikohtadelt sünnib samadel tingimustel kui ülemate vabastamine. Sellest järeleb, et ka kohustetäitjaid, kui nad korralikult täidavad oma ülesandeid ja korralikult peavad end üleval, kui ülemaidki üldreeglina ei või asetada ametiastmelt madalamasse seisukorda, kui ametikoht, kus nad on kohustetäitjaks. Kohustetäitjate suhtes aga siiski OTS teeb võrreldes ülematega ühe erandi. Nimelt,

kohustetäitja, kes ei vasta ülemaks määramise tingimustele, vabastatakse ametikohalt veel juhul, kui sellele ametikohale määratakse ülemaks keegi teine, kes vastab ülemaks määramise kõigile tingimustele (v. OTS § 129). Seejuures olgu tähendatud, et OTS ei nõua, et kui mõnele ametikohale on määratud kohustetäitja ja vahepeal on kerkinud esile ohvitserid, kes vastavad sellele ametikohale määramise kõigile tingimustele, et siis tingimata peaks nende viimaste hulgast vastava ohvitseri määrama ülemaks sellele ametikohale, kus on kohustetäitja ja viimane vabastama ametikohalt. OTS § 129 ütleb, et kui sellele ametikohale, kus on kohustetäitja, määratakse ülemaks keegi teine, kes vastab ülemaks määramise tingimustele, siis kohustetäitja vabastatakse tema ametikohalt. Järelikult on jäetud ametikohale määraja ülemuse otsustada, kas määrata kohustetäitja asemele, kes ülemaks määramise tingimustele ei vasta, ülemaks see keegi teine, kes vastab ülemaks määramise tingimustele, või mitte.

Riigiteenijaid (eraisikuid) maksev OTS üldse ei võimalda määrata ülemaks ohvitseridele ettenähtud ametikohtadele. Samuti üldreeglina ei luba maksev OTS määrata ülemateks ohvitseridele ettenähtud ametikohtadele kaitseväeametnikke, sõjaaegseid kaitseväeametnikke ja kaitseväeametniku asetäitjaid. Erandina viimati tähendatud üldreeglit OTS lubab määrata ohvitseridele ettenähtud ametikohtadele ülemaks neid kaitseväeametnikke, sõjaaegseid kaitseväeametnikke ja kaitseväeametniku asetäitjaid, kes võtnud osa Vabadussõjast, on atesteeritud kahe viimase aasta jooksul vähemalt heaks ja on täitnud kõik eeltingimused, mis on nõutavad ametikohale ülemaks määratavatelt.

Ajutised kohustetäitjad.

Maksva Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõtte järgi teatava ametikoha ülema ajutine kohustetäitja on ajutiselt ülema kohuseid täitev isik, kas seetõttu, et sellele ametikohale ühel või teisel põhjusel ei ole veel määratud ülemat või kohustetäitjat või seetõttu, et ametikoha ülem või selle kohustetäitja ühel või teisel põhjusel on ajutiselt ära.

Ajutist kohustetäitjat võib määrata nii vakantsele kui ka mittevakantsele ametikohale (v. OTS § 102).

Ohvitserile, kes määratud ajutiseks kohustetäitjaks, jääb alal tema endine ametikoht (v. OTS § 105). Siit järeldub, et ajutise kohustetäitja ametiastme määrajaks on tema alaline

Jooksev arve Eesti Pangas, Riigihoiukassas nr. 3190 ja
postkontoris nr. 314.

Kõigile lugupeetud senistele ja tulevastele annetajatele
kodumaa merekaitse ülesehitamise heaks soovib

õnneküllast uut aastat

*Allveelaevastiku Sihtkapitali
Juhatus.*

Tallinn, Kaitseministeerium.

ametikoht, mis ajutisele kohustetäitjale peab jääma alles, kuna ametikohta, millele ohvitser määratud ajutiseks kohustetäitjaks selleks lugeda ei saa. Ka järeldub siit, et väeosa koosseisu juurdetulnud igale uuele ohvitserile tuleb eeskätt määrata ära tema alaline ametikoht (kas ülemaks või kohustetäitjaks või üle koosseisu) ja alles pärast seda võib ohvitseri määrata mõnele ametikohale ajutiseks kohustetäitjaks, kui on seda tarvis.

Kandidaatide nimekirjad.

Maksev Ohvitseride teenistuskäigu seadlus deklareerib, et:

1. ohvitseri võib määrata ülemaks IX ja kõrgemaastmelistele (kompaniülemate, neile vastavatele ja kõrgematele) ametikohtadele, kui ta on võetud vastavasse kandidaatide nimekirja (v. OTS § 89 p. 2), ja
2. ülemad IX ja kõrgemaastmelistele ametikohtadele määratakse ohvitseride hulgas; kes on võetud sellekohastesse kandidaatide nimekirjadesse (v. OTS § 106).

Peale selle, OTS § 109 näeb ette, et kandidaatide nimekirjad peetakse iga ametiala kohta eraldi, alajaotusega erialade, ametiastmete või üksikute ametikohtade järgi.

Neist normidest esialgu paistab, nagu maksev Ohvitseride teenistuskäigu seadlus võimaldaks määrata vabanevatele ametikohtadele ülemateks ainult ohvitseri, kes võetud vastavasse kandidaatide nimekirjadesse, ja väljastpoolt neid nimekirju vabanenud kohale ei või ülemaks kedagi määrata, teenigu see „keegi“ ükskõik missüguseastmelisel või mis ala ametikohal võrreldes vabanenud ametikohaga.

Kas on see aga seadluse mõte?

Vaadeldes kandidaatide nimekirjadesse võtmise eeltingimusi, leiame, et kandidaatide nimekirja võib võtta ohvitseri, kes:

1. omavad ametikoha ameti- ja erialale vastava ettevalmistuse;

2. on teeninud tegelikult ülemana või kohustetäitjana vähemalt kolm aastat eelmisel madalamaastmelisel sama ameti- ja eriala ametikohal;
3. on lõpetanud edukalt vastavate ülemate ettevalmistuskursuse, kui niisugune oli korraldatud;
4. omavad auastme, mis ei ole üle ühe astme madalam sellele ametikohale vastavast auastmest;
5. on atesteeritud vähemalt heaks kahe viimase aasta eest ja on tunnustatud viimase atestatsiooniga vääriliseks sellele ametikohale (v. OTS § 111).

Erandina p. 2-le võib teatavate ametikohtade kandidaatide nimekirja võtta ka ohvitseri, kes teeninud isegi kaks aastat madalamal ametikohal, kui see, millele kandideeritakse (v. OTS § 111).

Neist tingimustest, eriti aga, kui pidada silmas pp. 2, 4 ja 5 ettetoodud tingimusi, on selge, et teatava ametikoha kandidaat tuleb leida ohvitseride hulgast, kes teenivad madalamaastmelistel ametikohtadel, kui see ametikoht, millele otsitakse kandidaate.

Kuid ka ohvitseride hulgas, kes teenivad teistel ameti- või erialadel kõrgemaastmelistel ja samaastmelistel ametikohtadel, kui ametikoht, millele koostatakse kandidaatide nimekirja, võib leiduda ohvitseri, kes vastavad pp. 1, 2, 3, ja 4 ettenähtud tingimustele. See pärast näib, et kui neid ka vääristada atestatsioonid korras vastavale ametikohale, siis ka neid võiks võtta vastavasse kandidaatide nimekirja.

Eespool aga nägime, et ohvitseri, kes korralikult täidab tema peale pandud ülesandeid ja sealjuures peab end korralikult üleval, ei saa vastu ohvitseri enese tahtmist paigutada madalamaastmelisele ametikohale, kui see ametikoht, millel ta teenib. Järelikult ka kõrgemaastmelistel ametikohtadel, ükskõik, mis ameti- või erialal, teenivaid ohvitseri ei saa

võtta madalamaastmeliste ametikohtade kandidaatide nimekirja. Nii näiteks, ei saa diviisi staabiülema võtta üksiku pataljoni ülema kandidaatide nimekirja, rügemendiülema abi — diviisi staabi jaoskonnaülema kandidaatide nimekirja jne. Mis puutub samaastmelistel ametikohtadel teenivate ohvitseride võtmisse mõne teise samaastmelise ametikoha kandidaatide nimekirja, siis ka seda ei saa lugeda Ohvitseride teenistuskäigu seadluse mõttele vastavaks. Samaastmelistel ametikohtadel teenivate ohvitseride kandmine mõne teise samaastmelise ametikoha kandidaatide nimekirja oleks mõeldav ehk siis, kui ohvitseri, kes täidab küll korralikult oma ametikohal ülesandeid, kuid mõne teise ameti või eriala samaastmelisel ametikohal oleks veel kasulik, ei saaks viia üle sellele teisele samaastmelisele ametikohale ilma tema kandidaata selle teise ametikoha kandidaatide nimekirjadesse. Ohvitseride teenistuskäigu seadlus säärast üleviimist kandidaatide nimekirjaga aga ei seo. Ohvitseride teenistuskäigu seadluse § 143. kohaselt võib ohvitseri viia üle ühe ameti või eriala teenistusest teise ameti või eriala teenistusse, kui ohvitser omab sellel teisel ameti või erialal nõutava ettevalmistuse ja sellele ametikohale, kuhu ohvitser määratakse, vastava praktilise oskuse. Ohvitseride teenistuskäigu seadluse § 133. teine lõik nõuab, et ohvitseride üleviimiste puhul mõnele teisele samaastmelisele ametikohale sellel teisel samaastmelisel ametikohal ohvitser asetatakse samasse seisukorda, kui ta oli eelmisel ametikohal. Tähendab, kui ohvitser oli eelmisel ametikohal ülemaks, siis ta ka uuel samaastmelisel ametikohal peab määratama ülemaks. On see nii, siis peaks olema ka selge, et korralikkude ohvitseride ümberpaigutamisel ühelt ametikohalt mõnele teisele samaastmelisele ametikohale OTS

mõtte järgi ei saa olla eeltingimuseks ohvitseri seismine selle teise ametikoha kandidaatide nimekirjas, seda enam, et kui meie nõuaksime kandidaatide nimekirjas seismist, siis võiksime sattuda säärasesse olukorda, et tarviduse silmapilgul meie üldse ohvitseri üle viia ei saaks (kandidaatide nimekirjas mitteseismine ei võimaldaks määrata ülemaks, üle viia aga ei oleks võimalik muidu, kui määrates ülemaks).

Nii siis ka samaastmelistel ametikohtadel teenivaid ohvitseri-ülemaid OTS mõtte järgi ei saa võtta teiste samaastmeliste ametikohtade ülemate kandidaatide nimekirja.

Oeldust järeldub, et teatava astme ametikohtade kandidaatide nimekirjadesse tuleb võtta vaid ohvitseri, kes veel ei ole selle astme ametikohtade ülemad. Siia kuuluvad eeskätt ohvitserid, kes teenivad madalamaastmelistel ametikohtadel, kui ametikoht, mille ülemate kohta koostatakse kandidaatide nimekirja; siia kuuluvaiks tulevad lugeda ka ohvitserid, kes teenivad kohusetäitjana (mitte ajutiste kohusetäitjana) ametikohtadel, millele koostatakse kandidaatide nimekirju või võrreldes nende ametikohtadega teistel samaastmelistel ametikohtadel, sest kohusetäitja ei ole veel selle astme ametikoha ülem, millel ta on kohusetäitjaks.

Nii siis kandidaatide nimekirjad on liikumiseks alt ülesse, aga mitte ülevalt alla või seismiseks ühel kohal, ja **määramine kandidaatide nimekirjade järgi** (OTS §§ 89 p. 2 ja 106) võib leida käsitlemist vaid siis, kui on tarvis ohvitseri asetada teatava astme ametikoha ülema kohusetäitja seisukorrast sama astme ametikoha ülema seisukorda või madalama astme ametikoha ülema või selle kohusetäitja seisukorrast kõrgema astme ametikoha ülema seisukorda.

Mitme kaitseväge osa 15. aastapäevaks.

Sedamööda, kuidas Vabadussõjas 1918. ja 1919. aastail arenes lahingtegevus, kasvav järjekindlalt ka meie rahvaväes iseisivate väeosade arv, kelle järehtulijad nüüd, 15. aasta möödudes, pühitsevad oma juubeliaastapäevi. Juubilaride arv suureneb seetõttu järjest

Veel möödunud kuul — detsembris 1933 — pühitses oma 15. aastapäeva

Skouts üksik jalaväepataljon Haapsalus. Skouts väeosa Vabadussõjas on üks neid üksusi, mis oma alguse said vabatahtlike kokkukutsest. Selle vahega ainult, et siin algatuse enda kätte oli võtnud üksik isik, ameerika eestlane, kapten H. Reissar, kes soovis vormeerimist esialgu teostada omal kulul. Hiljem, üksuse suurenedes, Skouts väeosa sai kogu

varustuse riigilt, täiesti ühistel alustel teiste kaitseväe osadega. Moodustatud Viljandi noortest, julgete ja ettevõtlike juhatusel, saanud kohe algul uued ja head relvad, skoutskompani paari nädala jooksul kujunes moraalselt tugevaks lahingukõlvuliseks üksuseks, mis juba 3. 01. 1919 väljus Viljandist rindele. Iga skout oli vande-ga tõotanud jääda truuks Eesti Vabariigile ja kaitsta teda välise ja sisemise vaenlase, korralageduse ja terrori vastu. Selle töö-tuse skoudid Vabadussõjas täitsid suuri-truudusega ja vaimustusega. Skoutide tegelikuks juhiks rindel oli al.-kapten, praegu kolonel, F. P i n k a, kelle juhatusel see kangelaslik väeosa võitles edukalt Ruhja ja Marienburgi suundades, Orava mõisa ja Ivanovo Boloto küla all, Petseri ees, Pihkva ja Ostrovi vallutamisel, Kras-naja Gorka ja Narva all. Väikesest väe-osast jätkus seega kõigile väerinnetele. Ra-huajal on Skouts üksik jalaväepataljon Tallinnas ja Haapsalus parima eduga teos-tanud meie noorsoo sõjalist ettevalmistust selles kangelasvaimus, milles võitles ta eel-käija Vabadussõjas.

16. j a a n. s. a. p ü h i t s e b o m a 15. a a s t a p ä e v a 9. üksik jalaväepataljon, kangelasliku 9. jalaväerügemendi järglane Vabadussõjas. 9. jalaväerügement sai oma alguse Pärnu Kaitsepataljonist, kes Vaba-dussõja esimestest päevadest peale hea eduga seisis meie Pärnu maakonna lõuna piiride kaitsele. Rügemendi vormeerijaks ja juhiks sõjaajal oli meie julgemaid ja ettevõtlikumaid jalaväe juhte Vabadussõ-jas, kolonelleitnant J. S c h m i d t (†). Veel mitte täielikult paranenud raskest haavast, mille J. Schmidt oli saanud lahingus 3. rüg. ülemana, ta asus, Ülemjuhataja kutsel, vii-vitamatuult uue väeosa etteotsa. 16. 01. saanud alles rügemendi nimetuse, 9. rüg. juba 17. 01. asus kallaletungile lõuna suu-nas. Nädal hiljem algas 3. diviisi üldine pealetung lõunasse, esiteks läti punaste küt-tide, hiljem sakslaste vastu. 9. rüg. sellel

pealetungil teotses diviisi paremal tiival ja lahinguis Lemsalu all, Koltšeni ja Engel-hardshofi juures, Koivajõe kallastel ja Mühlgrabeni all näitas, et eesti maleva, hea-de juhtide juhatusel, võib lüüa mitte ainult vene ja läti punaseid, vaid ka sakslasi. 9. rügemendi viimane lahingtöö Vaba-dussõjas kuulus Narva kaitsmisele. Äge-dais lahinguis poolteise kuu jooksul Alek-sandrovskaja Gorka all, Dubrovka ja Sala kaitseleiniil näitas see väeosa veel kord, et ta kangelaslikku vastupanu ja hiilgavat la-hingumoraali ei suuda murda ükski vaen-lane. Ei ole kahtlust, et 9. rüg. järglane rahuajal, 9. üksik jal.-pataljon, on osanud ja suudab seda edaspidigi oma kasvatuse-ja õppetööga rahuajal meie noortesse si-sendada neid kõrgeid sõjalisi vourusi, mis kandis seda väeosa Vabadussõjas.

8. j a a n. s. a. p ü h i t s e b o m a 15. a a s t a p ä e v a 3. suurtükiväe-g r u p p. Meie jalaväe peamise ja tähtsai-ma abilisena Vabadussõjas on meie suur-tükiväel suuri teeneid. 3. suurtükiväegrupp, vormeeritud endisest 2. suurtkv.-polgu 4., 8., 9. ja 10. patareidest on sõjaaegse 2. di-viisi koosseisu kuuluvaid jalaväeosi — 2., 5. ja 7. rügemendi ja skouts väeosa — toe-tanud kõigis lahinguis nii kaitsele kui peale-tungil. Et meie jalaväe edu Vabadussõjas oli nii hiilgav, selleks on palju aidanud kaasa ka suurtükiväe juhid, kelle asjatund-mine ja kirgline tahe olla abiks oma jala-väele, võitis kõik sel alal ettetulevad raskused.

Kasutan juhust, et minu enda ja kogu kaitseväe nimel tervitada ja õnnitleda uusi juubilare: Skouts üksikut pataljoni ja ta ülemat, kol.-leitnant P a j u s s o n i, 9. ük-sikut pataljoni ja ta ülemat, kolonel T r o s-s i t ja 3. suurtükiväegruppi eesotsas ta ülemaga, kol.-leitnant M u t s o g a.

P. Lill, kindralmajor,
Kaitseminister.

08. 01. 34.

9. üks. jalaväepataljoni 15. aastapäev.

Pärnu Kaitsepataljon.

Kolonelleitnant M. Tuisk.

Pärnu Kaitsepataljoni vormeerimist alustati 16. jaanuaril 1919. aastal. See sündis Kaitseväge Ülemjuhataja 29. detsembrist 1918. a. päevakäsu nr. 2 alusel. Päevakäsust selgub, et vastane idast ja lõunast on tunginud Eesti vabariigi piiridesse ja ähvardab lämmatada noort riiki. Rinnetel teotsevad väeosad vajavad kiiret abi ja toetust. Käimasolev sunduslik mobilisatsioon ei suuda seda niipea anda. Tõsiseks ja mõjuvaks teotuseks väerindele oleksid vabatahtlikkudest moodustatud salgad. Selleks käseb tema igas maakonnas korraldada ühe kaitsepataljoni. Pataljonid peavad koosnema kindla isamaalise meeleoluga meestest. Pataljonide vormeerimine peab sündima ühe nädala jooksul.

Pärnu Kaitsepataljoni vormeerimise tingis eriti vajadus tugevamini katta meie rinde parimat tiiba Heinastest kuni Mõisakülani. Rinde selle osa valve ja kaitse lasus seni kaitseliidu salkadel, millised moodustati Pärnu komandandi korraldusel kohalikkudest kaitseliitlastest. Pärast Riia vallutamist vastase Läänearmee osade ja segadiviisi poolt vabanes osa neist jõududest, mis suunati meie Lõunarindele, muuseas ka Heinastesse ja Kodjakisse. Nüüd olid võimalikud ka sellel katmata rinde osal tõsisemad aktsioonid, mis oleksid olnud suutelised mõjutama tegevust meie Mõisaküla ja Viljandi grupi vastu, millesse kuulusid 6. jalaväerügement, 3. jalaväerügemendi osad, Viljandi Kaitsepataljon, soomusrong ja vastav suurtükivägi.

Pataljoni vormeerimise ajal kaitsevad piiri kaitseliidu salgad. Nemat jäävad sinna ka veel pataljoni päevil.

Sel ajal ilmuvad rindele esimesed mobiliseeritud mehed pataljoni koosseisust ja rinde operatiivne juhtimine läheb üle pataljoni ülemale. Kaitseliitlased aga ei vabane, vaid pataljoni üksuste rindele asudes arvatakse nemad järkjärgult pataljoni koosseisu. Üks osa kaitseliitlastest läheb kompanite ja komandode koosseisu, kuna suurem osa jääb omaette üksustena teotsema, kuid pataljoni koosseisus. Nõnda jäävad Mõisaküla ja Kilingi-Nõmme komandandikomandod ja Orajõe kaitseliit. Kaitseliitlaste arv pataljonis

on jaanuaris 52 meest (nähtavasti polnud veel kõik arvatud pataljoni koosseisu) ja veebruaris 595 meest; märtsis langeb see arv 477 meheni, kuna aprillis ja mais esineb veel ainult 30—50 meest. Sellest nähtub, et pataljoni komplekteerudes mobiliseeritud meestega kaitseliitlased vabastatakse järkjärgult teenistusest.

Pataljon vormeeritakse koosseisu alusel, mis on kinnitatud 14. jaanuaril 1919. a. Koosseis on väga algeline. Pataljon koosneb ainult staabist ja neljast kompanist. Pataljonil puuduvad üksused sideks ja automaatsrelvade alal. See organisatsioon ei vastanud ei operatiivselt ega ka administratiivselt nõuetele, mis esinesid juba iga päevaga suureneva lahingtegevusega.

Pataljoni organisatsioon hakkab iseenesest kohe täienema vastavalt nõuetele. Juba 20. jaanuaril 1919. a. asutakse sidekomando, ratsaluurajate salga ja töökompani vormeerimisele. 12. veebruaril siginevad kuulipilduri ja luurajatekomandod.

Pataljoni koosseisu päevakohastamine osutub hädavajalikuks. Kõike seda arvesse võttes koostatakse pataljoni staabis koosseisu kavand, mis veebruari keskpäevil esitatakse kinnitamiseks. Koosseis kinnitatakse arvates 27. veebruarist. Tema näeb ette, lisaks senisele, kuulipilduri, jalamaakuulajate, ratsamaakuulajate, side ja sapööri komandod, töökompani ja orkestri. Kokku pataljonis 1014 inimest. Voor puudub endiselt.

Uued üksused moodustatakse pärast märtsi alul teostatud mobilisatsiooni.

Pataljon saab lõpliku kuju koosseisuga, mis kinnitatud 5. aprillil 1919. a. „Üksiku pataljoni ja I järgu kaitsepataljoni“ nime all. Selle koosseisu alusel käseb Ülemjuhataja 8. aprillil vormeerida ka Pärnu Kaitsepataljoni. Maksma hakkab ta 1. aprillist.

Selle põhjal on ette nähtud: staap, neli kompanit, kuulipilduri, jalamaakuulajate, ratsamaakuulajate, side ja töökomandod.

Meeste arv pataljonis oli aga juba märtsi algusest saadik üle 1500. 5. kompani vormeerimiseks annab pataljoni ülem käsu alles

10. märtsil, kuid mehi määratakse 5. kompanisse juba 7. märtsil (133 meest).

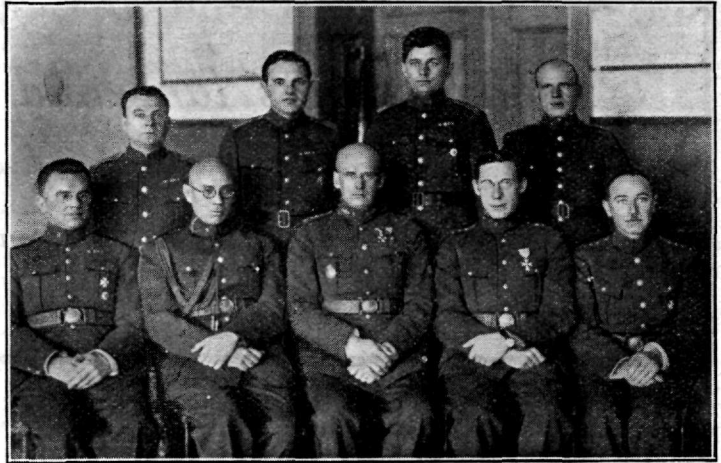
Pataljonil, hoolimata oma laisast rindest, puudub suurtükiväe toetus. Tegevuse elavnedes kerib selles tarvidus. 15. märtsil esineb brigaadiülem kolonelleitnant Kann Ülemjuhatajale ettepanekuga — lubada brigaadi juures vormeerida suurtükirühm, mis saaks määratud Heinaste rindele, kus enamlaste Liebnechti-nimeline rügement on asunud peale tungile. Rühma vormeerimiseks saadakse 6. jalaväerügemendilt Ruhjast kaks 57 mm suurtükki. Neid minnakse tooma juba 13. märtsil.

23. märtsil saadakse brigaadiülema korraldusel Valgast 3. jalaväerügemendilt kaks vene 1895. a. süsteemi kergest suurtükki, mis andsid soomlased. Suurtükid antakse Valgas üle 3. aprillil. Hobuste, inimeste ja voriga komplekteeritakse ta Pärnus. Sellega kujunes pataljoni juurde neljasuurtükiline patareid. Peab aga tähendama, et neil suurtükkidel puudusid tulejuhtimise riistad ja nad ise olid ka vanad, seepärast osutus nende tule efektiivsus üsna väikeseks. Sellele omalt poolt mõjus kaasa suurtükiväelisele erialale ettevalmistatud ohvitseride ja meeskonna puudumine. Lahingutes varsti selguski, et peaefekt neil piirdus pauguga, kuna tabavus oli täiesti küsitav.

Operatiivselt moodustavad Ikla ja Orajõe rajoonis asetsevad üksused Orajõe garnisoni, mille ülemateks on 25. jaanuarist kuni 23. märtsini leitnant Jahnov ja pärast leitnant Kinger.

Kaitsepataljoni vormeerijaks ja ülemaks määratakse 2. diviisi ülema kolonel Puskari poolt seni Pärnu kaitseliidus teeninud leitnant Georg Zimmermann. Määramine sünnib 11. veebruaril, mis on õieti Pärnu garnisoni ülema käsukirjas 16. 01. avaldatud korralduse fikseerimine. Leitnant Zimmermann lahku 27. veebruaril. Uueks pataljoni ülemaks 2. diviisi ülem määras 23. veebruaril kapten Andres Tomingase.

Pärnu Kaitsepataljon allub 2. diviisi ülemale. Vormeerimise ajal aga allub tema Pärnu garnisoni ülemale, kes enda käsukirjaga nr. 1 — 16. jaanuarist 1919. a. määrab pataljoniülema, ja ka 6. rügemendi ülemale, kelle käsul pataljoniülem jaotab ohvitserid. 4. veebruarist alates kuulub pataljon Viljandi brigaadi ülema kolonelleitnant Kanni allu-

9. üksiku jalaväepataljoni ohvitserid ja üleajateenijad, kes pärit vabadussõjaaegest 9. jalaväepolgust.

Istuvad vasakult paremale: kpt. Elen dt, kpt. Taalder, pataljoniülem kolonel Trossi, kpt. Meibaum, kpt. Tomson; seisavad v. a. o. Noor, veltv. Laur, v. a. o. Ausmann, veltv. Mänd.

vusse, kes on ühtlasi 3. diviisi ülema kohusetäitjaks. Brigaad kuulub algul 2. diviisi koosseisu, kuid tema ülemal on pataljoni suhtes diviisiülema õigused. 3. aprillist funktsioneerib 3. diviisi juhatus, kelle koosseisu läheb ka Pärnu Kaitsepataljon. 16. aprillil asub diviisiülema kohuste täitmisele kindralmajor Pödder.

Pataljoni koosseisu kujunemisel on neli erinevat perioodi: I — 16.—20. jaanuarini, II — 21. jaanuarist — 10. veebruarini, III — 11. veebruarist — 6. märtsini ja IV — 7. märtsist — 16. maini.

Esimese perioodi koosseisu kujundavad kaitseliidust ükshaaval üle antud ohvitserid, junkrud, kaitseväämetnikud ja sõdurid.

Teisel perioodil saab pataljon täienduse Pärnu kaitsevääteenistuse komisjonist. Need on senistest mobilisatsioonidest järele jäänud kodanikud, keda mobiliseeriti 2. diviisi ülema korralduse põhjal.

Pärast 24. jaanuari suureneb pataljoni koosseis veel vähehaaval. Sellel perioodil tõuseb pataljoni koosseis maksimaalselt 6. veebruaril 484 meheni ja langeb 10. veebruariks jälle 398 mehele. Mobilisatsiooni lõppedes 25. jaanuaril on koosseisus 388 meest, nendest 31 kaitseliitlast; 10. veebruaril on koosseisus 398 meest ja nendest 228 kaitseliitlast, seega mobiliseeritud kõigest 170 meest. Tuleb järeldada, et sel perioodil oli pataljonil väga tähtsaks ülesandeks teiste väeosade komplekteerimine, kujundades endast tagavarapataljoni, kuna operatiivülesandeid piiril lahendas endiselt kaitseliit, olles

Vabadussõjas langenud kaasvõitlejaid

mälestavad 15. aastapäeva puhul

9. üksik jalaväepataljon ja Selts „9. Polk“.

täiendatud mobiliseeritud ohvitseridega ja vähesel arvul ka sõduritega.

Kolmandal perioodil kõigub koosseis 538 ja 718 vahel. Juurdetulijateks on Kilingi, Pärnu, Jäärja, Häädemeeste, Orajõe, Kilingi-Nõmme, Voltveti ja Mõisaküla kaitseliitlased, keda mobilisatsiooni alla kuuluvatena järkjärgult arvatakse kaitseväeteenistusse. Maksimaalne arv kaitseliitlasi — 595 on pataljonis veebruaril lõpul.

Viimane periood algab 7. märtsiga. Juba esimesel päeval tõuseb koosseis 1577 mehe peale. Kaitseliitlaste lahkudes ta vahepeal väheneb mõnekümne mehe võrra, kuid 16. maiks tõuseb 1716 meheni.

7. märtsil pataljoni määratud ligi 1000 meest on Pärnumaal 2. diviisi ülema kolonel Puskari 27. veebruaril korralduse põhjal mobiliseeritud 18—35-aastased mehed (sündinud 1883—1900).

Ohvitseridest on pataljonis suur puudus. Vormeerimist alustavad Pärnu kaitseliidust määratud üks ohvitser (leitnant Georg Zimmermann) ja 4 junkrut (August Sander, Rudolf Kehkla, Friedrich Reinhold ja Hans Viikberg). Ohvitseri kohale laekahoidjaks määratakse koguni noorsõdur Lasn ja töökompani ülemaks allohvitser Tamm.

Jaanuari lõpul on pataljonis 3 ohvitseri, 1 kaitseväeametnik ja 4 junkrut.

Ohvitseride koosseis on visa komplekteeruma. Brigaadiülem kolonelleitnant Kann nõuab ohvitseride ohvitseride reservist, kuid see jääb tagajärjetuks — sealt tulevad ajajooksul ainult üksikud. 2. diviisi ülem on sunnitud mobiliseerima Pärnumaa õpetajaid ohvitseride, kes Ajutise Valitsuse otsuse põhjal ei kuulu mobiliseerimisele. Mobiliseerimise üle protesteerivad õpetajad, keda toetab Pärnu maavalitsus. Ajutine Valitsus otsustabki

nad 7. veebruaril vabastada. Brigaadiülem palub nende teenistusse edasijätmist, põhjendades seda sellega, et pataljoni 19 ohvitserist on 14 õpetajat, kelle lahkudes pataljon jääks täiesti tühjaks. Õpetajad jäävadki edasi teenistusesse vabatahtlikkudena.

16. mail on pataljoni koosseis: 21 ohvitseri, 4 junkrut, 2 kaitseväeametnikku ja 2 arsti.

Pataljoni voor moodunes peaasjalikult maakonna rekvisitsioonikomisjonilt saadud ja vabatahtlikult toodud hobustest. Rekviireeritud hobuseid oli pataljoni lõpupäeviks 54, sõdurite poolt vabatahtlikult kaasatoodud — 31, kingitud 1, vastaselt võetud 6.

Eriline ja kaunis komme oli, et sõdurid tulid teenistusse oma hobustega.

Silmatorvakav on allohvitseride vähesus. Pataljoni koosseisu kuuluvate nooremate aastakäikude hulgas polnud allohvitseri ja vanemad aastakäigud andsid vähe mehi üldse ning seega ka allohvitseri vähe. Allohvitseride kohti komplekteeriti tublimate sõduritega, keda alles hiljem rügemendi päevil ülendati vastavalt.

Pataljoni koosseisu mobiliseeritud sõdurid, olles kas noored või vanematest aastakäikudest, kes Maailmasõja ajal saanud ajajooksul pikendust, olid suures enamikus ilma sõjalise ettevalmistuseta. Neid varustati ja relvastati Pärnus ja suure kiirusega saadeti enamasti otsekohe rindele. Ainult väheseid oli võimalik mõnda päeva Pärnus pidada ja õpetada. Rindel nende õpetamine jätkus. Endastmõistetavalt pidi see olema väga puudulik.

Pataljonis tema kestvusel oli: langenuid 31, teadmata kadunud 42, haavatuid 62 ja väejooksikuid 6.

Mõningaid mälestusi Pärnu kaitsepataljonist.

Dr. J. Kukk.

Dr. J. Kukk
Pärnu linnaarst.

1.

Veebruarikuu algul 1919. a., Pärnu Kaitsepataljoni vormeerimise ajal, tulin arstiks kaitsepataljoni. Esimeseks ülesandeks oli laatsareti asutamine. Käisime pataljoni ülemaga — leitnant Zimmermann'iga — kohaseid ruume otsimas. Pika kaalutlemise järele jäime viimaks peatuma Pärnus Vilmsi ja Malmö tän. nurgal

Michelson'i majas II korral oleva poollagunenud korteri juurde. Samas majas asetses ka staap. Mõne päevaga seadsime 4 tuba korda. Osa voodide ja aluskotte saime „Ühistöölt“, kõõgi siseseseade tõin enamikus omast kodust, kuid arstirohtudest oli puudus. Neid tuli hankida teisel teel — võtsin kui linnaarst koos ametivõimudega ette revideerimise kohalikkudes rohukauplustes. Et rohupoed seadusevastasel mitmesuguste arstirohtudega hangeldasid, rekviireerisime need lihtsalt laatsareti jaoks. Osa sidumismaterjali saime ka kohalikkudest apteekidest annetustena ja nii võis alata töö laatsaretis. Kui juba lahingud olid käimas, saime rohtudele lisa enamlastelt võetud väljaapteekidest.

Varsti aga selgus, et laatsareti ruumid Malmö tän. II korral on kitsad ja vähe otstarbekohased.

Oli oodata suuremaid lahinguid. Uued ruumid leidsime praeguses Tööstuskoolis — Kuninga tän. nr. 30, linnamajas, mis oli olnud tarvitada vene ja saksa kaitseväe osadel.

Kogu hoone oli täis lamamisnarisid, põhku ja igasugust mustust. Lasksin ruumid korda seada, ülelubjata ja avasime seal laatsareti 40 voodiga. Siin oli juba oma apteek ja leidis ka ruumi velskeritele ja sanitaridele.

Pärnu Kaitsepataljoni arsti piirkond ulatus Heinastest Mõisakülani. Häädemeestel oli haigete jaoks 15 voodit ja kogu liinil 7 sidumispunkti velskeritega. Sidumispunktide juurde valmistasime Pärnu „Ühistöö“ abiga 11 sanitarvankrit haigete ja haavatute transporteerimiseks. Maailmasõja pärandusena oli venelastest jäänud Pärnu rohkesti kaherentaga kaarikuid, mis tarvitati suurtükikuulide vedamiseks. Need tehti ümber „Ühistöö“ sepikojas (praeguses puutöölise artelli ruumes Puuturul) ja kui sanitarvankrid täitsid nad kõigiti oma otstarbe.

2.

Tahtsin pataljoni laatsareti võimalikult ruutem üle viia Kuninga tänavale, koolimaja ruumidesse, mis olid koristamata, täis narisid ja

vajasid lupjamist. Pataljoni ülemaks oli siis juba noor kapten Tomingas. Hiljuti oli võetud mehi pataljoni täiendamiseks. Tööroodus oli siis ka palju mehi, kelledele ei olnud tööd anda. Palusin pataljoni ülemat saata laatsareti korraldamiseks järgmiseks hommikuks kella 7-meks kümmekest meest ühes kirveste, pangede ja lubjaga.

Läksin hommikul vaatama — ei ainustki meest kohal. Ootasin paar tundi, siis ilmus 3 meest, kuid ilma ühegi abinõuta. Nad teatasid, et rohkem mehi enam tulemas ei ole, ei olevat nad ju mõned maalrid, vaid sõjamehed. Läksin siis staapi pataljoni ülema jutule. Kapten Tomingas haaras palitu ja ütles, et näidaku kus on need mehed, kes tööle ei lähe. Läksime siis koos Kuninga tänavale nr. 18, kus asetses töörood. Mehed istusid laudade ümber ja mängisid kaarte. „Te kuradid“, käratas ülem, „kui teie sõna ei kuule ja tööle ei lähe, lasen teid arstil väerinnale saata.“ Kas arstiga hirmutamise pataljoni ülema poolt oli tol ajal kõige karmim karistusviis, ei tea, kuid mehed hakkasid siiski üleriideid otsima ja saapaid jalga kiskuma. Sasi kanti viimaks ikka koolimajast välja ja narid võeti ka maha, kuid lupjamisest ei tulnud mitte midagi välja; selle töö lasksin veel samal päeval maalritel raha eest teha. Järgmisel hommikul jõudsid haiged ja haavatud kohale.

3.

See oli ühel veebruarikuu öhtul, mil oodati Pärnu haavatuid Heinastes peetud lahingu järel. Umbes kell 8 ilmuskil regedel transport haavatuid laatsareti juurde, mis asetses tol korral Malmö tän. nurgal. Velskerid ja sanitarid asusid haavatuid trepist üles kandma sidumisruumi. Iseäranis raske seisukord näis olevat ühel noormehel, kes kandmise juures oigas ja sidumislauale panemisel valjusti karjus. Noormeheks osutus juudi soost Pärnu elanik. Järele vaadates ei leidnud aga tema kehal ühtegi kriimustust, rääkimata haavast või põrutusest. Käskisin noormehel jalamaid püsti tõusta ja trepist alla minna, et samal öhtul teda transportdiga tagasi saata oma väeosasse kui tervet isikut. Juut oli aga „jalga lasknud“. Järgmisel päeval kõndis ta juba linnas kui Leedu kodanik.

Olgu tähendatud, et vene ajal oli enamik juute nimekirjas mõne Leedu või Poola linna järele. Isiku kuuluvus ühe või teise riigi alamaks ei olnud Vabadussõja algul veel mitte kindlaks määratud. Seda juhust tarvitas nüüd juudi noormees ja esitas oma veneaegse passi, mis välja antud mingisuguse Poola või Leedu linnakesest.

Teha ei olnud midagi. Juut pääsis kavalusega liinilt ja sõjast.

Nüüd on ta iseenesest mõista Eesti kodanik ja Pärnu linna „bürger“.

Därnu Kaitsepataljoni adjutandi mälestusi.

Kuna ma vabadusvõitluse algpäevist peale töötasin Uue-Vändra kaitseliidu korraldamisel, jõudsin Pärnu Kaitsepataljoni alles selle vormeerimise 15. päeval. Staabi alla oli võetud saksa kiriku kõrval oleva maja teine kord osaliselt, kuna teises osas asetses laatsaret. Kirjutajate kohtadel oli kaks, hiljem kolm sõdurit, kes olid juba enamalt tegelenud väeosade kantseleis; teised olid keskkooli õpilased, kes küll palju kirjutasid, aga vähe oskasid. Vähemalt oli kõigil hea tahtmine midagi ikka teha ja tänu kahe vanema kirjutaja töödistsipliinile läks varsti korda viia reaajaskonna kantselei vajalisele kõrgusele, nii et ei leidnud põhjust märkusi teha isegi erakorralised välisvisjonid.

Meid, ohvitseri, ilmus staapi korruga 6—7. Paar esimest päeva möödus n. ü. tööd otsides, sest enne seal oljad ei olnud omaski veel kindlad. Siis astusime omavahel kokku ühel õhtul ja esitasime pataljoniülemale sooviavalduse — luua meie algatusele kindel kord, määrata ohvitserid kohtadele jne. Nii sattusingi siis pataljoniülema määramisel esiteks 4. kompani ülemaks, paar päeva hiljem aga adjutantiks.

Puudus vajaline side rindega, puudusid kaardid, puudus ka kindel vahekord diviisiga. Aga varsti pärast seda, kui nooremleitnant Mart Tuisk oli sideülemana oma kohale asunud, ilmus kõik vajaline nagu nõiutuna. Kust tema kõik need aparaadid ja kaablid välja kookis, seda ei tea ma senini, aga varsti võis juba iga tähtsama punktiga rindel otseühenduse saada. Oli võimalus orienteeruda... Ja rindel läks ka varsti lõõmaks. Olid ju seal nüüd säärased kõvad lõõgimehed, nagu nooremleitnandid Lillien-

blatt, Maasik ja Tiss ja lipnikud Tomson, Ventzel ja teised.

On ette heidetud, miks oli staap rindest nii kaugel, kuid teede puudumisel piki rinnet ei leidunud tõesti soodsamat kohta kui Pärnu. Oli ju vaja läbi viia veel mobilisatsioon ja varustada rindele minejaid relvade ja riietega. Kuna alles puudusid intendantuuri laod, siis tuli iga asi kas või kohapealt nõutada. Staabi eemal olles Pärnust oleks see kõik toimunud palju aeglasmalt või jäänud hoopis saamata. Ja pataljoni varustamise küsimus oli kogu aeg üks raskeimatest, eriti relvastuse alal.

Nagu mineviku viirastus tuleb tollest ajast veel meelde too Pärnu garnisoni ülema kavatsumeid, ohvitseri-õpetajaid, selle eelmainitud loomiskoosoleku pärast kõiki mööda teisi väeosasid laiali saata, — ei olnud tema arvates küllalt riigiustavad. Kuid lõpuks jäime meie kohtadele, ainult pataljoniülema leitnant Zimmermann pidi kahjuks lahkuma. Ent see garnisoniülema jäi kogu aeg rindetaguseks tegelaseks, ohvitserid-õpetajad aga löid kõige ägedamalt küll landesvääri, küll punaseid ja nende hoolde usaldati kõige tähtsam osa Narva rindel. Paistab, et kogu nende kangelaste hindamine on algusest peale olnud ikka vildak ja liig subjektiivne. Õnneks omasin III diviisi staabis vana tuttava endisest teenistusajast — kolonel P. Kann'i, kes oskas olukorda alati õieti hinnata, seepärast oli võimalik nii mõnigi vânt juba aegsasti sirgu tõmmata...

Annas, 20. XI 33.

E. Rungi,
maakaitseväe kapten,
endine Pärnu Kaitsepataljoni adjutant.

Märkmeid 9. jal. rügemendi ja 9. üksiku jalaväepataljoni rahuaegsest tegevusest.

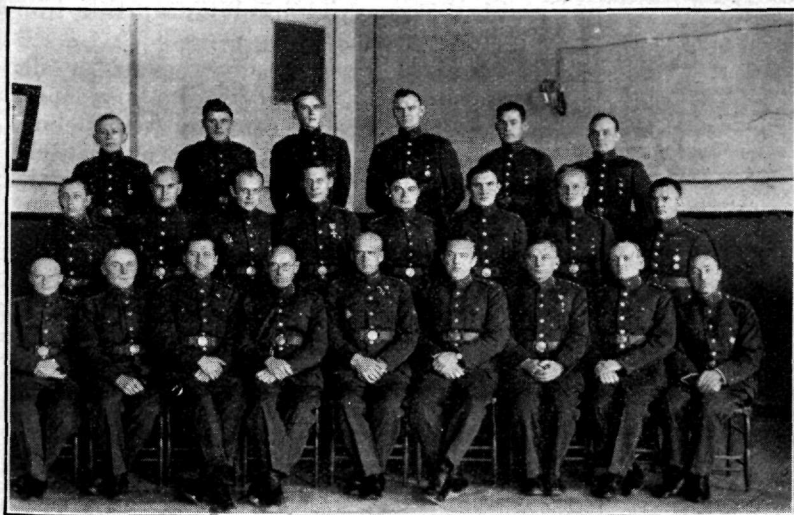
Kapten M. Elendt.

9. jalaväerügement täitis oma ülesande Vabadussõjas hiilgavalt. Ta kirjutas kaunid leheküljed Vabadussõja ajalukku. Ta võttis osa võitjana mitmekordselt ülekaalus olevate vastaste vastu otsustavatest lahingutest, kus Eesti saatus kaalul oli — Lätimaa puhastamisest kommunistlikkudest vägedest, landesvääri vastu ja viimaks Narva kaitsest. Ta on üldse taandunud ainult 4—5 km parematele positsioonidele asumiseks, kuid võitjana edasi läinud 150 km. Narva kaitset purunesid tema vastu 53 vastase rügementi.

Vaherahu sõlmimisel Nõukogude Venega rügement asetses Narva rindel Kulgu—Annenskaja—Dubrovka—Sala karjamõis—Sala küla—Marienhof—Plekenhof—Pulkovo

kindlustatud joonel. Neil seisukohtadel seis rügement kuni lõpliku rahu maksma hakkamiseni 12. märtsil 1920. a., millal rahulepingu põhjal rügemendi osad tõmbusid tagasi ja asusid riigi piirile Kobõljaki — Pulkovo — Isvosi — Keikino joonele. Piirile jäi 1. kompani ühes ühe rühmaga 6. ja 9. kompanist alamkapten M. Tuiski juhatusel, kuna kõik teised allüksused asusid Narva.

14. märtsil 1920. a. toodi üle piiri kuld, mis rahulepingu põhjal Nõukogude Venepoolt Eestile määratud. Et venelastel voor väga viletsas seisukorras oli, siis sõitsid rasketele kullakoormatele meie hobused Jamburgi järele. Voori komandandiks oli kapten K. Laurits, kellega kaasa sõitsid raha-

9. üksiku jalaväepataljoni ohvitserid.

Alumine rida vasakult paremale: kpt. Kits, kpt. Villo, major Saal, kpt. Taalder, pataljoniülema kolonel Trossi, major Mihelson, kpt. Kubbo, kv. am. Margusson, kpt. Tomson; keskmine rida: ltn. Okelmann, ltn. Parek, ltn. Feofanov, kpt. Meibaum, kpt. Lipmann, ltn. Kibuviits, ltn. Kivi, kpt. Elendt; ülemine rida: ltn. Alev, n.-ltn. Tenner, n.-ltn. Kapsta, ltn. Mõisaür, ltn. Ekbaum, ltn. Liht.

ministri abi Vares ühes ametnikkudega ja leitnant J. Kibbar. Meie piiril asus kulla saatjaks-kaitsejaks õppekompani leitnant J. Mühlbachi juhatusel, kes ka kulla Tallinna saatis. Kullasaadetis oli tunnistuseks, et venelased mõtleavad meiega rahu elada ja sõdurite peale mõjus see ülendavalt.

Rahutegemisega Eesti ja Nõukogude Vene vahel lõppes tarvidus pidada suurt kaitseväge ja 2 nädalat enne uuele riigi piirile asumist algas kaitseväge järkjärguline vabastamine. 26. veebruaril 1920. a. kell 0715 lahkus Narvast rong, mis viis enesega kaasa kõik 1882. ja 1883. a. sündinud kangelased, keda oli saatmas kogu Narva. Umbes 2 nädala pärast vabanesid 1884. ja 1885. sündinud kangelased jne. Ühes sõdurite vabastamisega algas ka ohvitseride vabastamine.

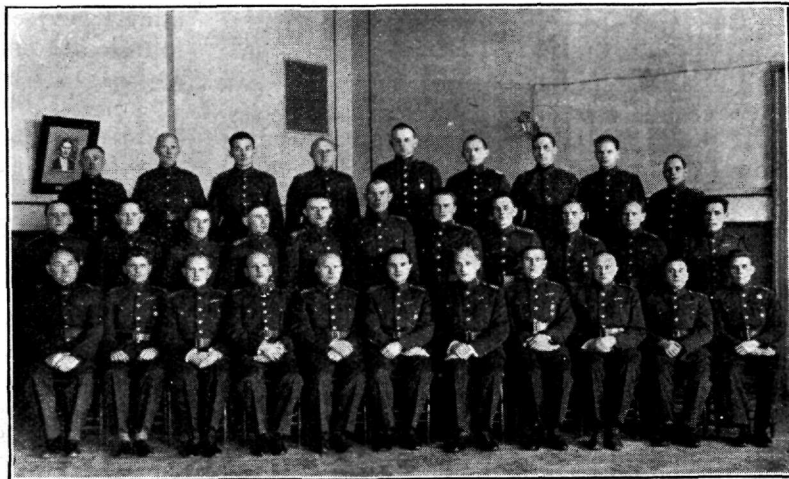
Et rügemendist demobilisatsiooni puhul palju mehi ära läks ja allüksused väikearvulisteks jäid, siis tõmmati rügemendi koosseis

22. aprillil 1920. a. kokku. Rügemendi ülemaks jäi kolonelleitnant J. Schmidt, rügemendi ülema abiks kolonelleitnant V. Trossi. Narvas asus rügement rahu aegse töö juurde, mille kõrval võttis osa ka kõigist seltskonna eluvaldustest ja kujunes peagi Narva linnamikuks.

Esimesest rahuaasta tegevusest on allakriipsutatav ohvitseridekogu viljakas ja mitmekülgne tegevus. Ohvitseridekogu asus energiliselt rügemendi vaimse elu juhtimisele. Tema algatusel asutati ja tema juhendite põhjal rakendati tööle sõdurite haridus- ja meelelahutuskomisjon, kes korraldas peoõhtuid, kontserte, kinoetendusi, loenguid ja sõdurite kooli. Asutati ka sõdurite ja ohvitseride laskukoorigid. 9. jalaväerügemend

dis kiikus ka esmakordselt kaasajal väga levinenud ja väga tähtsaks tunnustatud kehalise kasvatuse häll.

1. jaanuaril 1921. a. väeosade ümbervor

9. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijad.

Alumine rida vasakult paremale: kpr. Jürsson, v. a. o. Ausmann, vlt. Frosch, vlt. Mänd, vlt. Müller, vlt. Laur, vlt. Tõnisson, vlt. Proosmann, v. a. o. Nõmm, v. a. o. Noor, n. a. o. Kuusik; keskmine rida: v. a. o. Kevardt, n. a. o. Villem, v. a. o. Parmann, v. a. o. Koger, v. a. o. Pugal, v. a. o. Kuusner, v. a. o. Kool, v. a. o. Vanatoa, v. a. o. Allik, v. a. o. Lapp, vlt. Andreesson; ülemine rida: v. a. o. Kindsiko, n. a. o. Kullisson, n. a. o. Reinvald, kpr. Särg, n. a. o. Leetsar, kpr. Hendrikson, kpr. Päärman, v. a. o. Erm, n. a. o. Jürgenson.

Kolonelleitnant Johan Schmidt,
9. rügemendi ülem. Vabadussõjas.

meerimisel likvideeriti 9. jalaväerügement ja temast sai 1. jalaväerügemendi 9. pataljon. Rügemendi ülem kolonelleitnant J. Schmidt määrati esialgu 3., siis 6. jalaväerügemendi ülemaks. 9. pataljoni ülemaks nimetati alamkapten M. Tuisk, kes isalikult juhtis pataljoni rahuaegset tööd ja tegevust kuni 12. juunini 1921. a., millal ta siirdus teenistusesse Kaitsevägede staapi.

12. juunil 1921. a. väeosade ümbervormeerimisel ja kodumaa linnadesse paigutamisel lahkus 9. pataljon 1. jalaväerügemendi koosseisust ning Narvast, et asuda oma esialgsesse vormeerimis- ja kodulinna — Pärnu — 6. jalaväerügemendi koosseisu 9. pataljonina kapten H. Trassi juhtimisel. Kell 0530 samas pataljon orkestri ja rahvamurru saatel raudteejaama; peaaegu kogu Narva elanikkond oli Narva kangelasi saatmas. Nad külvati üle lilledega, neile öeldi tervitusi, suruti kätt, tänati tehtud tubli töö eest. Rong lahkus orkestrihelide ja elaguhüüete saatel. Pärnu saabuti järgmise päeva õhtuks. Pataljoni võttis vastu 6. jalaväerügemendi ülem — vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi ülem kolonelleitnant J. Schmidt.

6. jalaväerügemendi koosseisu jäi 9. pataljon kuni 1. oktoobrini 1928. a.

Et vabadussõjaaegne 9. jalaväerügement koosnes ainult Pärnu linna ja Pärnumaa meestest, siis annetati 9. jalaväerügemendile

8. juulil 1928. a. pidulikult väärtuslik lipp Pärnu linna ja maa rahvalt.

9. pataljoni ülemateks 6. rügemendi allüksuses olid: 1. oktoobrist 1921. a. kuni 10. oktoobrini 1927. a. major A. Häelme, kuni 7. jaanuarini 1928. a. kapten A. Sauselg ja kuni 1. oktoobrini 1928. a. kapten L. Kajak.

1. oktoobril 1928. a. sai 9. pataljon uuesti iseseisvaks väeosaks — 9. üksikuks jalaväepataljoniks. Pataljoni ülemaks nimetati kolonel A. Parv, kes juhtis pataljoni tööd ja tegevust kuni 1. augustini 1930. a., mil ta nimetati III diviisi staabi ülemaks. Samast ajast asus pataljoni juhtimisele vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi ülema abi kolonel V. Trossi, kes pataljoni juhtinud ja juhib praegu edukalt vabadussõjaaegses vaimus.

Pataljoni igapäevase töö kõrval tähtsamatist sündmusist võiks nimetada:

Sõprussidemete loomiseks Eesti ja Läti väeosade vahel käisid Läti 9. rügemendi 10. aastapäeva (11. 08. 29) pidustustel Režissas major E. Saal ja leitnant M. Meibaum, keda kõikjal väga südamlikult tervitati ja suurejooneliselt vastu võeti. Külaskäik toimus Läti 9. rügemendi kutsel, kellega 9. pataljonil oli sõprussidemed juba 1927. a., miljal kolonelleitnant Grossvald ja ülemleitnant Balodis külastasid 6. jalaväerügementi.

27. ja 28. juunil 1931. a. viibisid pataljonis kordamisõppustel väeosa sõjaaegsesse koosseisu kuuluvad ohvitserid, kv.ametnikud ja arstid. Õppuste eesmärgiks oli sidemete loomine tegevteenistuse kaadriga ja tagavaraväe juhtide teadmiste värskendamine. Õppused andsid väga häid tulemusi.

19. oktoobril 1931. a. vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi veteranide poolt asu-

9. üksiku jalaväepataljoni reamees
Hindrek Vahter.

Saavutas septembrikuu klassikatsetel 262 silma ja esimese koha kaitseväes.

tati selts „9. Jalaväe Polk“, mille eesmärgiks koondada polgu veteraane ja koostada väeosa ajalugu. Seltsi tegevusest on pikemalt kirjutatud teisel.

9.—23. juunini 1933. a. viibisid pataljonis kordamisõppustel väeosa sõjajaegsesse koosseisu kuuluvad ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid. Õppused, olles organiseeritud eeskujulikult, täitsid lühikese aja peale vaatamata nõutavad eesmärgid — värskendada teadmisi ja oskusi oma kodumaa vabaduse säilitamiseks. Need tulemused andsid parima rahuldustunde nii õppuste juhtidele kui ka osavõtjatele.

16. jaanuaril k. a. pühitsetakse vabadussõjajaegse 9. jalaväerügemendi ja ta rahuage järeltulija — 9. üksiku jalaväepataljoni 15. sünnipäeva. Ühes väeosaga pühitsevad sünnipäeva ka kolonel V. Trossi, kapten O. Taalder, kapten H. Tomson, kapten M. Meibaum, kapten M. Elendt, veltveebel G. Laur, veltveebel A. Mänd, vanemallohvitser A. Ausmann ja vanemallohvitser H. Noor, kes pärit vabadussõjajaegsest 9. jalaväerügemendist.

9. jalaväerügement on oma järeltulijale pärandanud kauneid traditsioone. Need vabadussõjajaegsed traditsioonid on saanud seks varasalveks, kust rügemendi rahuagne järglane 9. üksik jalaväepataljon neid omale ammutab, endale harjumuseks kasvatab ja samadel alustel ja suunas traditsioonide loomist jätkab. Rahuagne töö ja vaim pataljonis tagab, et, omades nüüd hästi väljaõpetatud mehi, juhtuva sõja korral ta suudab vähemalt sama hiilgavalt oma ülesandeid täita, kui ta eelkäija 9. jalaväerügement vabadussõjas. 9. jalaväerügemendi järeltulev põlv võib uhke olla oma eelkäija tegude üle Vabadussõjas.

Nende kangelastegude ilmekamaks tunnistamiseks kaks alljärgnevat tervitustelegrammi väeosa 1. ja 11. aastapäevadeks vabadussõjajaegse Viru väerinna juhatajalt kindral A. Tõnissonilt:

„Minu südamlük tervitus vaprale polgule aastapäeva puhul! Kõige noorem teiste polkude hulgas ja viimane numbri poolest — 9-as, kuid oma tegude poolest esimene. Kummardan sügavalt polgu ülema alampolkovnik Schmidt, kõigi ohvitseride ja sõdurite ees. Elagu Viru väerinna au ja uhkus 9. jalaväe polk.“

Kolonel Verner Trossi,
praegune 9. üksiku jalaväepat. ülem.

„Südamlük tervitus vaprale 9-dale rügemendile ja tema raudsele kujule 9. üksikule jalaväepataljonile XI aastapäeva puhul. Vabadussõja kõige raskemal päeval otsustavates lõpuvõitlustes Narva all ei tunnud mina tublimat väeosa kui seda oli 9. polk. Kõik mehed olid vaprad kui lõvid ja kõige suuremates raskustes kõikumata kui kalju. Kestku raugemata edasi see vabadussõjajaegne kangelasvaim väeosas ka tema praegusel kujul.“

Heinaste teiskordne vallutamine.

Major K. Maasik.

Pärast enamlaste energilisi, kuid nurjunud katseid 12. ja 13. märtsil meid sundida taganema Ikla kaevikutest ja Selgamaa seisukohtadest, jäi lahingtegevus Pärnu Kaitsepataljoni rindel mõneks päevaks vaiksemaks. Kuigi vastane vahel

suurtükkidest tulistas ja tugevamaid luursalku meie seisukohtade ette välja saatis, siis tundus see tegevus rohkem demonstratsioonina, et kõita meie tähelepanu. Harielik luuretegevus arenes endises tempos.

Kahapäevane Selgamaa ja Ikla lahing

Kolonelleitnant Johan Schmidt,
9. rügemendi ülem Vabadussõjas.

meerimisel likvideeriti 9. jalaväerügement ja temast sai 1. jalaväerügemendi 9. pataljon. Rügemendi ülem kolonelleitnant J. Schmidt määrati esialgu 3., siis 6. jalaväerügemendi ülemaks. 9. pataljoni ülemaks nimetati alamkapten M. Tuisk, kes isalikult juhtis pataljoni rahuaegset tööd ja tegevust kuni 12. juunini 1921. a., millal ta siirdus teenistusesse Kaitsevägede staapi.

12. juunil 1921. a. väeosade ümbervormeerimisel ja kodumaa linnadesse paigutamisel lahkus 9. pataljon 1. jalaväerügemendi koosseisust ning Narvast, et asuda oma esialgsesse vormeerimis- ja kodulinna — Pärnu — 6. jalaväerügemendi koosseisu 9. pataljonina kapten H. Trassi juhtimisel. Kell 0530 samas pataljon orkestri ja rahvamurru saatel raudteejaama; peaaegu kogu Narva elanikkond oli Narva kangelasi saatmas. Nad külvati üle lilledega, neile öeldi tervitusi, suruti kätt, tänati tehtud tubli töö eest. Rong lahkus orkestrihelide ja elaguhüüete saatel. Pärnu saabuti järgmise päeva õhtuks. Pataljoni võttis vastu 6. jalaväerügemendi ülem — vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi ülem kolonelleitnant J. Schmidt.

6. jalaväerügemendi koosseisu jäi 9. pataljon kuni 1. oktoobrini 1928. a.

Et vabadussõjaaegne 9. jalaväerügement koosnes ainult Pärnu linna ja Pärnumaa meestest, siis annetati 9. jalaväerügemendile

8. juulil 1928. a. pidulikult väärtuslik lipp Pärnu linna ja maa rahvalt.

9. pataljoni ülemateks 6. rügemendi allüksuses olid: 1. oktoobrist 1921. a. kuni 10. oktoobrini 1927. a. major A. Haelme, kuni 7. jaanuarini 1928. a. kapten A. Sauselg ja kuni 1. oktoobrini 1928. a. kapten L. Kajak.

1. oktoobril 1928. a. sai 9. pataljon uuesti iseseisvaks väeosaks — 9. üksikuks jalaväepataljoniks. Pataljoni ülemaks nimetati kolonel A. Parv, kes juhtis pataljoni tööd ja tegevust kuni 1. augustini 1930. a., mil ta nimetati III diviisi staabi ülemaks. Samast ajast asus pataljoni juhtimisele vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi ülema abi kolonel V. Trossi, kes pataljoni juhtinud ja juhib praegu edukalt vabadussõjaaegses vaimus.

Pataljoni igapäevase töö kõrval tähtsamast sündmusist võiks nimetada:

Sõprussidemete loomiseks Eesti ja Läti väeosade vahel käisid Läti 9. rügemendi 10. aastapäeva (11. 08. 29) pidustustel Režissas major E. Saal ja leitnant M. Meibaum, keda kõikjal väga südamlikult tervitati ja suurejooneliselt vastu võeti. Külaskäik toimus Läti 9. rügemendi kutsel, kellega 9. pataljonil oli sõprussidemed juba 1927. a., mil lal kolonelleitnant Grossvald ja ülemleitnant Balodis külastasid 6. jalaväerügementi.

27. ja 28. juunil 1931. a. viibisid pataljonis kordamisõppustel väeosa sõjaaegsesse koosseisu kuuluvad ohvitserid, kv. ametnikud ja arstid. Õppuste eesmärgiks oli sidemete loomine tegevteenistuse kaadriga ja tagavaraväe juhtide teadmiste värskendamine. Õppused andsid väga häid tulemusi.

19. oktoobril 1931. a. vabadussõjaaegse 9. jalaväerügemendi veteranide poolt asu-

9. üksiku jalaväepataljoni reamees
Hindrek Vahter.

Saavutas septembrikuu klassikatsetel 262 silma ja esimese koha kaitseväes.

tati selts „9. Jalaväe Polk“, mille eesmärgiks koondada polgu veteraane ja koostada väeosa ajalugu. Seltsi tegevusest on pikemalt kirjutatud teisel.

9.—23. juunini 1933. a. viibisid pataljonis kordamisõppustel väeosa sõjajärgsesse koosseisu kuuluvad ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid. Õppused, olles organiseeritud eeskujulikult, täitsid lühikese aja peale vaatamata nõutavad eesmärgid — värskendada teadmisi ja oskusi oma kodumaa vabaduse säilitamiseks. Need tulemused andsid parima rahuldustunde nii õppuste juhtidele kui ka osavõtjatele.

16. jaanuaril k. a. pühitsetakse vabadussõjajärgse 9. jalaväerügemendi ja ta rahuärgse järeltulija — 9. üksiku jalaväepataljoni 15. sünnipäeva. Ühes väeosaga pühitsevad sünnipäeva ka kolonel V. Trossi, kapten O. Taalder, kapten H. Tomson, kapten M. Meibaum, kapten M. Elenndt, veltveebel G. Laur, veltveebel A. Mänd, vanemallohvitser A. Ausmann ja vanemallohvitser H. Noor, kes pärit vabadussõjajärgsest 9. jalaväerügemendist.

9. jalaväerügement on oma järeltulijale pärandanud kauneid traditsioone. Need vabadussõjajärgsed traditsioonid on saanud seks varasalveks, kust rügemendi rahuaegne järglane 9. üksiku jalaväepataljon neid omale ammutab, endale harjumuseks kasvatab ja samadel alustel ja suunas traditsioonide loomist jätkab. Rahuaegne töö ja vaim pataljonis tagab, et, omades nüüd hästi väljaõpetatud mehi, juhtuva sõja korral ta suudab vähemalt sama hiilgavalt oma ülesandeid täita, kui ta eelkäija 9. jalaväerügement vabadussõjas. 9. jalaväerügemendi järeltulev põlv võib uhke olla oma eelkäija tegude üle Vabadussõjas.

Nende kangelastegude ilmekamaks tunnustamiseks kaks alljärgnevat tervitustelegrammi väeosa 1. ja 11. aastapäevadeks vabadussõjajärgse Viru väerinna juhatajalt kindral A. Tõnissonilt:

„Minu südamlük tervitus vaprale polgule aastapäeva puhul! Kõige noorem teiste polkude hulgas ja viimane numbri poolest — 9as, kuid oma tegude poolest esimene. Kumardan sügavalt polgu ülema alampolkovnik Schmidt, kõigi ohvitseride ja sõdurite ees. Elagu Viru väerinna au ja uhkus 9. jalaväepolk.“

Kolonel Verner Trossi,
praegune 9. üksiku jalaväepat. ülem.

„Südamlük tervitus vaprale 9dale rügemendile ja tema raudsele kujule 9. üksikule jalaväepataljonile XI aastapäeva puhul. Vabadussõja kõige raskemal päevil otsustavates lõpuvõitlustes Narva all ei tunnud mina tublimat väeosa kui seda oli 9. polk. Kõik mehed olid vaprad kui lõvid ja kõige suuremates raskustes kõikumata kui kalju. Kestku raugemata edasi see vabadussõjajärgne kangelasvaim väeosas ka tema praegusel kujul.“

Heinaste teiskordne vallutamine.

Major K. Maasik.

Pärast enamlaste energilisi, kuid nurjunud katseid 12. ja 13. märtsil meid sundida taganema Ikla kaevikutest ja Selgamaa seisukohtadest, jäi lahingtegevus Pärnu Kaitsepataljoni rindel mõneks päevaks vaiksemaks. Kuigi vastane vahel

suurtükkidest tulistas ja tugevamaid luursalku meie seisukohtade ette välja saatis, siis tundus see tegevus rohkem demonstratsioonina, et köita meie tähelepanu. Hariük luuretegevus arenes endises tempos.

Kahepäevane Selgamaa ja Ikla lahing

osutus aga tarvilikuks karastuseks sõjalises tegevuses vähekokenuvad Pärnu Kaitsepataljoni sõduritele. Tagasi lüüa arvuliselt suure ülekaalus olev vastane, kellel oli rohkesti automaatrelvi ja üks patarei hulga laskemoonaga, tähendas algajatele sõjameestele kas või uhket võitu, mis tõstis tuju ja kinnitas usku enesesse. Seda oli just tarvis pärast taganemist Heinastest ja Tikmatsist 16. veebruaril.

Kuid vaikus ei kestnud kaua. Juba 13. märtsil Lõunarinde juhatajalt, 2. diviisi ülemalt, tulid alluvatele väeosadele üldised direktiivid teotsemiseks, et kätte võita paremaid positsioone rinde kinnipidamiseks kui ka puhkuse võimaldamiseks vägedele. Nende direktiivide kohaselt pidid Marienburgi ja Pihkva sihis opereerivad väed kindlasti liikuma edasi, kuna II brigaad, kelle paremal tiival seisis Pärnu Kaitsepataljon, sai ülesandeks siduda vastast suuremate salkade tegevuse ja tulega, võimalikul korral ka edasi tungida. II brigaadi aktiivsus pidi olema mõjuvaks toetuseks Marienburgi ja Pihkva sihis kavatsetud löögile. 26. märtsil kell 0745 järgnes 2. diviisi ülemalt brigaadi ülemale ja Pärnu Kaitsepataljoni ülemale kapten Tomingas'ele lühike, kuid selge käsk, mis kõlas: „Lööge julgesti ja kiiresti!“ *Brigaadiülem aga polnud saanud aega lähemalt tutvuda Pärnu Kaitsepataljoni koosseisuga ja seepärast 27. märtsil sõitiski kohale, et toimetada ülevaatus.*

Brigaadiülemale kolonel P. Kann'ile jäi koosseisust hea mulje. Oma muljeid teatas ta loomulikult ka diviisiülemale. Vahenditult pärast ülevaatus sai kapten Tomingas brigaadiülemalt käsu ajaviitmata vallutada Heinaste alev, Tikmatsi sild Salatsi jõel, Tikmatsi talu jõe vasakul kaldal ja Kodjaki (Roosna) mõis. Üheskoos üldjoontes töötati välja ka pealetungi kava.

Pärnu Kaitsepataljoni osad, kes asetsevad Ikla, Karjamaal, Dreimani külas ja Tuuba talu juures, moodustasid n. n. Ora-

jõe garnisoni leitnant J. Kinger'i juhatusel. Tuuliku poolmõisa juures asetsevat rühma kutsuti Tuuliku grupiks. Veel kaugemal vasakul — Kiisa kõrtsi rajoonis — seisis 4. kompani nooremleitnant Arnold Tiss'i juhatusel. Nii oli Pärnu Kaitsepataljoni rinne lai umbes 50 kilomeetrit. Pealetungikäsu saamisel pataljoni osad asetsevad nagu see nähtub tabelist.

Peale selle kaks 57 mm suurtükki Dreimani külas junkur Rudolf Kehkla juhatusel. Umbes 100—120 meest asetsevad veel Kabli külas, ent neil polnud püsse.

Pealetungi üldjuhiks pataljoniülem määras leitnant Kinger'i, kelle käsutusse jäi ka Tuuliku grupp ja 4. kompani Kiisal.

Leitnant Kinger töötas välja üksikasjalise pealetungikava ja andis siis järgmise käsu:

P ä e v a k ä s k

Orajõe garnisonile ja Tuuliku grupile.
Kabli, 27. märtsil 1919.

1) Vaenlase vägedest on Heinastest Kodjakini: 7-da Läti küti polgu 3., 6. ja 9. rood, kolm kolmetollist suurtükki ja neli kuulipildujat. Esimesed vahipostid — 7 kuni 10 meest on meie paremalt tiivalt alates: Heinastes, Laipres, Putovis, Nerepis, Allikul, Lepikul, Vezmailtil, Lepistanis ja Jaunpezis. Reservid 10 kuni 30 meest: Laiperes (kuulipildujaga), Vigan-dis (kuulipildujaga), Puntshuris, Marnapis (kuulipildujaga) ja Kodjakis (kuulipildujaga). Edasi pahemal tiival on kohalikkude Läti partisanide salgad. Suurtükid seisavad Heinaste surnuaia ligiduses; sealsamas olevat ka ratsasalk 30 kuni 40 meest.

2) a. Kolonn nr. 1. II rood — juhataja leitn. Kolts. Paremal kolonnil vaenlasele pealetungida Ikla—Veneküla liinilt ja teda lõuna poole ajada Indo—Toschen—Schwarz—Tiller—Dömse—Vilsturi liinile, kus enast kindlustada ja eelvahid välja panna.

Üksuse nimetus	Ü l e m	Täakide arv	Kuulip. arv	A s u k o h t
2. kompani	Leitn. Peeter Kolts	91	4	Ikla, Selgamaa.
Luurerühm	N.-leitn. Paul Lilienblatt	47		Karjamaa.
1. kompani	N.-leitn. Christoph Maasik	83	4	Dreimani küla.
3. kompani	Lipnik Johan Tomson	76		Dreimani küla.
1 rühm 1. komp.	Lipnik Peeter Rosenblatt	64	2	Tauste küla
1 rühm 2. komp.	Junkur Hans Viikberg	48	1	Tuuba talu juures
Tuuliku grupp	Lipnik Johannes Allik	52		Tuuliku poolmõisa juures
(1 rühm 2. komp.)				
4 kompani	N.-leitn. Arnold Tiss	72		Kiisa kõrtsi rajoonis.
	K o k k u	533	11	

Roodule ligi 4 kuulipildujat. Sidet pidada II kolonniga.

b. Kolonn nr. 2. I rood — juhataja al-ltn. Maasik. Teisel kolonnil vaenlasele pealetungida Veneküla—Käära liinilt, vaenlane tagasi ajada kuni Kusk—Marnap—Urnit—Koochke liinini, seal ennast kindlustada ja vahid välja panna. Roodu juurde 4 kuulipildujat. Sidet pidada kolonniga nr. 3.

c. Kolonn nr. 3. 1-se roodu rühm — juhataja lipnik Rosenblatt. Kolonn nr. 3 hakkab peale tungima Käära—Salepi liinilt ja läheb kuni Salatsi jõeni Klavin—Pets—Linguri liinini; seal ennast kindlustada. Võtta Kaubaarult teine kuulipilduja. Sidet pidada kolonn nr. 4-ga.

d. Kolonn nr. 4. 2-se roodu rühm — juhataja junkur Viikberg. Peale tungima hakata Jankaln—Aukniti lähidusest ja vaenlast tagandada kuni Salatsi jõeni, Vezvet—Kodjaki liinini, seal ennast kindlustada. Üks kuulipilduja ligi võtta; sidet pidada Tuuliku grupiga.

e. Tiiva kaitse 2-se roodu rühm — Tuuliku grupp — juhataja lipnik Allik. Postid edasi viia kuni Kodjak—Lille—Kukis—Hange—Kabsem—Kangro liinini. Silmas pidada paremat tiiba. Pealetungima hakata Purman—Hange liinilt ja Kodjakit ära võtta aidata. Lejas-Muna juurde ja selle järle valvetõke panna. Al-ltn. Tiss'il sidet pidada lipnik Allik'uga, oma liini paremale poole pikendada.

f. Juhtiv on parem tiib.

g. Üleüldine reserv — 3. rood Dreimannis — juhataja lipnik Tomson.

h. Patareil lahingu alguks Selgamaa—Ikla liinile üles seada ja käsku oodata.

i. Igal roodul kühthobused haavatute vedamiseks ja oma mehed padrunite vedajateks määrata. Liini kindlustamiseks ajada tööle kohalik rahvas. Telefonid roodude juures hoida.

j. Iga grupi juurde, peale Tuuliku, üks jalgrattamees sidepidamiseks lähema telefoniga.

k. Teated saata Dreimanni külla.

l. Peasidumispunkt Dreimannis, kõrvalised — Teastes ja Tuulikul.

m. Alguse ajaks pealetungimisele seniselt liinilt määran kell 4 hommikul 28. III 1919, lõpusihil peavad kolonnid olema samal päeval kell 6. Kohale jõudmise ülemulle teatada.

III. Meie vägedel vaenlane praegusest seisukohast välja lüüa ja ennast Inda—Tiller—Marnap—Salatsi jõe liinil ning edasi Kodjaki—Lille—Lejas-Muna rajoonis kindlustada. Luurajate komandol 2. roodu aidata

ja Heinaste ümber haarates ära võtta. Minu asetäitjaks on leitnant Kolts ja al-ltn. Maasik.

Garnisoni ülem leitnant Kinger.“

Käsu kohaselt algas pealetung. Paremalt tiival, Heinaste sihis, liikus edasi 2. kompani; kompül 2 käsutuses seisev luurerühm liikus kompani vasakul tiival.

Samal ajal Tikmatsi sihis liikus edasi 1. kompani, mille üks rühm lipnik Sander'i juhatusel sattus Venekülasse vastase ägeda suurtükitle alla. Lipnik Sander sai haavata ja juhita jäänud rühm taandus Selgamaale. Garnül, saanud teated olukorrast, saatis välja varukompani jätkama lipnik Sander'ile pandud ülesande täitmist.

Vaheajal vastase tuli oli koondatud 2. kompani vastu. Selgus, et Heinaste vastase kuulipildujad asetsesid kiviaitades, kust vahetpidamata külvati hävitavat tuld. Läheneda Heinastele otsesihis osutus võimatuks. Sellepärast luurerühm nooremleitnant Lilienblatt'i juhatusel ja 1 rühm varukompanist lipnik Tomson'i juhatusel tungisid vasakult Heinastest mööda ning ähvardasid sealt minna vaenlasele seljataha. Kui see manööver selgus enamlastele, satutsid nad korratusse ja põgenesid Heinastest Salismünde poole, kaasa viies ka suurtükke, mida oli 4. Kell 1200 28. 03. 1919 langes Heinaste alev meie kätte. Kohalikkude elanikkude kaudu sai teatavaks, et vastasel olnud siin üle 300 mehe. Meie kaotused 4 meest surnutena.

Surma said:

1. Holm, Heinrich — Sauga vallast;
2. Eberhard, Mart — Tammiste v.;
3. Meyer, Johan — V. Väandra v.;
4. Reisko, Herman — V. Väandra v.

Kell 1230 1. kompani nooremleitnant Maasik'u juhatusel jõudis samuti eesmärgile ja vallutas Salatsi jõe joone käsus ettenähtud ulatuses, Tikmatsi silla ja talu. Ka lipnik Rosenblatt Tauste rühmaga jõudis Salatsi jõe joonele.

Pataljoni vasakul tiival Kodjaki sihis ei arenenud pealetung soovitud tagajärgedega. Siin oli peaülesandeks Kodjaki mõisa vallutamine, mis pidi toimuma Tuuba rühma ja Tuuliku grupi ühise aktsioonina, kuid seda ühist aktsiooni ei tulnud, peamiselt põhjusel, et ööpimeduses ei saadud luua sidet kahe kõrvuti teotseva grupi vahel; ka jäi hiljaks Tuuliku grupp. Oli mõeldud vallutada Kodjaki mõis löögiga ühel ajal põhjast ja kirdest. Junkur Viikberg aga algas põhja poolt enne kallale-

tungi, mis nurjus, sest vastane oma kuulipildujatulega pani edasiliikumise lagedal väljal seisma. Viimaks valgus rühm tagasi metsa ja taandus Aukniti taluni. Vastane tegi katsed Tuuba rühma kannul vallutada Aukniti, kuid löödi tagasi. Niisuguses olukorras jõudis lipnik Allik'u rühm Tuulikult Kodjaki alla kirdest ja sattus otse tangide vahele. Arvestades hädaohtlikku seisukorda, temale anti käsk taanduda Kalna-Muna talu juurde.

4. kompani Kiisa rajoonis teotses ühes 6. rügemendiga, kuid sealgi pealetung kell 0700—1200 ei andnud mingisuguseid tulemusi. Löökk vastasele oli kavatsatud

Droona ja Blauna sihis. 4. kompani ühel rühmal oli luurekäigul lipnik Ventsel'i juhatusel tõsisem kokkupõrge vastase luurajatega, kusjuures vastane kaotas surnutena 2 meest.

Õhtu eel, kui vastane oli saanud abiväge Kodjaki rajoonis, tegi ta katsed tagasi suruda meie vasakut tiiba Auknitist Kalna-Munani, kuid need katsed nurjusid.

Nii lõppes lahingu esimene päev — 28. märts 1919. Kodjakit ei saadud kätte, aga paremal tiival seevastu oli edu täielik ja meie väed paiguti tungisid edasi kuni 12 km, ning tüliõun — Heinaste alev — oli teiskordselt meie käes.

Selts „9. JALAVÄE POLK“ oma eesmäärke teostamas.

Selts „9. Jalaväe Polk“ alustas käesoleva aastaga oma neljandat tegevusaastat. Eesmärgid, mida taotleb selts oma tegevuses, on põhirajaja kohaselt järgmised:

- koondada 9. jalaväepolgu teeninud kodanikke, et alal hoida vaimseid sidemeid ja vabadussõjaaegseid traditsioone;
- koguda ja avaldada dokumente ja mälestisi polgu sõjaaegsest tegevusest;
- õhutada polgu tegevuse väärilist jäädvustamist.

Lubatagu siin lühidalt peatuda neil tulemusil, mis on annud seltsi möödunud tegevus, ja neil kavatsusil, mida selts on seadnud oma töö aluseks lähemas tulevikus.

Seltsi on koondunud ajajooksul kaunis arvukas polgu veteraanide ja nende järglaste pere. 1. jaanuariks 1934. a. oli seltsil 238 liiget. Liikmeskonna koostisest annab ülevaatliku pildi alljärgnev tabel:

Me näeme, et tervelt 84% liikmeid on osa võtnud Vabadussõjast (neist 172 9. jalaväepolgu koosseisus). 9. polgu sõjaaegne ja 9. pataljoni rahuaegne juhtkond on peaaegu eranditult seltsi liikmeiks. Igatahes võib nentida, et 9. polgu pere aktiivsem element on täielikult koondunud. Seltsi juhatus loeb oma ülesandeks tulevikus kaasa tõmmata ka seni passiivsemaks jäänud veteraane ja ka neid reservjuhte nooremast generatsioonist, kes on ette nähtud 9. rügemendi komplekteerimiseks mobilisatsiooni puhul.

Töö 9. polgu tegevuse ajalooliseks jäädvustamiseks algas üheaegselt seltsi asutamise eel- töödega. Juba polgu veteraanide koosolekul 3. veebruaril 1931. a., kus otsustati põhimõttelikult seltsi asutamine, moodustati komisjon, kellele tehti ülesandeks välja töötada kava teose koostamiseks, millega jäädvustada äsja manlasse varisenud polgu looja ja sõjaaegse juhi

Vabadussõjast osa- võtu järgi	Kaitsevälise liigituse järgi	A s u k o h a j ä r g i											
		Pärnus ja Pärnumaal			Tallinnas			Mujal			Üldse liikmeid		
		Kaitseväeteenistuse seisundi järgi											
		Aktiiv	Reserv	Kokku	Aktiiv	Reserv	Kokku	Aktiiv	Reserv	Kokku	Aktiiv	Reserv	Kokku
Vabadussõjast osavõtnuid	Ohvitseri, arste ja kv. ametnikke	18	12	30	11	4	15	12	5	17	41	21	62
	Allohvitsere ja sõdureid	19	104	123	1	7	8	2	5	7	22	116	138
	Kokku	37	116	153	12	11	23	14	10	24	63	137	200
Vabadussõjast mitte osavõtnuid	Ohvitseri, arste ja kv. ametnikke	13	2	15	—	—	—	1	—	1	14	2	16
	Allohvitsere ja sõdureid	18	—	18	3	1	4	—	—	—	21	1	22
	Kokku	31	2	33	3	1	4	1	—	1	35	3	38
Üldse liikmeid	Ohvitseri, arste ja kv. ametnikke	31	14	45	11	4	15	13	5	18	55	23	78
	Allohvitsere ja sõdureid	37	104	141	4	8	12	2	5	7	43	117	160
	Kokku	68	118	186	15	12	27	15	10	25	98	140	238

kolonelleitnant J. Schmidt'i mälestust. Komisjonilt väljatöötatud kava teosele „9. jalaväepolk ja tema juht kolonelleitnant Johan Schmidt“, kiideti heaks polgu veteraanide koosolekul 19. märtsil 1931. a. Siit peale on arenenud komisjoni töö kolonelleitnant M. Tuisk'i juhtimisel järjekindlalt vastavate ajalooliste materjalide koondamisel, korraldamisel ja teose koostamisel. Komisjon ise muudeti hiljemini seltsi organiks „9. jalaväepolgu sõjamälestiste kogumise ja korraldamise komisjoni“ nime all.

1931. aasta kulus peamiselt materjalide hankimisele polgu veteraanidelt. Avaldati üleskutsesid ajalehtis, kirjutati isiklikke kirju kaasvõitlejaile, anti juhtnõore sõjamälestiste „kirjapanekuks“ jne. Materjale saabus, kuid kaunis visalt, peamiselt mälestisi kol.-ltn. Schmidt'i isiku ja töö iseloomustamiseks. Mälestiste kirjutamist on õhutatud ajalehtede veergudel ka järgnevatil aastail. Aegajalt on saanud komisjonile mõndagi väärtuslikku, olgugi vahest pealiskaudsel vaatlusel pisasja, mis aga just osutub puuduvaks lüüks sündmuste käigu selgitamisel. On loota, et ka käesoleval talvel, kus polgu veteraanidel jääb rohkem aega üle igapäevasest tööst, nii mõnigi kaasvõitleja paneb oma mälestused kirja ja seega rikastab seltsi ajalooliste materjalide kogu. Alates möödunud aasta veebruarikuust, töötab praeguse 9. üksiku pataljoni ülema ja sõjaaegse polgu ülema abi kolonel V. Trossi lahkelt eestkostmisel seltsi liige leitnant T. Liht Vabadussõja Ajaloo Komitee juures ja valmistab seal leiduvaist originaalset komisjonile vajalikke ära kirju ja väljavõtteid teose koostamiseks, milline töö jõuab peagi lõpule.

Koondatud materjalide põhjal komisjon mitmete kaasvõitlejate lahkelt kaastööl väljastpoolt korraldas 1932. a. lõplikult trükivalmis teose I osa „9. jalaväepolgu ülem kolonelleitnant Johan Schmidt — Jooni elust ja tegevusest“. Samuti valmis möödunud aastal teose II osa „Pärnu Kaitsepataljon Vabadussõjas“. Praegu on koostamisel teose III osa „9. polk heitluses Landesvääriga“. Üksikute peatükkide koostamisele on asunud kaasvõitlejad järgmiselt: I. Sissejuhatuse (sündmused kuni Lemsalu lahinguni; üldolukord; koosseis) — kolonelleitnant Tuisk. II. Lemsalu lahing — kolonel Laurits. III. Koltzeni lahing — leitnant Liht. IV. Engelhardshofi lahing (ka Koivast üleminek, Hinzenberg, Rodenpois) — major Tomson. V. Zarnikau lahing (kaitse Koiva kallastel. Achov, Mühlgraben) — major Männi. VI. Sõja lõpp (Mühlgrabenis, piiril ja Pärnus) — kapten Elendt. Teose IV osa „9. polk Narva kaitset“ koostamiseks komisjon korraldab praegu materjale ja selgitab kaastöölisi.

Kuigi komisjonil, samuti ka paljudel kaasvõitlejaist oli soov, et teos ilmuks 9. polgu 15. aastapäevaks, ei suudetud seda soovi realiseerida. Aeganõudev materjalide koondamine, kaastöölise ajanappus ja tahe anda viimistletud

teost, ei võimaldanud ilusat kavatsust teostada. Komisjon loodab igatahes teose koostamise lõpetada käesoleval aastal.

1932. a. üldkoosolekul anti seltsi juhatusele volitus kirjastada soodsal juhul I osa teosest eraldi. Väljudes otstarbekohasusest ja materjalset kaalutlusist, juhatuse seda seni siiski pole teostanud. Küll on aga juhatuse püüdnud hankida vajalikke ressursse teose kirjastamiseks. Nii pöördus juhatuse 1932. a. lõpul toetuspalvega omavalitsuslike, tööstuslike ja panganduslike asutiste poole Pärnumaal ja Narvas. Seni on seltsile saanud toetussummasid teose kirjastamiseks: Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuselt 150 kr., Pärnu Linnavalitsuselt 100 kr., Narva Kalevi Manufaktuurilt 100 kr., teisilt vähemaid — kogusummas 513 krooni. Peale selle on ette näha toetust 9. üksikult jalaväepataljonilt 400 krooni. Seltsi juhatuse loodab teose kirjastamise ajaks seda põhikapitali veelgi tunduvalt suurendada.

Meeleolurikkamaid sündmusi seltsi elus oli seltsi liikmeskonna kokkutulek ja peakoosolek Pärnus 19. juunil 1932. a. Siin värskendati vabadussõjaaegseid vaimseid sidemeid ja pandi ka alus Pärnu Vabadusvälja Vabadustammikule. Selline kokkutulek oli kavatsatud korraldada Pärnus ka möödunud jaanipäeva paiku, kuid rahvusliku suursündmuse — X üldlaulupeo puhul lükati see kokkutulek alul edasi. Hiljemini seltsi juhatuse, arvestades paljude liikmete soovi osa võtta väeosa XV aastapäeva pidulikust pühitsemisest ja kulude kokkuhoiu vajadusest, otsustas järgneva liikmete kokkutuleku ja seltsi peakoosoleku teostada ühel ajal aastapäeva pidustusega jaanuaris 1934. a. Kokkutulek on nüüd kindlaks määratud 21. jaanuariks.

Seekordsel pidulikul kokkutulekul antakse välja liikmeile ka seltsi rinnamärk, mis on ühine väeosa rinnamärgiga. Rinnamärk kujutab endast Pärnu linna n.n. „Tallinna värava“ reljeef-kujutise alumisele äärelle musta emailitud kettaga asetatud stiliseeritud lövi, kes hoiab ühe esimese käpaga kilpi Pärnu linna ja Pärnumaa vappidega ja teisega mõõka. Rinnamärk kujutab sümboliliselt 9. jalaväepolgu pere vaprust (lövi), kes alati valmis võitlema (mõök) ning kaitsma (kilbi ja mõõgaga lövi värava ees) kodumaad vaenlase vastu sama võidurikkalt ja üksmeelselt (märki ümbritsev pärg) nagu vabadussõjaaegne pere (väeosa asutamise kuupäev), kellele panid peamiselt aluse Pärnu linna ja maa pojad (vapil kilbil). See märk olgu ühiseks väliseks tunnuseks neist kindlaist vaimseist sidemeist, mis ühendasid ja ühendavad kogu 9. polgu peret.

Jääb ainult soovida, et eelolevatel pidupäevil tuleks kokku võimalikult kõik polgu veteraanid, et jälle kord pigistada üksteise kätt, tuletada koos meelde ühiseid heitlusi meie kalli vabaduse eest ja ammutada sellest uut jõudu ühiseks rahvuslikuks ülesehitamise tööks tõelises Vabadussõja vaimus, 9. polgu vabadussõja-aegses vaimus!

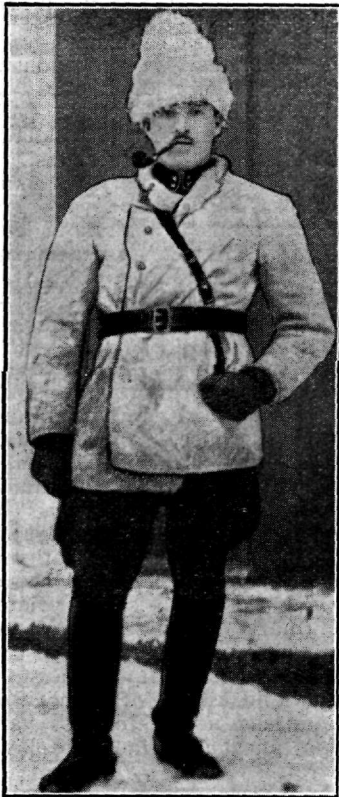
E. P.

3. suurtükiväegrupi 15. aastapäev.

3. suurtükiväegrupi patareide tegevusest Vabadussõjas.

Grupi koosseisu kuuluvad vabadussõja aegsed väljapatarei nr. nr. 4, 8, 9. ja 10.

Kõik nimetatud patareid teotsesid 2. suurtükiväepolgu koosseisus lõuna väerindel, välja arvatud väljapatarei nr. 4, mis teotses ka lühemat aega Narva väerindel 1. suurtükiväepolgu all.

Leitnant A. Raag,

Väljapatarei nr. 4. ülem Vabadussõjas.

Patarei nr. 1 — väljapatarei nr. 10 — algas vormeerimist Tallinnas 20. 12. 1918. a. 1. suurtükiväepolgu 4. patareina. Patarei ülemaks määrati leitnant H. Maim, vanemohvitseriks leitnant A. Tenno, rühmaülemateks lipnik A. Derrik ja lipnik K. Jürmann, asjaajajaks sv.am. A. Soots. 8. jaanuaril 1919. a. lõpetas patarei vormeerimise

ja sõitis välja väerindele 2. diviisi ülema käsutada, olles varustatud — 4 suurtükiga (kal. 3,420 tolli — 1895. a. mudel).

Selle päeva tähtsust hinnates on ta võetud grupi aastapäevaks.

Põltsamaale jõudnud, määrati patarei 2. jalaväepolgu käsutusse. Peale täiendamist hobustega liikus patarei 2. jalaväepolgu osadega Tartu suunas.

Esimene tuleavamine patareil oli 17. 01. Reola mõisa all. 2. jalaväepolgu osadega liikus patarei üle Ahja — Veriora — Orava — Petseri peale, tulistades Petseri vallutamise lahingus 3. ja 4. veebruaril punaste seisukohti raudtee rajoonis, soomusrongi ja sundis positsioonilt oma tabava tulega lahuma ühe vaenlase patarei.

Petseri vallutamise järele toetas 2. jalaväepolgu osi lahingutes idapool Petserit, pealetungil Vana-Irboska suunas. Veebruaril teisel poolel ja märtsi ajal võttis osa kaitselahingutest Petseri all, kus toetas 2. ja 7. jalaväepolgu osi ja võitles edukalt vaenlase soomusrongide vastu.

Veebruari keskel nimetati patarei ümber 2. suurtükiväepolgu 4. patareiks.

12. märtsil sai patarei uued 84 mm inglise kahurid ja korraliku sidevarustuse. Vanad 1895. a. süsteemi suurtükid osutusid lahingutes ebapraktilisteks liiga väikese laskekiiruse tõttu; ka said külmanud maapinna tõttu rohke tulistamise järele suurtükkide alused rikutud. Nii oli lahingus Petseri langemise päeval 11. 03. punavägede kätte patareis laskekõlvulik vaid üks suurtükk.

Uute kiirlaskjate kahurite saamisega algas patarei tegevuses uus ajajärk.

Patarei tule läbi saab vaenlane igalpool palju kahju. 14. 03. algas meie vägede üldine pealetung Petseri tagasivõtmiseks. Patarei toetas 2. jalaväepolgu I pataljoni ja soomlaste „Põhja poegade“ polgu pealetungi. 17. 03. sai patarei tulega täielikult laialipaisatud vastukallaletungile asunud vaenlase osad ühe polgu suuruses Voronkino — Alehnovo joonel. Eelmisel päeval rindele toodud punaste polk korraldas end lumesaju kattel vastukallaletungiks. Lumesaju vaibudes märkas patareiülem leitnant Maim määratud

ahelikke, kes liikusid Voronkinost, Širko-
vast ja Alehnovast meie jalaväe ja soomlaste
peale ning avas kiirtule lähenevate ahelikku-
de pihta. Peale tabavate esimeste järje-
kordade algas vaenlane taandumist, mis hil-
jem muutus paaniliseks põgenemiseks. Vaen-
lane jättis maha saja surnu ja haavatu ümber
ning hulk sõjavarustust. Voronkino ja Aleh-
novo külad, mida kahel esimesel päeval ei
suudetud vallutada, vallutati ilma ühegi kao-
tusega.

Märtsis, aprillis ja maikuudel toetas pata-
rei 2. jalaväepolgu osi lahingutes Vastse-
liina — Salesje — Panikovitši rajoonis. Pa-
tarei tule toetusel tungib jalavägi võidurik-
kalt edasi. Patarei pidi tulistama vaenlase
seisukohti tervel polgu rindel, mis sageli ula-
tus 8—10 ja isegi rohkem kilomeetriti. Et
jalaväe tulenõudeid rahuldada, teotses pata-
rei rühmadena. Alates 9. aprillist asetses pa-
tarei tulepositsioonil Plitaanova (2 suurtük-
ki) ja Verepkova (1 suurtükk) külade juu-
res, kuna üks suurtükk oli soomusmasinate-
vastaseks võitluseks üles seatud poollahtisel
tulepositsioonil Šljähovo juures. 2. jalaväe-
polgu ja hiljem Scouts-polgu osad asusid
kaitsele Panikovitši ms. kuni Salošje küalani.

Kõik vaenlase katsed nimetatud joont
läbimurda löödi patarei tule toetusel taga-
si. Eriti ägedalt tungis vaenlane kal-
lale 19. ja 20. aprillil Salesje rajoonis, kus
mitmed pealetungid suuremate jõududega
patarei tabava tule toetusel suurte kah-
judega tagasi löödi.

Väljapatarei nr. 4. juhtkond Vabadussõjas.

Vasakult: Asjaajaja Steinfeldt, lipn. Oss, ltn.
Tulff, ohv. aset. Vaher, ltn. Raag.

Salesje kirikutornis vaatluspunktis sai
05. 05. haavata patarei ülem leitnant Maim
ja kolm päeva hiljem lipnik Jürmann.

24. ja 25. mail toetas patarei Scouts-polgu
pealetungi üldisel meie vägede pealetungil
Irboska ja Pihkva vallutamiseks, mille järele
jäljajärgi Irboska rajooni.

Kolonelleitnant K. Kool,
Väljapatarei nr. 8 ülem.

Juuni alul sõitis üks rühm (ltn. Tenno)
Pihkva brigaadi ülema käsutusse. Rühm
võttis osa lahingutest lõuna- ja kagupool
Pihkvat ja toetas meie jalaväe ja vene parti-
sanide osi ning võitles edukalt vaenlase
soomusrongide vastu. Juuli alul sõitis rühm
tagasi Irboska positsioonile, kuid juba
13. juulil käsutati patarei uuesti Pihkva alla,
et abistada meie vägede üldist pealetungi
Ostrovi peale.

Patarei mõjuva tule toetusel läks Scouts-
polk 19. 07. Võdra juures üle Velikaja jõe ja
tungis edasi Karamõševa jaama üldsuunas,
mis vallutati 22. 07. peale selle, kui patarei
tulega sunniti taanduma vaenlase soomus-
rong ja vaikima punaste kuulipildujad jaama
rajoonis.

Alates 24. 07. toetas patarei 6. jalaväe-
polgu III ja I pataljoni pealetungi Pog.
Prudõ — Ostrovi üldsuunas, hiljem 26. 07.
alates teotses jälle Scouts-polguga.

Patarei liikus järgustatult rühmadena,
mille tõttu jalaväel oli kogu aeg õigeaegne
tule toetus.

29. 07. oli patarei juba tulepositsioonil
Barankova küla juures (10 km Ostrovi lin-
nast), mil punaväed asusid suuremate jõudu-
dega vastukallaletungile. Scoudid tõmbusid
tagasi S. Višnjägi — Savino — Knjäs Iva-

novi joonele, kus kõik vaenlase katsed meie seisukohti läbimurda Scouts-polgu ja 5. jalaväepolgu osade poolt patarei toetusel kindlalt tagasi lüüakse kuni 19. aug., vaatamata suurele vaenlase ülevõimule. Vaenlasel töötasid 6 patareid. Augusti alul leiti üks vaenlase kerge patarei üles ja sunniti patarei tabava tulega positsioonilt lahkuma, kusjuures vangide seletuse järele kaks suurtükki olevat täiesti rikutud.

Peale Ostrovi alt taandumise asus patarei 21. 08. tulepositsioonile Lopotina küla juurde 5. jalaväepolgu toetuseks. Patarei tabav tuli vaenlase soomusrongide ja pealetungivate ahelikvade pihta kergendas tunduvalt Tšerjoha jõe joone kaitset.

Meie vägede Pihkvast tagsitõmbumise ajal toetas patarei Kalevi Maleva pataljoni Moglino raudteejaama rajoonis, kes katsus tõkestada Velikaja jõest Võdra kohal ületunud ja meie Pihkvast taanduvate vägedele seljataha tungivaid vaenlase osi.

Pihkvast taandumise järele asus patarei riigi piirile Irboska kindlustatud positsiooni kaitseks.

Patarei asetes tulepositsioonidel Lisitski, Salavje külade ja Kolossovka haigemaja juures ja toetas 5. ja 7. jalaväepolgu osi kindlustatud positsiooni kaitsmisel. Patarei pommitas vaenlase seisukohti ja abistas jalaväge mõjuva tulega vaenlase pealetungi tagasilöömisel.

6. ja 7. novembril võttis patarei osa pealetungist Pihkva suunas 7. jalaväepolgu osadega. Üks rühm (leitnant Tenno) toetas 7. jalaväepolgu III pataljoni edasitungi kuni Velikaja jõeni, teine rühm (lipnik Jürmann) toetas 7. jalaväepolgu osi Ostrovi maantee suunas.

Peale retke asus patarei tagasi Kolossovka tulepositsioonile, kus viibis Vabadussõja lõpuni.

Patarei nr. 2 — väljapatarei nr. 4 — aluseks sai 11. jaanuaril 1919. a. soomusronglaste poolt Tapa rajoonis sõjasaagina enamlastelt äravõetud kerge 3" nelja-suurtükiline patarei ühes 31 hobusega.

Et võimalikult rutem seda patareid vaenlase vastu tööle rakendada, määras Suurtükiväevalitsus patarei ülemaks ja vormeerijaks leitnant A. Raagi, vanemohvitseriks leitnant K. Tulffi, rühmaülemaks ohv. aset. K. Vaheri ja asjaajajaks van. kirjut. Steinfeldti.

Tagavara patareist saadeti mehi, varustust ja hobuseid, osa meeskonda ja vori- varustust sai patarei 5. jalaväepolgust.

Patarei nimetati 2. suurtükiväepolgu 2. patareiks.

16. jaanuaril oldi patarei vormeerimisega jõutud niikaugele, et patarei võis Tapalt rindele väljasõita. Patarei sõitis rongiga kuni Vaeküla jaamani ja liikus sealt edasi 5. jalaväepolgu osadega Narva linna suunas. 21. jaanuaril avas patarei tule Narva linna tapamaja juurest vaenlase seisukohtadele. Jaanuari lõpul asus patarei tulepositsioonile lõunapoole Narva linna Simansoni mõisa juurde, ning toetas 5. jalaväepolgu osi kaitselahingus Narva jõe kaldal.

16. 02. sõitis üks rühm (leitnant Tulff) Mustajõe küla rajooni ratsapolgu käsutusse, kus tulistas vaenlase seisukohti Kriüša — Ustje Šerdjanka joonel. Patarei tabava tule toetusel likvideeriti 21. 02. enamlaste suurem pealetung Kriüši küla rajoonis. Veebruari lõpul asus rühm tulepositsioonile Väaska küla juurde, et toetada S. Šerdjanka rajoonis asetsevaid jalaväe osi.

11. 03. sõitis rühm tagasi Simansoni tulepositsioonile. Patarei eriliseks ülesandeks oli takistada vaenlase soomusrongide tegevust Pljussa silla rajoonis.

Veebruari keskel nimetati patarei ümber 1. suurtükiväepolgu 4. patareiks.

Aprilli keskel toodi patarei koos 5. jalaväepolguga Narva rindelt üle lõuna rindele. Polk asus kaitsele joonele Vedernika — Borok kuni Pihkva järveni. Patarei tule toetusel löödi vaenlase vihased pealetungid tagasi. Eriti ägedalt tungis vaenlane peale Vedernika küla rajoonis kevadepühade laupäeval ja esimesel pühapäeval 19. ja 20. aprillil, kus patarei mõjuva tulega vaenlase pealetungivad osad laiali paisati. 21. 04. asus patarei tulepositsioonile Grabilovo küla juurde, et suuta tule all hoida raudteed, kus teotsesid vaenlase soomusrongid. Patarei võttis osa lahingutest Petseri—Irboska raudtee rajoonis Koseljaha jaama, Lesgi ja Sor-

Väljapatarei nr. 8 tulistas vaenlase seisukohti.

kina külade all kuni Pihkva vallutamise operatsioonini.

Eriti hästi toetas patarei 5. jalaväepolgu osi lahingutes 25. ja 26. aprillil, kus patarei mõjuva tule toetusel leitnant Raagi osaval juhtimisel löödi tagasi mitmekordsed vaenlase suuremate jõududega pealetungid Sorokina küla peale. Et vaenlast paremini tabada, paigutati üks rühm kuni ühe kilomeetrini vaenlase esiosadest.

24. mail üldisel pealetungil Pihkva peale liikus patarei 5. jalaväepolguga vaenlase kannul ja jõudis Pihkva 26. 05. kell 0630, olles esimeseks Eesti patareiks, kes Pihkva linna sisse sõitis.

Järgmisel päeval sõitis patarei tagasi Irboska rajooni, kus alustas positsiooni kindlustustöid.

Juunikuu lõpul viidi patarei uuesti Pihkva 5. jalaväepolgu toetuseks, kes asetses kaitses idas ja kagupool Pihkvat Ostrovi ja Petrogradi raudtee vahel.

Patarei teotses rühmadena Pihkva all kuni 20. 07, mil määrati varru. Tähtsamaks lahinguks patareile sel perioodil võib lugeda lahingut 14. 07. Kebi jõe ääres Ladõgina küla all, kus peamiselt patarei tulega lahtiselt tulepositsioonilt enamlaste pealetungiv suuremadruste salk suurte kaotustega laiaili paisati.

Augustikuu alul käsutati patarei uuesti rindele. Üks rühm (leitnant Raag) astus tegevusse Ostrovi suunas 5. jalaväepolgu, teine rühm (leitnant Tulff) Porhovi suunas 6. jalaväepolgu toetuseks. Peale lühemaajalist lahus teotsemist ühinesid rühmad Dulovka jaama rajoonis Miškova küla juures, milisel tulepositsioonil patarei püsis kuni 20. 08.

Et paremal tiival õnnestus vaenlasel Velikaja jõe läänekaldal arendada edasitungi Irboska suunas, siis tõmbusid meie väeosad tagasi Pihkva eelsetele positsioonidele.

Patarei jõudis 21. 08. Pihkvasse.

22. 08. määrati patarei Kalevi Maleva toetuseks, kes asus kaitsesele läänepoolle Velikaja jõe Filatova Gorka — Glotõ joonele. Patarei asus tulepositsioonile rühmadena Vorobjeva ja Nekljutši külade juurde. Vaenlasel läheb korda tungida suurte jõududega üle Velikaja jõe Võdra kohal ja arendada edu Moglino jaama suunas.

Peale Pihkva mahajätmise meie vägede poolt asus patarei Irboska kindlustatud positsioonile, alul Senno küla, hiljem Kolosovka haigemaja juures, kus võttis osa lahingutest riigi piiri kaitsmisel.

Novembrikuu lõpul määrati patarei Peipsi rannakaitses Sakala partisanidepolgu käsutusse, kus asus tulepositsioonile üks rühm Võõpsu alevi, teine Naha küla rajooni. Det-

Ltn. Richard Maim,
Väljapatarei nr. 10 ülem.

sembrikuu alul asus patarei Ahja mõisa, kus viibis kuni Vabadussõja lõpuni.

Patarei nr. 3 — väljapatarei nr. 9 — algas vormeerimist Tallinnas 17. märtsil 1919. a. Patarei ülemaks määrati leitnant G. Leets, vanemohvitseriks lipnik A. Derrik ja asjaajajaks sv.am. Dannenberg. Patarei vormeeriti soomlaste poolt üleantud neljast 3" kergest suurtükist. Patarei nimetati 2. suurtükiväepolgu 3. patareiks. Meeskond saadi tagavara patareist, hobused Tallinnast hobuste tagavarast ja 55 hobust soom-

Väljapatarei nr. 10 tulistab vaenlase seisukohti.

laste käest Rakverest, varustus peamiselt Varustusvalitsuselt.

23. 03. sõitis patarei Lõuna väerindele ja määrati Scouts-polgu käsutusse. Peale varustusega täiendamist Valgas, laadis patarei rongile ja sõitis välja Vastseliina suunas. 28. 03. laadis patarei maha Orro küla juures ja samal päeval avas tule vaenlase seisukohadele Orava mõisa rajoonis.

Patarei toetas alates 29. 03. scoutide pealetungi Orava mõisa peale ja 7. jalaväepolgu osade pealetungi Kliima—Luiska suundades

30. 03. vallutasid scoudid patarei tuletoetusel Orava mõisa. Patarei liikus scoutidega edasi üle Orava — Kõvera — Treeski — Lupepää — Batatina küla juurde, kuhu jõudis

04. 04. Vaenlane jäi peatuma Ivanovo Boloto küla rajooni endistesse kaitsekraavidesse ja hakkas end seal kindlustama. Kõhel järgmisel päeval tegid scoudid, keda abistas ka vene partisanide üks sotnja, katseid Ivanovo Bolotat vallutada, kuid vaatamata tabavale suurtükile, ei lähe see korda. Küla kaitses väga kangekaelselt ja visalt Pihkva kommunistlik polk.

Patarei ratsahuuraja Vabadussõjas.

07. 04. paigutati Scouts-polk ühes patareiga ümber lõuna poole Petseri raudteed Bulatnova, Rissova külade rajooni. 09. 04. algas Scouts-polk pealetungi Irboska suunas. Patarei tuletoetusel löödi vaenlane Bobkovo, Lebedõ ja Borkanova küladest välja. Järgmisel päeval vallutati Mitkovitsi küla, mida üks suurtükk (leitnant Leets) tabavalt tulistas otsesihimisega Podlesje küla juurest ning kartetšitulega sundis kiiresti taanduma vaenlase aheliku, kes vastukallaletungil oli tunginud juba suurtükile seljataha.

Patarei toetas scoutide polku kuni 23. 04. lahingutes Davõdov Konets — Mitkovitsi — Sagorje joonel. 25. 04. kuni 17. 05. toetas patarei 2. jalaväepolgu osi kaitse- ja pealetungi lahingutes Vastseliina ms. rajoonis.

Mai alul tungisid punaväed suurte jõududega peale Võru suunas, eesmärgiga vallu-

tada Võru. Patarei toetas 2. jalaväepolgu osi ägedates lahingutes Munamäe, Haanja ms. ja Plaksi küla ümbruses. Patarei tuletoetusel löödi korduvalt vaenlase vihased kallaletungid tagasi.

11. 05. patarei tabava tulega hävitati üks kerge vaenlase patarei Munamäe juures.

17. 05. kuni 24. 05. teotses patarei Peipsi rannakaitse pataljoniga lõunapool Vastseliina mõisa.

Patarei võttis osa meie vägede üldisest pealetungist 24. ja 25. mail, toetades 2. jalaväepolgu III pataljoni pealetungi Natalkina Kašina suunas.

25. 05. ründasid patarei luurajad patareie ülema juhatusel kõrgustikku Gorontsarova küla juures ja said ühe raske kuulipilduja ja 11 vangit.

Edasi liikus patarei 2. jalaväepolgu ja Peipsi rannakaitsepataljoni osadega Misso—Marienburgi üldsuunas. Vaenlane taandus kiirelt ilma vastupanu avaldamata.

Patarei jõudis Fiandeni mõisa (6 km Marienburgist kirdes) 30. mail, kuhu jäi puhkusele.

Alates 23. 07. toetas patarei 7. jalaväepolgu osi lahingutes Irboska—Ostrovi maantee suunas Mihali—Gribuhi, Usitovskoje järve rajoonis kuni 16. 08., millal 7. jalaväepolk taandus Irboska kindlustatud positsioonile.

19. 08. kuni 25. 08. kestsid võitlused Irboska kindlustatud positsiooni ees, kus meie väeosad korduvalt tegid katseid vaenlast tagasi visata.

Patarei toetas 3. ja 7. jalaväepolkude osi neil pealetungidel.

Septembri lõpul määrati patarei Kõrgesilla rajoonis teotsevate Sakala partisanide ja oktoobrikuu esimestel päevadel 6. jalaväepolgu käsutusse.

Kõrgesilla tulepositsioonil viibis patarei kuni 19. oktoobrini, mil asus puhkusele. Novembrikuu alul võttis jälle osa Irboska kindlustatud joone kaitsmisest Salavje tulepositsioonilt ning detsembri keskel asus uuesti Kõrgesilla positsioonile, kus viibis kuni Vabadussõja lõpuni.

Patarei nr. 4 — väljapatarei nr. 8 algas vormeerimist Tallinnas 16. 03. 1919. a. 3. raske väljasuurtükiväe divisjoni 2. patareina. Patarei ülemaks ja vormeerijaks määrati kapten K. Kool, vanemaks ohvitseriks al. ltn. T. Lukk, majandusülemaks al. kapten Johanson.

Esialgne varustus, hobused ja veovahendid saadi soome abivägedelt, meeskond tagavarapatareist. 26. märtsil sõitis patarei

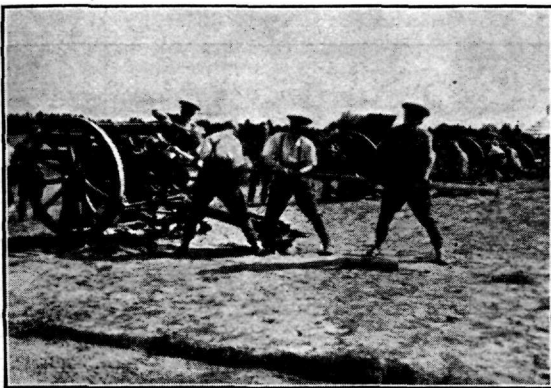
välja lõuna väerindele, olles varustatud kahe 6" Vickersi haubitsaga. Patarei laadis maha Lepasaare jaamas ja algas liikumist Petseri suunas. 30. 03. avas patarei tule Roikina tulepositsioonilt ja toetas 2. jalaväepolgu II pataljoni pealetungi Ulanovo peale. 01. 04. pommitas patarei Ulanovo küla, mida tulistas ka kerge patarei (2. s. p. 4. patarei — väljapatarei nr. 10). Koondatud tabava tule mõjul lahkus vaenlane kõvasti kindlustatud külast, mida eelmisel päeval ei õnnestunud vallutada, maha jättes surnuid ja haavatuid. Meie jalavägi võttis Ulanovo ja Babino külad ilma kaotuseta oma alla ja arendas edu Salesje suunas. Järgmisel päeval pommitas patarei Belska, Aristovo ja Boroki külasid, mis jalaväe poolt vallutati. 06. 04. — 14. 04. asus patarei tulepositsioonile Tailova küla juures ja toetas 2. jalaväepolgu osi, kes jäid kaitsele Panikovitši—Salesje—Salošje jõe nele. Raskete kevadiste teolude tõttu asus patarei 14. 04. Petseri linna varru. Vahevahel sõitis patarei Petserist välja tulepositsioonile, pommitades vaenlase seisukohti. 09. 05. sai patarei tule toetusel vaenlane välja löödud Borkanova ja Lebedõ küladest, kust meie 7. jalaväepolgu osad olid sunnitud ajutiselt lahkuma.

05. 05. nimetati patarei ümber 2. suurtükiväepolgu 2. patareiks.

14. mail lahkus patareist kapten Kool tema määramise puhul sõjakooli patarei ülemaks. Uueks patarei ülemaks sai al. ltn. Lukk.

Meie vägede üldisel pealetungil Pihkva peale, liikus patarei koos 7. jalaväepolguga kuni V. Irboskani. Patarei asus tulepositsioonile Mogiljni küla juurde ja hakkas positsiooni kindlustama.

25. 07 toetas patarei 7. jalaväepolgu pealetungi Irboska—Ostrovi maantee suunas Lo-

Patarei suurtükke puhastamas peale õppelaskmisi.

Kolonelleitnant K. Mutso,
3. suurtükiväegrupi ülem.

patova tulepositsioonilt, kuid koos jalaväega edasi ei liigu.

Augusti alul sõitis üks haubits välja 7. jalaväepolgu toetuseks, mis asus Ostrovi suunas kaitsele Kosina—Simonjätõ joonel. Patarei tule toetusel vallutati 06. 08. Gribuhi, S. ja V. Pletenjeva külad.

Peale 7. jal. polgu taandumise Irboska kindlustatud liinile, võttis patarei koos 3. jalaväepolgu I pataljoniga osa pealetungist Oparina suunas.

Meie vägede asumisel kaitsele riigi piirile Irboska kindlustatud jõe nele, toetas patarei nimetatud joone kaitset tulepositsioonidelt Dubniki ja hiljem Malaja Miltso külade juurest. Patarei vastutav sektor oli Šljapkina—Kljukina.

Novembri alul määrati patarei varru Košelki külla, kus viibis kuni Vabadussõja lõpuni.

Grupi patareid kuulusid parimate patareide hulka Lõuna väerindel, teetsesid enastalgavalt ning oma tulega otsustavates lahingutes jalaväge toetades aitasid jõudu mööda kaasa Vabadussõja võidurikkale lõpule

Grupi koosseisu kuuluvate patareide kaitsevälastele annetati Vabaduse Riste:

I liik II järk: kolonellid G. Leets, K. Kool; kolonelltn. K. Tulff; major A. Tenno.

II liik II järk: vanemallohvitser H. Valdmann.

II liik III järk: kolonel G. Leets; major A. Derrik; al. kapten H. Maim; leitnant A. Raag; veltveebel A. Turmann; van. all. ohv. H. Valdmann; noor. allohv. M. Kalinin; kapralid A. Poka, P. Kanasaar, J. Mänd, B. Voormann; reamehed G. Sieger, J. Lind-

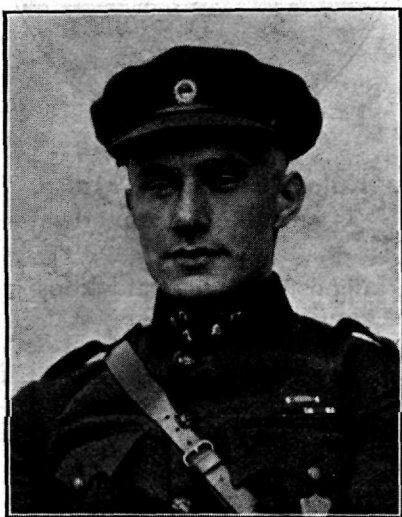
vers, E. Tamm, A. Gerhard, R. Kübar, A. Ruusmann, E. Johanson, N. Leets ja A. Uibo.

Kokku 25 Vabaduse Risti.

Lahingutes surma saanud 1 sõdur, haavatud 2 ohvitseri ja 6 sõdurit. A. T.

Episoodide end. väljapatarei nr. 9 tegevusest Vabadussõjas.

Kolonel G. Leets.

Alamkapten Georg Leets,

Väljapatarei nr. 9. ülem Vabadussõjas.

1.

9. aprilli õhtul 1919 asetes vaenlane Petseri ees Skouts-rügemendi vastas haaravas, kaares joonel: Zalesje, Davõdov Konets, Umkovitši, Gorohovo, Mitkovitsa. Et rinnet õg vendada, otsustas Skouts-rügemendi ülem kapten Pinka vastast 10. aprillil Mitkovitsast välja lüüa. Ülesande täitjaks määras II pataljoni.

II pataljoni kallaletungi abistamiseks liikus patüli käsutusse 2-se suurtükiväerügemendi 3. patarei ülem leitnant G. Leets ühe 76 mm kahuriga ja ühe kuulikastiga (patarei tulepositsioon oli Bulatnova küla lõunaserval). Patareiülem otsustab asetada suurtüki lahtisele tulepositsioonile lõunapool Podlesje küla, et otseste sihtimisega tulistades kõrvaldada takistused Podlesje metsast Mitkovitsa suunas tungiva II pataljoni teelt.

Kõrgustiku 62,1 ees suurtükk keerab

maanteelt Mitkovitsa poole ja asub flankeerivale positsioonile umbes 300 m maanteest. 900 meetrilt avab otseste sihtimisega tule Mitkovitsast II pataljoni pihta tulistavatele kuulipildujatele, mis olid selgesti näha pikksilmaga. Kaks kuulipildujat purustatakse patarei parema sihturi nooremallohvitser Kalinini poolt üksteise järele. Varsti vaikib ka viimane valge katusega maja akende all, — pärast seda, kui üks granaat lõhkeb kuulipilduja kohal ja teine süütab maja. Tunnilise laskmise järele ei kosta Mitkovitsast paukusid ja II pataljon vallutab põleva küla, kust vaenlase ahelikud ja voodid taanduvad Gorohovo ja Košelki sihis, saadetud 3. patarei suurtüki šrapnellidest.

Mitkovitsa vallutamisel II pataljon ei kaotanud ühtegi meest, — seda eeskätt tänu 2-se suurtükiväepolgu 3. patarei suurtüki tegevusele.

Pärast Mitkovitsa vallutamist II pataljoni poolt asuvad venelased Umkovitši külast vasturünnakule ja vallutavad kõrgustiku 62,1, sundides sealt taanduma II pataljoni ühe rühma. Suurtükk satub seljatagant 500—600 meetri kauguselt ootamatult vastase püssitule alla.

Õppus tegeliku gaasitamisega.

— „Jätta Mitkovitsa laskmine! Suurtükk ümberpöörata! Ruttu!... Vaenlase aheliku pihta! Šrapnelliga! Sihtraud 15, süütetoru 10!... Tuld!“ — kõlab patareiuulema käsklus. — „Maakuulajad ja vabad numbrid püssid kätte, kivide taha maha ja tuld! Sihik 7!“

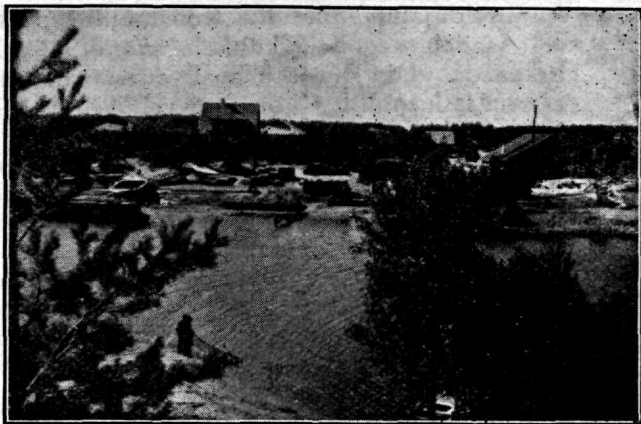
Suurtükk saadab kõrgustikule šrapnelle, kuid selle peale vaatamata sajab sealt kuule.

— „Eelikud galoppis suurtüki juurde! Numbrid, kestad kokku ja ärasõiduks valmistada! Rahulikult! Et midagi maha ei jääks!“

Lähedast metsast sõidavad eelikud täie hooga ette ja mõnekümne sekundi pärast kihutab suurtükk ja kuulikast galoppis vaenlasele vastu, maanteele välja ja sealt Petseri poole. Patareiuulem ja maakuulajad jäävad esialgu maha ja, lamades porisel põllul, tulistavad püssidest venelaste ahelikku. Seega osaliselt takistatakse vaenlasel suurtüki tulistamist.

Venelased, nähes haruldast saaki käest minemas, avavad korratult kiire närviliku püssitule. Hobuste jalge all, ees ja taga — igalpool vinguvad kuulid. Kuid patarei õnn on endiselt patareiga: ükski mees ega hobune ei saanud pihta.

Skauudid, kes vahepeal teada saanud suurtükki varitsevast ohust, tõttavad oma patareile appi: üks kompani liigub kiirsammul Mitkovitsa poole.

Vaade suurtükiväe laagrile Petseri Põhjalaagris.

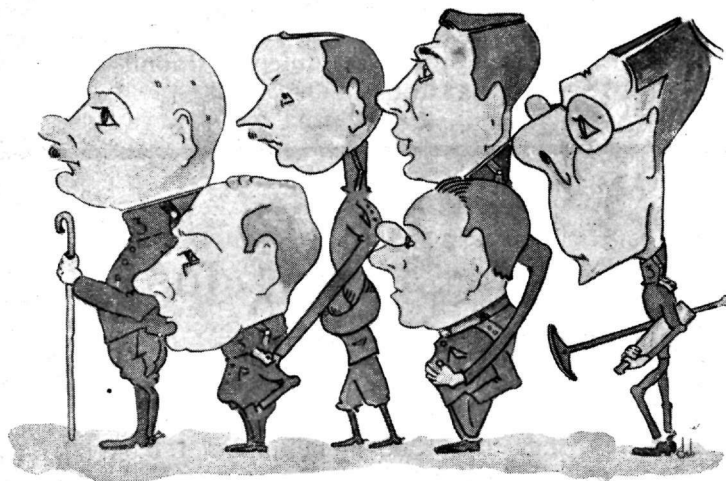
Kilomeetri kaugusel, seal kus seljatagune kindel ja kuhu vaenlase püssikuulid enam ei küüni ja kust mäehari veel hästi näha, seatakse suurtükk uuesti positsioonile ja künkad, mis võisid patareile õnnetuse tuua, külvatakse šrapnellikuulidega ja granaatidega tihedalt üle. Kõrgustik 62,1 puhastatud, lahkuvad suurtükk positsioonilt ja liigub patarei juurde tagasi.

2.

2-se jalaväerügemendi I pataljon lööb meeleheitlikult lahinguid vaenlase suurte jõududega, kelle ülesandeks on Munamäe sihis Võruni välja tungida. Peale mitme vene kütirügemendi on meie vastas veel Peterburi sõjakoolide kursandid end. Konstantiini sõjakooli patareiga.

Lahing kestab vahetpidamata mitu päeva. Kursandid tungivad julgelt peale. Nende tihedad ahelikud, juhid paljaste mõõkadega ees, ilma püssipauguta, püsti, lähenevad meie kaevikutele. Kursante lastakse külmavereliselt 300—400 meetri peale. Siis algab 2. jalaväepolgu kuulipildujate töö ja... ees lamavad surnute hunnikud, kust üksikud haavatud roomavad tagasi.

11. mai 1919. Saaluse mõisa tiigi kaldal asetseb 2-se suurtükiväerügemendi 3. patarei (Välja patarei nr. 9). Patarei vaatluspunkt kõrgel Holdi künkal (ühe kompani kindlustatud asupaik) hoitakse vaenlase poolt tugeva

Vasakult paremale: 1. Grupi šeff. Kindamees Tartus; mitte poksi vaid valged kindad. Kuulub ka poissmeeste liiki. 2. Grupilabi majori härra A. Tenno. Juhatab grupis õppeala ja div. suurtükiväes „ajaloo komiteed“. Talvel on tihti kõha. 3. Patariil kapten Harald Lökk. Lühendatult tähendatakse üles „H“-ga. Elukohaga Petseris, ning pikkuses võib kohal võistelda ainult Peetri kiriku torn. 4. Kapten Joh. Lootsmann. Raskepatariil. Kasvult lühike kuid müüdu tragi. Eelistab rohkem poissmehe elu. 5. Leitn. Edgar Klaaring. Patariil 2 abi. Eraelus ohvitser. 6. Dr. Hehn. Noh tema kohta pole kellelgi midagi ütelda. Arstib alati süis kui seda tarvis.

kuulipildujatule all. Ka Konstantiini patareid saadab aegajalt künkale mõne tabava granaadi. Üks neist haavab surmavalt patareid vaatluspunktis kompani veltveebliit, kes tuli jälgima patareid laskmist.

Paukude ja lõhkemise kõla järele otsustades peab vaenlase patareid asetsema õige ligidal. Maakuulajad binoklitega otsivad tolmusammaste järele patareid asukohta.

Järsku tõusebki tolmutüvi kauge üksiku talu ees. Vaatlejate silmad kiinduvad ühte punkti. Möödub paar põnevat minutit. Äkki ilmub nähtavale üks tolmusamm, siis teine. Kostavad kaks pauku ja õhus kuuldu saladuslikku omapärast vihinat. Vaenlase patareid on leitud!

Tähelepaneliku vaatlemise järele patareid ülemleitnant G. Leets näeb stereotorus kaht suurtükki ja kaht kuulikasti. Nad seisavad Kirbu talu parempoolses servas üksiku küüni ees. Nad valisid endale läheda ja peaaegu lahtise positsiooni — sellest on tunda julgeid kursante. Aga mõnikord üleliigne julgus on kahjulik, seda saab Konstantiini patareid varsti tunda.

Paari minuti pärast algab ühe suurtükiga ettevaatlik eellaskmine märgist eemal oleva üksiku kase pihta, et siis muudetud laskeandmetega ilma eellaskmiseta tabada märki ootamata ja kiire hävitustulega. Säärane ettevaatus on tarvilik: patareidülem kardab, et haruldane märk aimab varitsevat ohtu ja kaob enneaegu tulepositsioonilt.

Mõne šrapnelliga on õige suund käes. Paar kontrollgranaati näitavad kätte täpse kauguse. Lühike vaikus. Teised suurtükid

pannakse esimesega rööbiti ja kahevõitlus algab.

Patareid tabab hästi. Juba teine järjekord lõhkeb otse Konstantiini patareid positsioonil. Vastane vaikib järsku.

Kilomeetri kaugusel olevast metsasalust kihutavad suurtükkide juurde eelikud. Kuid ka nende vastu oli seekord saatus karm: poolpatareid pöörab omad torud üksiku kase peale, millest peavad mööduma eelikud, ja ootab... Šrapnellide lõhkemiste järele eelikut kohal lamasid mõni minut hiljem inimesed ja hobused põllul. Kaks puutumata jäänud eelikut kihutavad tuhatnelja metsa poole tagasi. Nüüd on Konstantiini patareid tund lõõnud. Hästi nähtavate lõhkemiste järele võis selgesti märgata meie granaatide tabamisi.

Paus. Õhk selgib. Vaenlase patareid vasaku suurtüki rattad on alt löödud, suurtükk ise lamab kummuli põllul. Teine suurtükk on alles puutumata. Uesti algab tulistamine, seekord juba aeglaselt ja ühest suurtükist. Konstantiini patareid positsioonile lastakse veel 63 granaati, enne kui hävineb teine suurtükk.

Õisel luurkäigul vangistatud vaenlased seletasid, et nende patareid juhtus suur äpardus: „valgete“ patareid olevat hävitanud suurtükid ja palju hobuseid. Ka meeskonnas olevat surnuid ja haavatuid olnud. Diviisi komissar, kes otsustava lahingu puhul patareid manitsema sõitnud, olevat esimestest granaatidest patareid tulepositsioonil tükkideks kistud.

Taktika alalt.

Taktikalise ülesande nr. 3. lahendus.*)

Alevi patareid saatesuurtükk tegevuses.

(Kaart 1:21000, Viljandi ümbruskond.)

1. Kuidas n.-ltn. Salm teotseb oma saatekahuriga kujunenud olukorras.

11. septembril kell 1815, kui saatekahur jõudis Kõndi talu juurde ning pärast n.a.o. Pikkuri ettekannet oli kahurijuhil n.-ltn. Salmil järgmine pilt olukorrast:

— mustade umbes ühe jalaväekompani suurune osa ühes soomusautodega on võtnud oma alla Loodi kõrtsi rajooni ja avaldab seal visa vastupanu;

— n.-ltn. Pedajase eelpatrull on tulevõitluses mustadega maantee rajoonis um-

bes 200—300 m põhjapool Loodi kõrtsi; eelpatrulli juures maantee ääres asub ka eelsalga ülem kapten Ramm, kelle käsul III ja rk rühmad tõttavad maantee suunas eelpatrulli juurde; II rühm on peatunud maantee ääres metsas (sihi juures) umbes 300 m Kõndi talust lõunapoole;

— karedalased peavad õhtuks (pimeduse tulekuks) vallutama Loodi a.s. rajooni; aega on jäänud selleks umbes üks tund.

*) Vt. „Sõdur“ nr. 49 I. a.

N.-ltn. Salm tunneb hästi jalaväe taktikat; olles mitmeid kordi töötanud lahingus koos karedalastega, ta tunneb nende vahvust ja mehisust ja teab, et neid ei hoia kinni mingisugused takistused, kui on vaja teotseda kiiresti. Seepärast, ilma et ta oleks suutnud veel kokku saada eelsalgaülemaga, ta aimab juba kõigist nähtust ja kuuldust, et eelsalk läheb kallaletungile maantee suunas ja et see kallaletung võib alata igal minutil. Ta on jõudnud kohale viimasel minutil ja kui ta tahab olla õigel ajal abiks ja toeks eelsalgale ning seega vähendada jalaväe kaotusi, siis ta peab teotsema otsustavalt ja kiiresti. Oma ülesande kohaselt ta peab kokku saama eelsalgaülemaga; samuti ta peab takistama vastase soomusautode tegevust, mis võiksid ilmuda maanteel igal hetkel.

Seetõttu tema peas tekivad järgmised mõtted kiireks tegevuseks:

— sõita ühes kahuriga kiiresti ette eelsalgaülema asukoha rajooni;

— asetada kahur kuskile Kondi talu ümbruses varjatud tulepositsioonile algsuunaga Loodi kõrtsi peale ja lasta viia telefoni ühendus juurde;

— jätta kahur siiasamasse ootepositsioonile ja sõita ühes oma luurajatega eelsalgaülema juurde ning saanud ülesande teotseda juba vastavalt sellele;

— sõita kahuriga teed mööda edasi seni kuni lubab maastik ja vastase tuli, ning asetada suurtükk tulepositsioonile maantee ääres suunaga pikki teed ning enesel minna siis kompüli juurde.

Missuguse mõtte teostamine oleks praeguses olukorras kõige kasulikum ja otstarbekohasem selgub lühikesest olukorra hinnangust.

Kui sõita ühes kahuriga ette eelsalgaülema asukoha rajooni, siis ehk võiks saatekahur kõige kiiremini saada kätte oma ülesande ja asuda kohe selle täitmisele. Kuid sõita võib ainult maanteed mööda, sest et ümberringi on paks mets ja puuduvad varjatud kõrvalteed; kuna aga maantee on Loodi kõrtsist umbes 800—900 m põhja poole sirge ja täiesti vaadeldav ning tulistatav vastase poolt, siis seesugune liikumine sünnitaks asjata kaotusi nii meeskonna kui ka hobuste seas, ning kahur tõenäoselt ei jõuaks kohale.

Kui asetada kahur tulepositsioonile Kondi talu rajooni algsuunaga Loodi kõrtsi peale ja luua telefoni side pikki maanteed kuni eelsalgaülemani, siis oleks kahur valmis tuleavamiseks umbes 10—15

min. jooksul, s. o. samaks ajaks, kui kahurijuht jõuab kompüli juurde ja saab talt tuleülesande. Kuid ka siin on äravõitmata takistused ja need on järgmised: Laskekaugus Kondi talu juurest kuni Loodi kõrtsini, kus asetseb vastane, on vähem kui 1500 m; selle kauguse peale on 76 v. kahuri lennujoone harikõrgus kõigest 10 m, kuna aga metsa kõrgus on suurem. Et lasta üle metsa peaks asetama kahur vähemalt 1 km kaugusele Kondi talust põhjapoole ja selgi juhul ei saa tulistada neid märke, mis on metsa taga või maanteel. Seega siis ka varjatult kahur oma ülesandeid täita ei saa.

Kahuri jätmise ootepositsioonile Kondi talu juurde ei ole ka mitte õige, sest et sel juhul kahur võiks sattuda ootamatult vastase s.-autode tule alla ning ühtlasi hilineb ka kahuri tegevusseastumine.

Viimane mõte on praeguses olukorras kõige otstarbekohasem. Tuleb sõita edasi maantee suunas kuni teekäänakuni, mis umbes 500 m Kondi talu juurest Loodi kõrtsi poole ja asetada kahur tulepositsioonile teest paremale, suunaga Loodi kõrtsi sihis, et olla valmis tulistama ainult vastase s.-autosi seni kui selgub eelsalgaülema ülesanne. Edaspidi kuni Loodi kõrtsi vallutamiseni saatekahur võib toetada eelsalka lahtiselt tulepositsioonilt kas maanteelt või jällegi metsa kagu servalt, mis Lutsu talust loodes.

Seepärast jõudes oma kahuriga teekäänaku rajooni n.-ltn. Salm kutsub oma juurde kahuriülema ja 3. töökonna vanema ja annab järgmisi korraldusi:

Mustade jalavägi ühes soomusautodega asetseb Loodi kõrtsi rajoonis umbes paarsada meetrit siia poole ja on tulevahetuses meie eelpatrulliga. On oodata meie eelsalga peatset kallaletungi Loodi kõrtsi rajoonis. Kahuriülem n. a. o. Altsepp, Teie asuge oma kahuriga tulepositsioonile siia metsa äärde paremale poole teed, moondage kahur okstega ja veeretage ta käsitsi ettepoole kuni näete maanteed kuni Loodi kõrtsini (s. a.) ja avage tuli abisihikuga vastase s.-autode pihta, kui nad ilmuvad maanteele. Eelkud, sidevancker ja ratsahobused jäävad umbes 100 m taga pool kahurist metsaserva varju. Mina lähen ette eelsalgaülema juurde; minuga lähevad ühes n. a. o. Pikkur ja telefonist r.-m. Mikker, kes võtku kaasa signaliseerimiseabinõud. Kui vaja on siis annan eespoolt korraldusi leppemärkidega või tulen ise kahuri juurde.

Selline oli üldjoontes n.-ltn. Salmi tegevus antud olukorras.

Tankitõrjest.

Raske on kujutada ette tulevikusõja lahinguvälja ja seal domineerivaid võitlusvahendeid, kuna Maailmasõda ja selle järelperiood on sundinud inimest hindama mitmeidki uusi relvi, millede lahingupraktis õige väike või puudub sootuks. See hindamise protsess, mille ees seisab kaasaja inimene, on seda raskem, et ta on tihedasti seotud majanduslikkude küsimustega, eeskätt riigi kandejõu küsimusega. Kaasaeg tundub olevat liiga ebastabiilne, kuna moodsad relvad kuuluvad eranditult suurtööstusega, suure majandusliku kandejõuga ja laialdaste võimalustega riikide monopoliartikliteks. Väike-riikidel on väga raske soetada moodsaid relvi ja seepärast on nad paratamatult sunnitud varustamisel piirduma kõige hädatarvilikumate relvartiklite soetamisega, kusjuures loomulikult esmajärgu tähtsusega küsimuseks on — mida soetada.

*

Praegusel ajal köidab maailma sõjaasjanduse tundjaid suurimal määral Maailmasõja lahinguväljadele ilmunud soomusmasinate tankide järeltulijad. Ehkki tankide seljaga seisab teatud lahingupraktis, tundub siiski, nagu asuksime veel praegugi raskel hindamise perioodil. On nagu mingi kindlusetus kogu tankide küsimuses, eriti aga üksikute tüüpide eelistamises teiste ees, olgugi et riigid neid ehitavad üksteise võidu. Kuid just selles ehitamise protsessis, selles tüüpide mitmekesisuses, just selles peitubki idu, mis sünnitab kindlusetust. Mitte üksi harilikul riviohviteril, vaid arvatavasti ka asjatundjal, on praegu valitsevas mitmekesisuses raske leida õiget suunda, raske hinnata ja otsustada. Järjest kerkib uusi tüüpe, veel rohkem mitmesuguseid täiendusi ja viimistlemisi tehnilistes peensustes. Selle kõige juures suured relvavabrikud ei ole kitsid loomast teatud sõjatehnilist vaatevinklit, välja minnes seejuures loomulikult eranditult võimaliku teenistuse seisukohast. Tihti välismaa-sõjaajakirjanduses leiduvad eriteadlaste artiklidki ei tundu erapooletutena, mis näitab, milliseid teid kasutatakse meeolelu loomiseks. On ju teada, et suggestioon tehniliste uudsuste valdkonnas laiematele hulkadele on alati kerge ja propageeritavad mõtted võivad väga hõlpsalt muutuda usuks, kusjuures iga teistimõttele väljendused võivad teda viia ketserite ridadesse.

Tuleb arvata, et juba praegugi tankide konstruktsiooni, kasutamiskiisi ja tankitõrje

küsimuste alal on olemas kindel lahendus. Ehkki see lahendus pole veel käes, näib ta peituvat võitlusvahendites endis, nende iseloomu õiges äratundmises vastavalt võimaliku sõjategevuse iseäraldustele. Kuid kahtlemata meie ei suuda seda lahendust leida vereta.

*

Praegu relvastuvates riikides valitseva mentaliteedi juures tuleb arvata, et tulevikusõda saab tankidele suureks katsetunniks. Näib, et rohkem kui ükski teine relvviimastes sõdades on otsinud omale lahendust, otsib seda tulevikusõjas tank. Tulevikusõja möödudes jääb tankist kahtlemata midagi järgi, kuid vähe on usku, et selleks osutub praegune, ka kõige modernsem tank, seda võrd palju lootusetust ja ebakokkukõla konstruktsiooni ja taktikaliste omaduste vahel kannab endas praegune tank. Suured, keskmised ja ka väikesed üleni soomustatud tankid on kui soomuslaevad merel. Piiratud igalt poolt soomusega, on meeskonna teotsemisvabadus nendes piiratud rohkemgi kui soomuslaevas. Siinjuures peab veel tähendama, et ülemäärane soomusekandmine pole kindlasti kaugeltki probleemi lahendamise, nagu seda võime näha ajaloos varemaltki.

Praegune tendents relvastumises on offensiivse iseloomuga, kandes endas täiel määral ekspansivsuse, võimsa pealetungijõu loomise põhihelisid. Tehnikaga püütakse lahendada probleem, mis jäi lahendamatuks Maailmasõja lahinguväljadel miljoniliste relvastatud massidega. Tankid seejuures peavad moodustama rusika, millega murtakse vastase vastupanu, et saavutada tegevusvabadus välivägedele.

See doktriin peab paika kahtlemata seal, kus võitlevad pooled tahes või tahtmata peavad lahendama võidu ja kaotuse küsimuse, seega suurte ja võimsate rivaalide vahel. Sootuks teiseks näib kujunevat doktriin riikide peres, kes relvadega sõda otsustada ei suuda. Nende riikide sõjategevuse põhialuseks on kaitse sel või teisel kujul, ja seepärast ka relvastus peab neil vastama üldise sõjategevuse iseäraldustele.

*

Igat relva tuleb kasutada alati säärasel olukorras, mis tema iseloomule kõige rohkem vastab ja kus tema positiivseid omadusi saab ära kasutada maksimaalselt. Tank oma ise

loomult ja taktikalistelt omadustelt on pealetungirelv ja tema kui läbimurderelva omadusi saab kõige paremini ära kasutada pealetungil. Kaitsel on mõeldav tankide tegevus vaid vastukallaletungil ja sedagi ainult mõeldav, sest see näib olevat sõltuvuses heast juhusest. Tuleb nimelt arvata, et tank on pealetungirelv mitte ükski iseloomult, vaid ka rahvamajanduslikult, kuna vaevalt on loota, et tulevikusõjas isegi tugevasti industrialiseeritud riigid suudaksid välja tuua tankide parvesid, mis ujutaksid üle rinded seda võrd, et nad igalpool ja alati kaitsel asuvatele osadele võiksid olla abiks. Ja kui see teostukski, miks siis ei peeta kinni õigest suunast, miks siis ei koondata ja ei lööda, sest see printsiip tankide kasutamise juures on eriti rõhutamistväärne. Lõpuks tuleb tähendada, et tankide teotsemine vastupealetungil sisult ei erine millegagi pealetungi tegevusest.

Tuleb arvata, et tulevikusõjas, vähemalt selle esimesel perioodil, kasutatakse tanke tõesti rohkearvuliselt, kuid kaugelki mitte niisugusel arvul, et võiks öelda, et rinded on tankiseeritud. Kahtlemata laheneb tankitõrje probleem enne tankiseerimist ja vabastab sõdijaid sellest ülemäärastest ohust, mis praegu valitsemas. Üht peab aga alla kriipsutama, ja seda just väikeriikide tõekspidamiste valdkonnas, et iga riik peab relvastuma vastavalt oma sõjapoliitilisele ja majanduslikule olukorrale, püüdmata sealjuures relvastuda samade relvadega, mis tema võimalikul vastasel, vaid säärasega, mis eeskätt paraliiserivad vastase omi.

*

Tankide peamine jõud peitub kiiresti edasikantavas tule- ja murdejõus, kusjuures teraskaitse tagab tankile vaba teotsemise ka vastase tulepiirkonnas. Tank on praegusaja ohtlikumaid relvi ja tankitõrje puudumisel moodustab säärase jõu, mis otsustavalt võib muuta tasakaalu lahinguväljal ja toorelt vaadata kaotaja pitsati vastasele.

Tanki iseloomustavaid omadusi analüüsides leiame, et neid, millel taktikaline väärtus, on õieti neli ja nimelt: kiirus, teraskaitse, tulejõud, murde- ja ületamisjõud. Viimased kaks omadust võib eksimatult koondada ühte, kuna nad lõpptulemusena ühes kiirusega annavad tanki liikuvuse.

Kiirus. Kiiruse hindamisel võib kõne alla tulla vaid see kiirus, mida tank arendab harilikul maastikul harilikus lahinguolukorras. Ainult sel kiirusel, välja minnes takti-

kalisest vaatekohast, on reaalne väärtus. Operatiivsest vaatekohast tuleb hinnata ka seda kiirust, mida tank võib arendada liikudes soodsal maastikul — teedel.

Arvestades praeguste tankide tüüpe on nende taktikaline kiirus, s. o. sirgjooneline lähenemiskiirus kallaletungitavale kõige rohkem 15—20 km tunnis. Võttes arvestuse aluseks maksimaalse, s. o. 15—20 km, lähenemiskiiruse, siis 1000 m maa-ala läbib tank 3—4 min. jooksul. Vähemalt 75% sellest ajast on tank märgiks tankitõrje relvadele, s. o. 2—3 min. Selle aja kestel moodne poolauto-maat lukustusega tankitõrje kahur suudab anda 20—30 hästisihitud lasku, milledest vähemalt 50% tabavad. Seega teoreetiliselt, arvestades ka märgiotsimist ja tuleüleviimist, suudaks üks tankitõrje kahur ühekilomeetrilisel rindel tabada keskmiselt 10 tanki, mida tuleks lugeda ühe kahuri kohta väga suureks saavutuseks, eriti kui viia see kalkulasioon puht majanduslikule alusele.

Teraskaitse. Tanki liikumiskiirus on suurel määral olenev teraskaitse tugevusest — kaalust. Tanki hoidmiseks võitluskõlvuliseks tuleb paratamatult varustada teda niisuguse teraskaitsega, mis hoiaks meeskonda ja masinaid hävinemisest. Viimastel aastatel on sel eesmärgil tõstetud soomuse paksus kuni 50—60 mm, kuid seda vaid üksikutele tüüpidele. On ju selge, et teraskaitset põhjustatud tanki kaalu suurenemine viib paratamatult masinate võimsuse tõstmisele ja seega ka tanki kogu — märgi suurenemisele. Ühtlasi peaks kaalu suurenemine vähendama ka kiirust. Viimast kaks asjaolu pidurdavad kahtlemata säärase ülitugevate tankide massilist esilekerkimist, rääkimata veel majanduslikest tegureist. Peale selle näib, et paremaid resultate saab kätte vähema soomusega, kuid sellevastu suurema liikuvusega ja vähema koguga tankidega. Viimaste teraskaitse aga on tunduvalt nõrgem (15—30 mm, mõnel üle 30 mm) ja ei ole takistuseks umbes 60 mm kahuri erimürsule ka 1000 m distantsil.

Tulejõud. Tanki tulejõud on nimetatav misväärne ainult siis, kui tank asub paigal. Liikumisel ei või tankilt antav tuli kuidagi olla täppis ja tappev, rääkimata sellest, et märkide leidmine tankilt, vaatamata kõigile tehnilistele täiendustele, on ja jääb ikkagi väga piiratuks. Näib, et tank peaaegu kunagi ei suuda hävitada tankitõrje relva enne sellele vahetusse lähedusse jõudmist. Seepärast tankitõrje relvade hävitamine või neutraliseerimine peab toimuma suurtükiväelt ja alles nende lõpulik kahjutuks tegemine tankidelt endilt.

Tankide võitlus tankidega on peamiselt olenev kahe võitleva tanki relvade võimsusest, vähemal määral nende liikuvusest, nagu seda just tähele panna võib merelahingus. Relvade alal on peamiseks ja otsustavaks relvaks kahur, kuna ainult kahur suudab kõige kindlamalt viia välja rivist vastase tanki. Seega tanki võitlusel tankiga või tankide kasutamisel tankitõrjeks esimese küsimusena kerkib esile küllalt võimsa kahuri olemasolu tankil. Teise ja tähtsama küsimusena, kas on küllalt otstarbekohane saata tanke tankide vastu, kui selle võitluse tagajärg, piiratud vaatlusvõimaluste ja võimaliku relvade ebatasakaalu tõttu võib ja kujunebki väga küsitavaks. Säärane võitlus oma iseloomult sarnaneb raudrüütlite kaksikvõitlusele, mitte aga võitlusele, kus teise võitlusvahendeid on hinnatud nende tõelise võime järgi ja nende vastu pandud vahendid, mis kindlasti olukorra tasakaalustavad. Lõpuks tuleb küsida, kas jätkub tanke selles ulatuses, et neid kasutada tankitõrjeks, ja kas ei ole kasulikum neid rakendada tegevusse vastavalt nende omadustele, kui et neid mõttetult hävitada.

Murde- ja ületamisvõime. Mõlemad need omadused on koos kiirusega annavad tankile liikuvuse. Eriti tähtsad on need omadused passiivse tankitõrje kõrvaldamisel. Ehkki nendel omadustel on oma piirid, näitavad tankid sel alal siiski suuri võimeid ja seavad passiivse kaitse korraldamise raskestes tingimustesse. Need omadused on jällegi tõstnud esile säärased tõkked, kui seda on eskarbid. Kuid kahjuks nõuab eskarbi ehitamine palju aega ja väga suurt kulu. Ühekilomeetrilise rinde kindlustamine kraaviga, mille üks külgedest kujutab umbes 2—3 m kõrgust betoon eskarpi, läheb maksimaalselt umbes 25—30 miljonit senti. Seejuures pole tankioht veel kõrvaldatud, kuna võimsa suurtükiväe olemasolu juures võib purustada ka kõige kindlamad eskarbid.

On kahtlemata tõsiasi, et passiivne tankitõrje, olles hädaabinõu, ei lahenda küsimust. Kuid loomulikult tuleb tankitõrjeks ära kasutada kõik võimalikud abinõud, sest ka tankide-tegevuse aeglustamises peitub teinekord edu pant. Ainsamaks tõsiseks tankitõrje abinõuks jääb ikkagi kahur, mis oma omaduste tõttu suudab lahendada seda küsimust ja loodetavasti lahendab tulevikus selle küsimuse ka lõpulikult.

Tankitõrje kahuri küsimus ei ole uus. Kuid kahjuks pole seda küsimust arendatud soovitava intensiivsusega ning seni on teada vaid mõni üksik tüüp, mis oma omadustelt läheneb tankitõrje nõudmistele.

Tankid esitavad tankitõrje kahurile järgmised põhiomadused.

Tankide liikumiskiiruse tõttu on tankilahing õige üürrike. Ta möödub arvatavasti rutem kui merelahing. Tankid tungides kallale, ei saa peatuda, vaid nende peamass toimab vastase asetuse teadmise, et purustades tagala, purustatakse ka rinne. Tankilahingu lühidane kestus seab tankitõrje relvale nõudmise, et ta oleks painduv ja kiire liikumisega. Veel kiirema liikumisega kui tank. Lühidane tegevusaeg tõstab esikohale suure laskekiiruse tarviduse ja sihtimisabinõude täielikkuse küsimused. Normaalseks tuleks lugeda, kui kahur laseks minutis vähemalt 10 hästisihitud lasku.

Vaevalt on usutav, et tankitõrje kahur saaks pidada lahingut ühelt positsioonilt. Arvatavasti peab tema teotsema teatud ribas, taandudes või edasi sõites. Säärase tegevuse juures aga on põhinõudeks, et relv ei tohi olla lahutatud relvakandjast, et tema moodustaks ühe terviku, olles iga moment valmis ühelt tulepositsioonilt lahkuma, et ootamatult ilmuda teisele. See nõudmine seab üles tingimuse, et kahur oleks mehhaniseeritud alusel.

Ehkki tankitõrje kahur ilmudes tulepositsioonile teotseks ainult üürikest aega ja seega vaevalt kujuneks vastase tankidele, rääkimata teistest relvadest, heaks märgiks, peaks ta siiski olema eest kaitstud kilbiga, mis suudaks pidada kinni umbes 300 m kauguselt lastud püssikuule.

Uleni soomusega katta kahurit ja mootorit pole mõtet, kuna vaevalt ta võib jääda pidevalt vastase tule alla. Pealegi oleks niisugusel soomustamisel kaks halba omadust, ja nimelt: teotsemine kahuri juures muutuks sama raskeks ja piiratuks nagu tankis, ja tõuseks kahuri kaal, ühes sellega ka kogu, mis mõlemad vähendavad relva taktikalist väärtust. Kuna kahur peab järjest positsioonide vahetama ja tulepositsioonil asudes kujutama võrdlemisi väikest märki, on tähtis, et ta kõrgus oleks minimaalne.

Suur horisontaalne laskevälj on tarvilik ainult statsionaarsele tankitõrje kahurile. Mehhaniseeritud alusel olevalt kahurilt pole tarvis nõuda suurt laskevälja, sest ta teotseb tulepositsioonidel üürikest aega. On küllalt kui laskevälj on 90°.

Normaalkauguseks, millelt tankitõrje kahur avab tule, on 1000 m. Sellel kaugusel on lendjoon küllalt lame ja hajumine väike, nii et iga hästisihitud mürsk tabab tanki. Mis puutub läbilöögi jõusse, siis mürsk peaks 1000 m pealt läbistama vähemalt 30-mm te-

rasede, sisaldades sealjuures küllalt võimsa lõhelaengu. Seepärast tankitõrje kahuri kaliibriks peaks olema umbes 60 mm.

Seega kokkuvõttes tuleks arvata, et tankitõrje relvaks peaks olema mehhaniseeritud 60-mm poolautomaatlukustusega kiirlaskja kahur. Konstruksioonilt peaks mehhaniseeritud alus sarnanema Garden-Loyd tanketile selle erinevusega, et ta peaks olema pikem ja mootor asetsema taga.

Raskemaks küsimuseks on tankitõrje kahuri varustamine laskemoonaga lahingolukorras. Tuleb arvata, et kahuri juures peaks olema vähemalt 50—60 mürsku. Vajalikku lisa saaks kahur mehhaniseeritud laskemoonakastidest, mis liiguksid kahurite järgi eriešelonina. Arvestades liikumiskiirust, võiks ehk olla kõige rohkem kahe kahuri peale üks kast.

*

Meie praeguse väljakergekahuri puudusi kasutamisel tankitõrje relvana on juba korralduvalt ja mitmel pool alla kriipsutatud. Need on: piiratud horisontaalne laskevälj ja väike laskekiirus, mis tingitud relva konstruksioonist. Peale loetletud tehniliste puuduste tuleks nimetada taktikalise puudusena veel suurt kogu, kaalu ja hobusevedu.

On ilmselt selge, et väljakergekahur tankitõrje relvana on ohverdanud materjalosa, kusjuures on vägagi küsitav, kuivõrd see ohver end tasub. Tuleb arvata, et sageli niisugune tankitõrje kahur langeb ohvriks tankidele enne veel, kui ta on suutnud alustada tegevust, rääkimata ühegi vastase tanki rivist väljalöömisest. Näiteks, udu või suitsukatte kasutamisel tankide rünnaku varjamiseks, võib ja lähebki kahuri olukord väga kriitiliseks, seda enam, et arvatavasti ärasõidu võimalused puuduvad täiesti. Hobusevedu paneb tõsiselt mõtlema, kas üldse on mõtetki kasutada väljakergekahurit tankitõrje relvana, ehk kui, siis ainult erakordsetel juhtudel, kui vastase tankid on rinde läbistanud ja tunginud suurtükiväe positsioonide kallale.

Riigid, kellel suur kahurvägi ja kelle kahurväe materjalosa varu vastab praegusaja materjalilahingu nõudmistele, võivad loomulikult rohkem riskeerida ja kasutada väljakergekahureid ka sääresteks ülesanneteks, milleks nad pole loodud.

Võttes omaks ja reglamenteerides põhimõtte, et väljakergekahur on ühtlasi tankitõrje relv, meie võime hõlpsalt seada raskesse seisukorda oma suurtükiväe. Kujutame ette tegelikku lahingolukorda, kus on kerkinud esile tankioht. Kas leiduks siis juhti, kes ka tegeoriliselt ei nõuks oma käsutusse tankitõrjeks väljakergekahurit. Kuid rinne on lai ja pole kaugeltki selge, kus vastane viib oma pealöögi. See nõuab, et tankitõrje relvad peavad igalpool juba varakult olema tulepositsioonidel, kuna vähese liikuvuse ja hobuseveo tõttu kahur pärast ei jõuaks õige ajaks asuda kohale. Seepärast näib, et niisuguse olukorra juures $\frac{1}{4}$, kui mitte $\frac{1}{2}$, suurtükiväest on ülesannete juures, mille täitmine vägagi küsitav, ja mille juures materjalosa kadu on väga suur.

*

Tanki oht aga püsib endiselt. Ta on reaalne ja tajutav igale, kes vähegi tegeleb riigikaitse küsimustega. Samuti on igale selge, et passiivsed tankitõrje abinõud on kui miinitõkkes meres, mida võib välja traalida — purustada või kõrvaldada. Väljakergekahur on kõlbmata tankitõrjeks. See kõik tõstab tankitõrje küsimuse esiplaanile ja nõuab selle küsimuse põhjalikku lahendamist ükskõik, mis hinnaga. Tanke selleks muretseda poleks mõtet, kuna sellega meie võitleksime vastasega, arvestamata meie erinevat sõjapoliitilist olukorda, rääkimata sellest, et mehhaniseeritud kahurid oleksid praktilisemad, kuna neid tarbekorral võib eduga kasutada jalaväe saatesuurtükkidena. Nad aitaksid teataval määral kaasa jalaväe ja suurtükiväe koostööle, andes tuletoetust siis, kui jalaväe edasi jõudes suurtükivägi lakkab teda toetamast ja on sunnitud ešeloneeruma.

Operatiivselt peaksid tankitõrje kahurid olema koondatud tankitõrje gruppidesse (TTG), kust nad tankiohu selgumisel saadetakse rindele. Normaalselt peaks iga tankitõrje kahur teotsema iseseisvalt, täites ülesannet oma ribas kahurijuhi juhtimisel. Tegevus teatud kindlas lõigus poleks põhjendatud, kuna pole võimalik ette aimata, kui sügavale jõuavad tungida vastase tankid.

N. Rg.

Jalaväepataljoni transporteerimine veoautodel.

LE näeb ette vägede vedusid auto-
del (§§ 214—219). Alljärgnev kirjutis
annab üldise ettekujutuse, kuidas see
teostuks konkreetse olukorras. Kuigi
see artikkel on kujundatud välisriikide
sõjakirjanduse andmeil, võiks ta siiski
pakkuda küllaltki huvi ka meie lugejale,
eriti veel, et seda küsimust on varem
vähe puudutatud. **T o i m.**

Üldolukord.

2. mail, koidikul: p u n a s e poole jõud on liikumisel põhja poolt lõuna suunas; nende luureosad selleks ajaks on jõudnud üldjoonele umbes 40 km põhja pool Tuha—Viheda joont; sinised samal ajal liikusid põhja suunas, kusjuures — pärast õist rännakut — nende esimeses ešelonis liikuvad osad (X brigaad) jäid puhkusele Palu rajoonis, ja tema kerged osad Tarkpea—Reinumäe joonel.

Eriolukord siniste 81. jalav. rüg. 2. mail k. 0500.

1. 81. jalav. rüg. asetses Palu rajoonis puhkusel.

2. Lennuväelt on saadud järgmised andmed: K. 0500 üks punaste kolonn oli liikumas põhja poolt Viheda suunas; nende kerged osad koosseisus umbes üks ratturirügement on jõudnud rajooni ligikaudu 50 km põhjapool Vihedast.

81. jalav. rüg. ülema käsk.

Palu, 2. mail, k. 0600. Nr. 112.

Patül I/81.

(Kaart 1:100.000.)

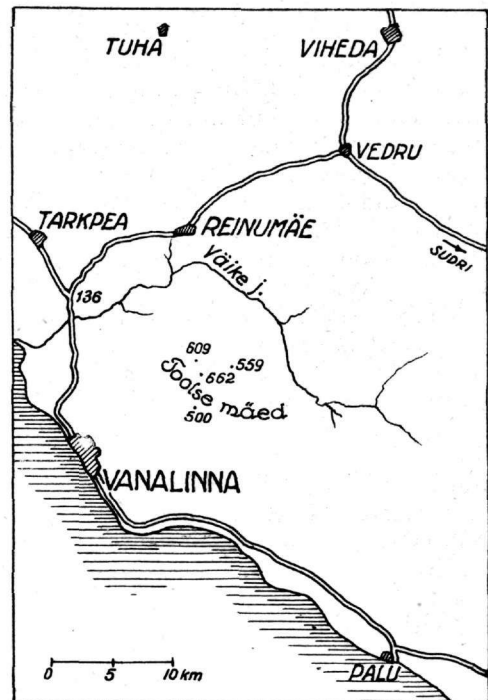
Pataljonil liikuda veoautodel Reinumäele, ülesandega ära vahetada siin teotsevad brigaadi kerged osad ja julgestada Viheda rajoonis asetseva vaenlase vastu meie brigaadi osi, millised täna koidikul algavad rännakut Palust Tarkpea suunas. Patüli käsutusse antakse 20. sautorühm ja üks väljasuurtükk (75-mm) rakendisega. Pealelaadimise koht: M. 23 Palu juures, kuhu autokolonn jõuab k. 0700. Pataljoni rännaku algus k. 0800. Pataljon võtab endaga kaasa kogu oma varustuse, veoloomad juurde arvatud. Pataljoni käsutusse antakse peale hariliku normi täiendavalt $\frac{1}{2}$ tuleüksust laskemoona, milline jõuab autodele laaditult M. 23 juurde k. 0730. Samaks ajaks ja samasse kohta jõuab teie käsutusse sautorühm ja üks raadiojaam veoautol.

Kol. Y., Rügül 81.

Kohe pärast selle käsu kättesaamist patül annab pataljoni osadele korralduse viibimata valmistuda rännakuks. See tehtud, ta asub uurima olukorda ja ülesannet, et anda edaspidised korraldused.

Käsud ja korraldused, millised patül peab andma saadud ülesande täitmiseks, jagunevad kaheks seeriaks, ja nimelt: a) käsud pataljoni transporteerimiseks Reinumäe rajooni; b) käsud pataljonile antud julgestamisülesande täitmiseks.

Süvenedes kaardi uurimisse ja silmas pidades rügülit saadud ülesannet: „julgestada Viheda rajoonis asetseva vaenlase vastu meie brigaadi osi, millised täna koidikul algavad rännakut Palust Tarkpea suunas,” selleks Reinumäe juures ära vahetades luureosad, patül leiab, et Viheda poolt järgmisel hommikul võib esialgu oodata ainult vaenlase kergete osade kallaletungi, milleks — nagu selgub kaardilt — Viheda, Vedru, Reinumäe tee pakub neile soodsaid võimalusi, eriti just seepärast, et ta võimaldab tungida rännakut teostava brigaadi kallale küljelt. Ühtlasi selgub ka kaardilt, et Reinumäe juures maastik on künkline, kujundades kaitseks soodsa positsiooni, mis valitseb Vedru, Reinumäe, Tarkpea tee üle. Patüli on selge, et kui vaenlasel läheks korda seda positsiooni oma kätte saada, siis pataljoni ülesande täitmine — brigaadi rännaku julgestamine Reinumäe juures — muutub märksa raskemaks. Seepärast patül I/81 leiab tarvilikuks, vallutada Reinumäe positsiooni ning asuda sinna kaitsele enne vaenlase osade jõudmist nimetatud rajooni, seega kindlustades brigaadi rännaku järgmise hommiku koidikul Palu rajoonist Tarkpea suunas vastase võimalikkude kallaletungide vastu Viheda poolt.

Kas I/81. läheb korda jõuda Reinumäe rajooni ning asuda seal kaitsele enne vastase osade päralejõudmist?

Punaste ratturirügement, milline — olevatel andmetel — 2. mail k. 0500 oli 50 km põhjapool

Vihedast, võib need 80 km, mis teda lahutavad Reinumäest, katta ümmarguselt 6—7 tunniga; seega k. 1100—1200 paigu vaenlase eel- osad võiksid jõuda Reinumäe piirkonda. I/81. alates veoautodel liikumist Palust k. 0800 võib jõuda Reinumäele (60 km keskmise kiirusega à 20 km tunnis) kolonni peaga k. 1100, s. o. peaaegu ühel ajal vastasega.

Arvesse võttes, et Reinumäe positsiooni vallutamise tagatakse kõige paremini I/81. tema ülesande täitmine, patül otsustab, makskumis maksab, vaenlasele Reinumäele ette jõuda. Pataljoni päralejõudmiseni sinna, peavad siin teotsevad luureosad kõik vastase katsed Reinumäet vallutada, tagasi tõrjuma. Selleks patüülil on tarvilik nendega ühendusse astuda, neid informeerida olukorrast, vastase võimalikust tegevusest, pataljonile antud ülesandest ja kavatsest selle ülesande täitmiseks, niiviisi ennast kindlustades võimalikkude ootamatuste vastu.

Ühes sellega patül peab aga ka kiirustama oma autokolonna liikumist.

Reinumäega ühendusse astumise otstarbel patül otsustab — kasutades tema käsutuses olevaid kiiremaid sõiduvahendeid — eraldi kolonni liikuda nii kiiresti kui saab Reinumäele, et siin kohapeal ennast informeerida olukorrast, ja korraldada rajooni kaitset pataljoni päralejõudmiseni; kõik tarvilikud korraldused ta saadab siit kolonnile teele vastu, seega vältides ajakadu. Niisuguse luuretteke patül võib ette võtta ilma erilise riisikota, kuna: a) vastane on veel võrdlemisi kaugel; b) brigaadi rinne on kaetud kergete osadega; c) patüül käsutuses on sautsid, millised oma liikumise kiiruse poolest on kohased temalt kavatsetud retke sooritamiseks.

Pärast seda esimest kõige tarvilikumast ning tähtsamast otsust, patül asub kalkuleerima, kuidas koostada autokolonn ja korraldada otstarbekohaselt rännak. Nende küsimuste kaalumisel tuleb arvestada kõigepealt taktikalisi ja varustamise küsimusi.

Esimese küsimusena esineb autodesse pealelaadimise läbiviimine. See peaks endastmõistetavalt sündima ühel ajal kõikides allüksustes, sealjuures ühtlasi ka vastava materjalosa ja veoloomade laadimisega. K. 0700 autokolonn jõuab peaga M. 23 juurde; selleks ajaks pataljoni allüksused — ühes vastava materjalosa ja veoloomadega — peavad olema samal kohal, jaotus autodele juba läbi viidud ja vastavad meeskonnad asetatud järjekorda, millises nad asuvad rännakolonni liikumiseks Reinumäele. Selle kolonni moodustamise juures tuleb arvestada: a) kolonni julgestamise tarvidust rännakul; b) nende osade asetamist kolonni etteotsa, millised võiksid eeskätt tarvis minna Reinumäele jõudmisel; c) lahingusse astumise võimalusi rännaku vältusel, enne Reinumäele jõudmist, kui seda tarvis peaks minema. Vastavalt sellele patüülil tuleb anda terve rida korraldusi.

Rännaku organiseerimisel kuuluvad patüülil arvestamisele järgmised asjaolud:

a) üks kuulipilduja sauto ja üks veoauto ühe laskurijaoga liiguvad patüüliga kolonni ees ja iseseisvalt, temast lahus, Reinumäele, nagu tähendatud eelpool;

b) ½ kuulipilduja sauto rühmast (2 sautot) liigub kolonni ees ja — juhul kui vaenlase ratturid ei ole veel jõudnud võtta oma alla Reinumäet — läbistavad selle ja kursseerides Reinumäe—Vedru vahelisel teel julgesta-

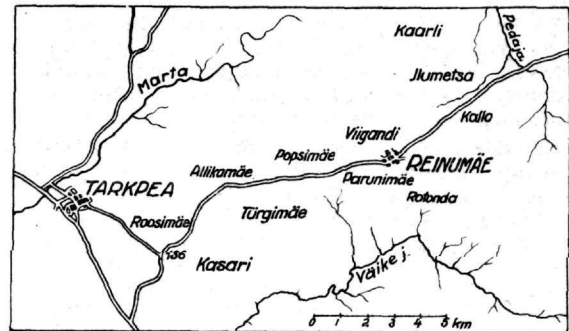
vad pataljoni sel ajal, kui ta okupeerib Reinumäe positsioonid.

c) üks kuulipilduja sauto määratakse rännakuuuna kõrvalteede läbivaatamiseks;

d) nimetatud julgestuse täiendamiseks ning kõvendamiseks kolonni ees liikuva sauto poolrühma juurde määratakse üks laskurikompani; see kompani moodustab endast ühes sautodega kolonni eelväe ja omab ülesandeks patüül käsul astuda viibimata tegevusse, kui peaks tulema kokkupõrge vastasega (mis on võimalik ka enne jõudmist Reinumäele);

e) materjalosaga, laskemoonaga ja veoloomadega laaditud ning tagavaraautod eraldatakse omaette eselon, milline liigub kolonni järele ja algab liikumist mõni aeg hiljem peajõude kolonnide väljaastumiseks määratud ajast; raadioauto sellevastu paigutatakse kolonni etteotsa, kus ta oleks patüülile hõlpsamini kättesaadav;

f) pataljoni peajõud: 2 laskuri- ja 1 rk-kompani ühes suurtükiga moodustavad — nagu tähendatud — kolonni peajõud, millised liiguvad eelväest seesuguses kauguses, et nad jõuaksid tarbekorral ennast ilma takistusteta lahinguvalmis seada.

Määratud niiviisi kriteeriumid üksikute elementide korrastamiseks rännakolonnis, patül kutsub oma juurde teenistuselt vanema kompüü, orienteerib teda olukorras, teadustab oma otsuse lahus kolonnist liikuda Reinumäele ja teeb temale ülesandeks korraldada pataljoni pealeladimist ja viia kolonn Reinumäele. Ühtlasi ta teatab oma asetäitjale, et täiendavad käsud ja korraldused pataljon saab teepeal, sellejärele kuidas kujuneb olukord.

Pataljoni transporteerimiseks on antud kahte tüüpi autod: a) kergete, millised mahutavad 16 sõdurit ühes relvastuse ja varustusega, või 18 kvintaali mitmesuguseid materjale, või 75-mm suurtüki ühes 8-liikmelise meeskonnaga ja neile kuuluva varustusega ja 6 mürsukastiga; b) autod (järelvankrid), mis tõstavad üles 6 veolooma ja veovahendeid. Aluseks võttes veovahendite kandjõudu ja baseerudes patüülil saadud korraldustele rännaku ettevalmistamise ning läbiviimise suhtes, vanem kapten jaotab allüksused autodele ja seab nad valmis teel M. 23 juures.

Vahepeal patül, pärast seda kui ta on annud kõik tarvilikud korraldused oma asetäitjale, lahku k. 0715 Palust soomusautol Reinumäele saadetud 1 laskurijaost kergete veoautol. Patül ei ole kindel, et pataljon jõuab Reinumäele enne vastast; seepärast ja arvesse võttes, et tegevuse objekt on kaugel ja aega vähe, ta ei

tee enne Palust lahkimist otsust edaspidise tegevuse kohta saadud ülesande täitmiseks; teel Palust Reinumäele ta vaid seab üles mõningad hüpoteesid kujuneva olukorra kohta, et niiviisi vältida ootamatust. Need hüpoteesid on järgmised:

1. Pataljonile kõige ebasoodsam juhust: vastasel läheb korda jõuda Reinumäele tunduvalt varem pataljoniosadest, tõrjuda tagasi meie luureosad ja vallutada Reinumäe positsioon: seesugusel juhul pataljonil tuleb astuda lahingusse veel enne Reinumäele jõudmist.

2. Meie kerged osad suudavad tõkestada vastase edasiliikumist: niisugusel juhul pataljon jõuab Reinumäele, kuid ta peab olema valmis viibimata tegevusse astuda, et toetada kergeid osi.

3. Vastane ei jõua Reinumäele oletatud ajaks: sel korral pataljon võib segamatult okupeerida Reinumäe positsiooni. Võib ka juhtuda, et vastane Vedrust suundub Sudri poole, kuid seesugusel juhul läheb ta välja brigadi tegevuspiirkonnast naaberväekoondise piirkonda ning ei huvita enam brigadi.

Kõige ebasoodsam pataljonile on esimene hüpotees, mis pärast patül võtab ta erilise uurimise alla; teine ja kolmas variant ei esita raskusi.

Patül on siiski arvestanud võimalikku kokkupõrget vastasega enne Reinumäet, ning vastavalt sellele koostanud allüksused rännakolonnis. Jääb ainult kaaluda, kus võiks see kokkupõrge tõenäoliselt sündida.

Eeldades, et vastase liikumine sünnib kõigiti soodsates tingimustes, võiksid tema osad jõuda Reinumäele k. 1100, siin neil tuleks murda meie kerge osade vastupanu, need tagasi viisata ja siis edasi liikuda Tarkpea suunas. Seega siis pataljon võiks kokku puutuda vaenlasega rajoonis läänepool Reinumäet, tõenäoliselt maantee rajoonis. Patül võtab maastiku selles piirkonnas lähema uurimise alla, et selgitada tema omadusi lahingupidamise seisukohalt. Sealjuures ilmneb järgmist:

a) Väike jõgi, mis läbib brigaadi liikumistee, moodustab teatava tõkke vastasele, kui pataljonil korda läheks sild oma kätte võtta, milline ülesanne ei tekita ka antud olukorras erilisi raskusi;

b) Roosimäe ja Kasari joon: siin kasvavad metsad soodustavad asumist kaitsele, eriti veel seepärast, et selle positsiooni tiivad on raskesti haaratavad;

c) Allikamäe ja Türgimäe joon: selle suuremaks paheks on, et temast ida poole, võrdlemisi lähedal kaugusel on metsane ala, mis soodustab vastasele lähenemist ja kallaletungi meie kaitsepositsioonile ülalnimetatud joonel;

d) Popsimäe—Parunimäe joon — on kohane kaitse organiseerimiseks, kuid asetseb liialt lähedal Reinumäele, mis raskendab siin kaitsele asumist, kui vastasel läheb korda vallutada Reinumäet.

K. 0850 patül jõuab Reinumäele, astub kontakti kerge osade ülemaga ja saab teada, et olukord on suurema muudatuseta ja vastase kohta puuduvad täiendavad andmed. Seepärast patül otsustab ära kasutada vaba aega ja suundub isiklikule luurele, et lähemalt uurida kaitsele asumise võimalusi Reinumäe rajoonis ja koostada tegevuskava pataljoni päralejõudmise ajaks.

K. 0945 kerge osade ülem saab raadioteel järgmise teadaande:

Palus, 2. mail, k. 0940.

Kerge osade ülemale. Reinumäele.

Lennuväelt on saadud teade, et vaenlase ratturikolonn, milline oli täna k. 0500 umbes 50 km põhja pool Vihedast, on k. 0925 nähtud asumas puhkusele Vedrust. Brigül. X.

See teadaanne antakse edasi patüllile, kes sellest teeb järelduse, et nüüd pataljonil vististi korda läheb Reinumäe positsiooni oma alla võtta, enne vastase sinna jõudmist. Isegi sel juhul, kui vastase osad hakkaksid kohe, s. o. k. 0930 liikuma Vedrust, jõuaksid nende eel osad Reinumäe positsiooni ette varemalt k. 1115. Kuid k. 1100 on oodata Reinumäele autokoloni eelväeosi: üks laskurikompani, kaks sautot ja üks rk-rühm, milliseid võib kohe saata tegevusse siin kaitsele asetsevate kerge osade kõvendamiseks. Teisest küljest, kuigi vastase eelosad jõuavad k. 1115 Reinumäele, siis nende hargnemine lahingkorda võtab aega (jalastumine, rattaste moondamine, paiskumine ahelikku); veel suurema ajakuluga on seotud vaenlase peajõudude tegevusse astumine. See asjaolu võimaldab kogu pataljoni koondada Reinumäele ja asuda kaitsele enne vastase kallaletungi algust.

Neil kaalutlusil patül I/81. valmistab järgmise kirjaliku käsu ja saadab selle pataljoni peajõudude ülemale.

Reinumäel, k. 1000.

Pataljoni peajõudude ülemale. Reinumäele — Paluteel.

Kerge osade ülemale. Reinumäel.

1. Lennuväelt saadud teate järgi oli vastase ratturikolonn k. 0915 Vedrust.

2. Autokolonnil pataljoni peajõududega liikuda võimalikult kiiresti Reinumäele.

3. $\frac{1}{2}$ sautorühma liikuda Vedrusteed mööda Pedaja jõeni, kuhu jääda kuni minu korralduseni valvates vastase tegevuse järgi, $\frac{1}{2}$ s.-autorühma tõkestada Vedrusteed Reinumäe juures.

4. 1. l.-komp. pataljoni eelväest liikuda autodel Ilumetsa—Kallo jooneni, ülesandega julgestada pataljoni asumist kaitsele Reinumäel. See tehtud, kompani asub — minu erikäsu peale — pataljoni varru, jättes luureosad Ilumetsa—Kallo jõeale.

5. Kergedel osadel jääda praegustele positsioonidele, kuni pataljon on asunud kaitsele; peale selle ta saab minult korraldused edaspidiseks tegevuseks.

6. Pataljoniosad asuvad kaitsele: 2. l.-komp. — paremale poole teest kuni Rotondoni, 3. l.-komp. — teest j. a. kuni Viigandini. Mõlemate kompülide käsutusse ä 1 rk-rühm, ülejäänud 2 rühma jäävad minu käsutusse.

7. Suurtükil asuda positsioonile Reinumäe idapoolsel serval, ülesandega tõkestada Vihedaste.

8. Pataljoniosadel maha laadida autodelt Paruni juures; pärast mahalaadimist tühjad autod liiguvad tagasi oma baasi. Reinumäele jäävad raadio- ja laskemoonautod ühes laskemoonaga.

9. Pärast kohalejõudmist annab täiendavad korraldused.

Major Z.

Vaenlane võib — nagu tähendatud eelpool — Vedrust liikuda ka Sudri poole, suundudes brigaadist paremal pool teotsevate siniste osade vastu. Niisugusel juhul pataljonil ei tule kokkupõrget vastasega, kuid igaks juhtumiks peab ta siiski ette valmistuma selleks. Mootorrattur patüli käsuga kohtab pataljoni eelväeosa 4 km ja peajõude — 10 km kaugusel Reinumäest, ja k. 1030 annab käsu patüli asetäitjale ära. Seega siis võib loota, et pataljoni osad jõuavad Reinumäele õigeaegselt ja patül võib vahepeal, pataljoni saabumise ootel, detailiseerida

isiklikku luuret, täpsemalt ära määrates tema kasutada olevate tulirelvade asukohad.

Veovahendite arvutus pataljoni rännakuks. Arvesse võttes, et 1 veoauto tõstab üles 16 meest ühes nende varustuse ja relvastusega, läheks pataljoni veoks (pataljonis 1000 meest) ümmarguselt 63 veoautot. Peale selle kuulub transporteerimisele mitmesugust varustust ja veoloomi, mis nõuab veokeid järgmiselt: toiduained ja mitmesugused materjalid — 4; laskemoona alla — 2; suurtüki tarvis ühes meeskonna ning juurdekuuluva materjalosaga — 3; veoloomade ja vankrite veoks — 24 auto järelvankrit; raadiojaam — 1; sautosid — 4; täiendava laskemoona tarvis — 3; tagavaraautosid — 4. Seega kokku pataljoni tarvis 84 autot.

Rännakkord.

Autode arv	Väljastumise kellaaeg	O s a d	Ülesanded		
1 1	0745	{ üks kuulipilduja sauto . . . . . üks veoauto laskurijaoga . . . . . }	Nende elementide ülesandeks on side loomine Reinumäega.		
3 6				0750 { kolm kuulipilduja sautot . . . . . üks laskurirühm ja juhatuserühma osad }	eelsak ühes laskurikompani ülemaga
8 3	0755 { kaks laskurirühma . . . . . üks rk-rühm . . . . . }	↑ 1 km eelvägi			
2			0800	pataljoni juhatus ja juhtimisüksuse osad	} 4 km
1 2 14	raadio . . . . . luureosad . . . . . üks laskurikompani	1-ne ešelon			
11	üks laskurikompani ilma ühe rühmata	2-ne ešelon			
12	kolm rk-rühma ja suurtükk	3-as ešelon			
3 4 3	juhatusüksuse (pataljoni) osad . . . . . materjalid . . . . . täiendav laskemoon	} 4-as ešelon		↑ 500 m	
2 4	laskemoon . . . . . tagavara autod				
4	üks laskurirühm				
84				↓ järelevägi	

Soomusrongide arengust. *)

Rongide taktikaline kasutamine. Soomusrongid võivad lahingus ja laväge oma tulega toetada ja täita ka ise seisvaid ülesandeid. Nad ei suuda pikemat aega tulevõitlusest osa võtta. Ka ei anna nende kasutamine suuremaid tulemusi vastase vastu, kellel tugev suurtükivägi. Soom

usrongide võib kasutada järgmiste ülesannete täitmisel:

- transpordi kaitse raudteel;
- vägede peale ja mahalaadimise kaitse jaamades ja vastase samasuguse tegevuse takistamine;
- piiri kaitse mobilisatsiooni puhul;
- lahtiste tiibade kaitse;

*) Vt. „Sõdur” nr. 50—52 1. a.

- julgustusosade toetus tulega;
- jalaväe pealetungi toetus;
- vastase jälitamine;
- oma vägede taandumise katmine;
- võitlus vastase soomusrongidega;
- tähtsate raudteesõlmede vallutamine;
- rannakaitse vastase dessantide vastu.

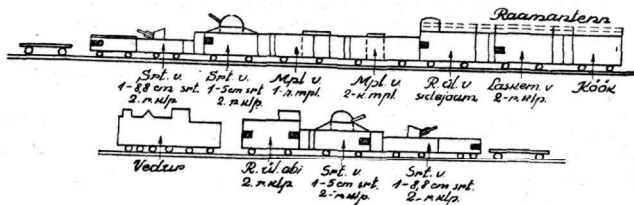
Sakslaste vaatekohast tuleb soomusronge tegevusse saata paaris, kusjuures üks neist tulega peale tungib, teine aga seda abistab ja kindlustab raudtee korrasoleku. Juhul, kui rong üksinda võitlusele astub, tuleb temale abi anda dresiinad. Soomusrong, sattudes ülesannete täitmisel tugeva vastase suurtükiväe tule alla, mis teda kiiresti võib hävitada, ümbritseb end suitsukattega ja katkestab lahingu. Võitluses vastase soomusrongiga püütakse koondada tuli eeskätt tema veduri pihta. Juhul aga, kui vastase soomusrongiga võitlusest tahetakse hoiduda, ümbritsetakse oma rong suitsukattega, lükatakse platvorm vastasele vastu, või tehakse mõni teine takistus kohale, kuhu juba suurtükiväe ja kuulipildujatuli ettevalmistatud. Lahingus peab soomusrongide baas olema väljaspool vastase suurtükiväe tuld. Soomusrongide tegevus on tihedalt seotud raudteevõrguga. Tegevuseks rongidele antakse kindlad ja täpsed ülesanded. Eesmärgita sõit on lubamata. Rongilt maha ja rongile minck peab sündima ainult põhjaluukide kaudu, seepärast olgu iga vaguni põranda sees luuk. Nende luukide kaudu võivad inimesed (dessant) vagunitest väljuda ja sisse minna vastasele märkamata.

Rongide relvastus. Parimaks relvastuseks soomusrongidel loeb autor 7,5 sm (või olla ka 8,8 sm) merisuurtükke kilp-lafettidel, 5 sm suurtükke soomustornides, kergeid ja raskeid miinipildujaid ja raskeid kuulipildujaid. Relvade asetus peab võimaldama tugeva tule koondamist igas suunas. Relvadeta võivad olla ainult rongiülema (et laskmistega mitte segada korralduste andmist) ja kõõgivagunid.

Rongi veerev koosseis. Rong koosneb vedurist ja lahinguvagunitest (skeem nr. 9). Veduri ees (sõidusuunas) kõõgivagun, laskemoonavagun kahe r. k'ga, rongiülema vagun sidejaama ja helgiheitjaga, kerge miinipildujavagun kahe k. miinipildujaga, raske miinipildujavagun ühe r. miinipildujaga, suurtükivagun ühe 5 sm suurtükiga ja kahe r. klp., teine suurtükivagun ühe 7,5 sm või 8,8 sm suurtükiga, kahe r. klp. ja ühe helgiheitjaga. Kõige ees üks või kaks kontrollplatvormi. Veduri taga rongiülema abi vagun kahe r. klp. ja helgiheitjaga, suurtükivagun 5 sm suurtükiga, kahe r. klp. ja

helgiheitjaga, teine suurtükivagun 7,5 sm või 8,8 sm suurtükiga, kahe r. klp. ja helgiheitjaga.

Lahinguvagunid peavad rongis niiviisi asetatud olema, et edasi-tagasi sõitudel tulistamisvõimalused oleksid küllaldased, ilma et vaja oleks vaguneid ümber paigutada või ümber keerata. Rong olgu eest ja tagant kaitstud kontrollplatvormidega, milliste eraldamine rongist oleks kerge vastase rongile vastulükkamise puhul. On kasulik platvormide välimistelt otstelt puhvrid ära võtta. Soomusrongide vedurid peavad olema tugeva tõmbejõuga ja kindlalt roobastel püsivate ratastega. Kõige kohasemad on kaubarongide vedurid. Suurte ratastega kiirrongide vedurid ei ole otstarbekohased. Nende tõmbejõud on nõrgem ja kiirust ei saa soomusrong täiel määral kasutada. Pidurid peavad võimaldama rongi peatuda võimalikult kiirelt. Selleks on kõige kohasemad automaatsidurid, kuid lahinguolukorras nad võivad kergesti rikneda, seepärast on vaja neid dubleerida igas vagunis käsipiduritega.

Joon. 9.

Rongi soomuskate. Kui vedur ning ka kõik teised vagunid (ka kõõgi ja laskemoona) peavad olema soomusega kaetud, mis soomustlābistavatele kuulidele (S.M.K.) vastu peab kaugusele vaatamata. Järelikult väljastpoolt peavad vagunid kaetud olema 15 mm kroovnikkel terasega, siis 15 mm paksune tsemendi kord ja laudadest vooder. Samasuguse katttega peab kindlustatud olema ka veduri juhi ruum ja tender. Vagunite lāgesid ei või jätta ka soomustamata, sest rongi tulistamise võimalused ülevalt (lennukilt või linnas majade ülemistelt kordadelt j.n.e.) võivad sageli juhtuda. Samuti tuleb kaitsta käie ühest vagunist teise soomusplaatidega.

Laskemoon. Iga kuulipilduja juures peab olema 5000 harilikku padrunit (S) ja 500 soomustlābistavat (S.M.K.). Samasugune padrunitite arv on ette nähtud tagavaraks. Iga 8,8 sm või 7,5 sm suurtüki juures — 150 granaati momentsüütega ja 50 granaati hetksüütega. Tagavara baasis 150—200 granaati suurtüki peale. 5 sm suurtükidele toru peale 300 granaati ja 50 kartetschi, baasis 200 granaati ja 100 kartetschi suurtüki jaoks.

Rongi lähedamaa enesekaitseks igas vagunis 2 kasti käsigranaate ja laskemoonavagunis tagavaraks 12 kasti, baasis 24 kasti. Dessantmeeskonnal igal padrunitega täidetud vöö ja kuulipildujaile 10 kasti padruneid. Singnalseerimiseks igas vagunis üks püstol 10 punase raketiga. Rongiülema ja tema abi vagunites à üks püstol 20 valgustuse raketiga. Laskemoonavagunis varuks kaks püstolit, 100 punast ja 50 valgustuse raketti. Iga kuulipilduja juures on kaks tagavara rauda puhastamise abinõudega, kaks tagavara lukku, kaks veenõud, auruvoolik, üks tööriistade tasku, üks optiline sihik ja õlikann. Laskemoonavagunis 12 rauda, 12 lukku, 6 auruvoolikut, 6 tööriistade taskut, 6 veenõud, üks suur õlikann ja talvel tünni täis jahutuse vett.

Peale selle on baasis veel 2 r. klp. à 3000 padruniga. Laskemoon ja tagavaraosad peavad nii asetatud olema, et nad kiiresti kättesaadavad on ilma mingisuguste segadusteta.

Tulejuhtimine ja side. Tulejuhtimise hõlbustamiseks on iga vagun varustatud käärpikksilmaga. Peale selle on iga relva all kahekordne ring, mille jaotused vastavad käärpikksilma jaotustele. Välimise ringi ja käärpikksilma jaotuse null on sõidusuunas. Need abinõud võimaldavad rongiülemal paari sõnaga kõik relvad pöörata soovitatavasse suunda ja avada tule. Tuld juhib rongiülem, esimesel poolel (alates vedurist) isiklikult ja teisel poolel abi kaudu. Side pidamiseks peab rong olema varustatud abinõudega, mis kindlustavad rongi seesmise ühenduse ja side nende väeosadega, kellelega koos töötab. Side peab võimaldama käske anda igale relvale eraldi. Kõige kindlam side on isiklike läbikäimiste ja kõnetorude abil. Sellepärast peab olema läbipääsu võimalusi ühest vagunist teise. Rongiülema vagunist väljuvad kolm kõnetoru, üks vedurijuhi juurde, teine rongiülema abi juurde ja kolmas kõikidesse vagunitesse, mis eelpool rongiülema vagunit. Rongiülema abi vagunist väljub kõnetoru kõikidesse tahapoole asetatud vagunitesse. Sidevahenditeks on veel rongiviled, mis antakse juhivagunist, lipud, elektrilambid j.n.e. Telefoni side ei ole kuigi kindel, sest juhtmed võivad rebeneda, nende isolatsioon läbi hõõrduda j.n.e. Telefoniga tuleb dubleerida teisi sidevahendeid. Välispidine side teostatakse raadio, veduri suitsu (must ja valge) ja lampide abil. Raamantenn on praktiliselt osutunud kõige kohasemaks.

Tehniline varustus. Rong peab olema varustatud tarvilike tööriistade ja materjalidega, sest tee paranduse kiirusest ripub ära rongi tegevus ja sageli ka tema saatus.

Samuti tähtis on kiire rongi enese vigastuste kõrvaldamine. Parandustööde läbiviimiseks on vaja kontrollplatvormidele asetada küllaldane arv roopaid igasuguses pikkuses ja suuruses ning liiprite ja naelte tagavara. Laskemoonavagunis peab olema šveisimise aparaat roobaste otste kokkukeetmiseks ja ühenduspoltide võtmed. Kui on olemas vastavad abinõud ja vilunud meeskond, võib õhku lastud koha mõne minutiga ära parandada.

Igasuguste teiste parandustööde jaoks peab rongis olema: torutange 2, torumuhve 8, inglise võtmeid 50 sm pikkuse varrega 2, haamreid 4, kirveid 4, saage (nendest kaks põik) 4, harilikke tange 4, raudkange 4, 2—12-tollilisi naelu 5 pakki, šveisimise rauda 2 rulli, vitsrauda 2 rulli, sidumisetraati (3 mm) 2 rulli, labidaid 10, kõblasid 10 ja maakirveid 10. Purustamise töödeks lõhkeainet 100 kg, süütenööri 50 m, sütikuid 60 ja üks tööriistade tasku. Peale selle üks sanitarikast medikamentidega ja üks kanderaam.

Iga helgiheitja jaoks peab olema rongis 2 akkumulaatorit ja tagavaraks 6 tükki baasis. Peale selle peab olema veel igas vagunis 4 tugevat elektrilampi, juhuks kui helgiheitjad ära ütlevad. Akkumulaatorite laadimise abinõud on otstarbekohane hoida baasis.

Rongi meeskond ja baasi rongi koosseis. Rongi teenimiseks on ettenähtud 10 ohvitseri, 21 allohvitseri ja 116 reameest. Puhkeajal elab meeskond baasis klassivagunites. Baasis on 4-da klassi vaguneid 6, igas 5 kupeed à 4 mehe jaoks, kokku 120 mehe paigutamiseks. Siis 2 neljanda klassi vagunit raudtee personaali jaoks ja kantsleji, laekahoidja, varahoidja, toitlustaja ja veltveebli jaoks ja lõpuks üks magadisvagn ohvitseridele. Kaubavaguneid: laskemoona jaoks 2, helgiheitjate, toiduainete ja töökodade jaoks 3 vagunit. Kokku 4-da klassi vaguneid 8, üks magadisvagn, viis kaubavagunit ja üks vedur. Baasi rongi vedur on soomustatud, et tarbekorral temaga asendada lahinguosa vedurit. Samuti on soomustatud ja varustatud kuulipildujaga ka laskemoona ja töökodade vagunid baasi kaitseks kohaliku rahutu elemendi vastu.

Meeskonna väljaõpe. Rongide tegevus oleneb ära suurel määral meeskonna väljaõppest, seepärast panevad sakslased eriti rõhku sellele küsimusele. Meeskond peab oskama käsitada kõiki relvi, mis rongil olemas, nagu suurtükke, miinipildujaid, kuulipildujaid j.n.e., samuti helgiheitjaid; tundma pioneritöid ja raudtee tehnikat. Igatahes olgu meeskond nii väljaõpetatud, et kui mõni neist rivist välja langeb, siis teda iga mees

võib asendada, et ükski relv lahingus tegevuseti ei jääks. Eriti nõutakse meeskonnalt kiiret märkide ülesleidmist ja käsu peale tule avamist. Mida lühem vaheaeg käsu saamise ja tule avamise momentide vahel, seda tugevam rongi lahingvõime. Selle saavutamiseks on vaja võimalikult rohkem õppesõite teha, vähemalt kaks korda nädalas, kusjuures üks kord kuus teostatakse seda koos lahinglaskmistega. Õppesõitude ja laskmistel peab rong olema asetatud täiesti lahinguolukorda. Dessant peab oskama põhjaluukidest kiiresti väljuda, rongi varjul kraavis positsiooni võtta ja edasi teotseda vastavalt olukorrale.

Missugused relvad rongilt toetavad dessandi tegevust, määrab kindlaks rongiülem.

Nagu sellest lühikesest artikli kokkuvõttest näha, võtavad sakslased soomusrongide tegevuse küsimust õige tõsiselt. Sakslate vaated selles asjas on veel huvitavad sellepärast, et nendel soomusrongide tegevuse kohta Maailmasõjas on suured kogemused. Kasutasid nad ju soomusronge igalpool ja juhul, kus olukord seda vähegi võimaldas. Olgugi, et autori kõigi tõekspidamistega ei saa nõustuda, pakuvad need küllaldest huvi, mis väärivad tõsist kaalumist ka meie oludes.

J. L.

Laskmisest kokkukõlastatud kahekülgse vaatlusega.

Suurtükitle kiireks ja täpseks korrigeerimiseks on tarvitusel rida vahendeid, milledest kahtlemata käsitusviisilt lihtsam ja ajakulu poolest tõhusam on plotter. Sellepärast tema kasutamist nõuab ka igal võimalikul juhul meie äsjailmunud SV. E. V. Tahaksin vaid mainida, et plotter sel kujul, nagu ta meil praegu on tarvitusel, evib mõningaid puudusi, milliseid tuleks kõrvaldada ja sama ka käsitlusviis annab veidi lihtsustada.*)

Meil praegu tarvitusel olevate kergete suur-tükkide ja raskete haubitsate laskekaugus on ümmarguselt kuni 8 km ja rasketel kahuritel kuni 12 km. Seega kõige mõjuvam tuli on esimestel 2—5 km ja viimastel kuni 10 km laskekaugustel. Viimased esinevad muidugi peajasjalikult kaugete märkide tulistamisel.

Tegelik tulistamine sünnib peaaegu alati nende kauguste piirides.

Vaatluskaugused meie oludes kõiguvad hari-likult 1—2,5 km piirides. Seda tingib peamiselt meie maastik ning ainult harukordadel võib vaatluskaugus kujuneda suuremaks. Ka võib oletada, et vaatluspunktid asetsevad hariilikult patareist märgile lähemal keskmiselt 2 km.

Arvestades seda, et nii vaatlus- kui ka laskekaugus peaaegu alati nende kindlate piiride vahel püsivad, konstrueerime mallid mitte kindlas mõõtkavas, vaid millimeetrites (vaata joon. nr. 1). Viimane tingimus võimaldab meil saavutada eesmärki ainult nelja malliga: kum-magi vaatluspunkti (parempoolse ja vasakpoolse) jaoks üks ja patarei jaoks kaks malli. Esimesed kaks malli tulevad valmistada umbes $\frac{3}{4}$ mm paksusest tselluloidist, kuna patarei omad võivad olla kas heast paberist, kalkast või ka tsel-luloidist. Kõikide suurus 30×25 cm, et neid oleks võimalik kaarditasku mahutada. Ei ole mõtet valmistada täismalle, sest nurkjaotiste vahed joonmõõdus tulipunkti läheduses on väga väikesed ja suuna kallangute lugemine väga raske. Üks vaatluspunkti mall algagu 200 mm kaugusest tulipunktist ja lõppegu malli pikkusega s. o. 500 mm. Et vaatluskaugused peaaegu

kunagi ei ole ühesuurused ja et neid otstarbe-kohasemalt ära kasutada, selleks algagu teine vaatluspunkti mall 250 mm kaugusest tulipunktist ja lõppegu 550 mm.

Olenevalt vaatluspunkti asetusest ja mõõt-kavade kasutamisest, ei tule meil kunagi tarvis patarei malle tulipunktist kuni 300 mm kaugu-seni. Sellepärast siis patarei esimene mall 300 mm kaugusest tulipunktist kuni 600 mm, teine loomulikult 550 mm kuni 850 mm.

Vaatluspunkti mallide keskjoonel märkida iga 5 mm järel kaugusjaotis 1 mm põik kriip-suga, iga 10 mm järel aga 5 mm põikkriipsuga. Iga 50 mm järel keskjoonest parempool kirjutada juurde sentimeetrite arv tulipunktist. Keskjoonest vasakule iga 100t tagant kirjutada malli ülemise äärele miinus 100, miinus 200... , paremale pluss 100, pluss 200... Patarei mallil kaugusekaared iga 10 mm järel kuni malli mõ-leva servani ja üle 5 mm kuni 30t kummagile poole keskjooant. Nurkjaotised nagu vaatlus-mallidelgi. Malli keskjoon jaotada millimeetri-tesse kauguse paranduste lugemiseks. Kõigi mallide keskjoonel iga 5 mm järel 0,5 mm mõ-õduga auk nõela läbitorkamiseks mallide laske-valmis seadmisel. Peale seda vaatlusmallidel igas nurgas sama suur auk rõhknõelttega kaardile või planšetile kinnitamiseks laskmistel

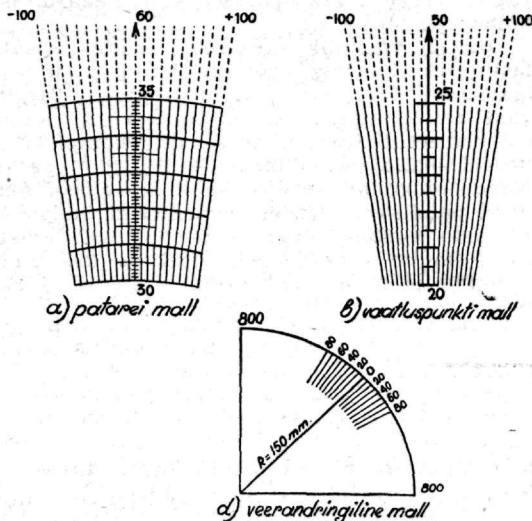
*) Soovides praeguseid kraadidesse jaotatud malle kasutada nii, et neilt võiks kohe suurtüki-väe tuhandikke lugeda, tuleb toimetada enne järgmist:

Kui tahetakse, et iga plotteri malli jaotis (üks kraad) vastaks 10_t , tuleb saadud vaatlus-kaugus kasvatada 0,57. Saadud kaugusel mallil on iga jaotise vahe 10_t . Näide: vaatluskaugus on 3200 meetrit. $3200 \times 0,57 = 1824$, ümmargu-selt 1825.

Malli keskjoon kaugusega 1825 asetada laua keskele, seega võrdub iga malli nurkjaotis kau-gusel 1825 vaatluskauguse 3200 meetri jaoks 10_t . Kui tahetakse aga, et iga malli jaotise vahe vas-

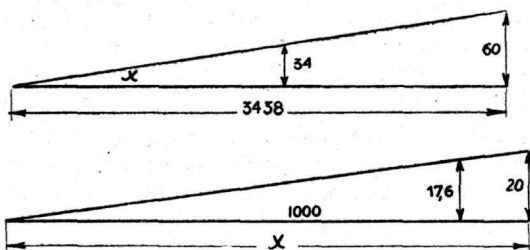
viimastega. Patarei malli jooned olgu valmistatud kollase, üks vaatluspunktidest sinise ja teine musta värviga, et nende kasutamisel jaotusi kergem oleks üksteisest eraldada ja parandusi leida. Ühele vaatluspunkti malli servale valmistada pikkuste joonmõõt 300 mm ulatusel, kuna teisele servale mõõtkavas 1:25 000. Malle, vastavalt vaatlusnurga i suurusele, üksteisele asetamiseks kasutada eri veerandringilist malli. Mallide kinnitamiseks on tarvis peaaegu samasuguseid klambreid nagu nad on plotteri juures, kuid võivad olla mõõdus väiksemad.

Joon. nr. 1.

Mallide kasutamine laskmisel täielikult sama, mis praeguse inglise plotteriga, ainult selle vahaga, et kõik kaugused on millimeetrites. Suuna parandused saadakse patarei mallilt tuhandikkudes, kauguse parandused millimeetrites.

taks 20_t , tuleb antud vaatluskaugus korrutada 1,14. Näide: vaatluskaugus on 2500 meetrit. $2500 \times 1,14 = 2850$. Mallil kaugusel 2850 on iga jaotise vahe võrdne 20_t vaatluskauguse 2500 meetri jaoks. (Koeffitsientide 0,57 ja 1,14 saamine vaata joon. 2.)

Joon. nr. 2.

$$\frac{60}{34} = \frac{3438}{x}; x = \frac{3438 \cdot 34}{60} = 1948;$$

$$\frac{1948}{3438} = 0,567 = 0,57 \quad \frac{200}{176} = \frac{x}{1000};$$

$$x = \frac{200 \cdot 1000}{176} = 1136; \quad \frac{1136}{1000} = 1,136 = 1,14$$

(ka $0,57 \times 2 = 1,14$).

tes. Kuna plotteriga laskmisel antakse suurtükile tõste kvadrandiga, siis kauguseparandus minutites võrdub: minutite arv 1 mm vastava süsteemi ja laskekauguse jaoks korrutatud kauguse paranduse millimeetrite arvule.**)

Mõõtes kaardilt vaatluskaugused kui ka laskekauguse millimeetrites, milleks kasutame mallidel leiduvaid jaotisi, asetame mõlemad vaatluspunktide mallid patarei mallidele nii, et nende vaatlusjooned läbistaksid laskekaugusele vastava millimeetrite arvu, kusjuures vaatluskaugustele võrduv millimeetrite arv peab ühtuma patarei mallil laskekaugusele vastava millimeetrite arvule. Vaatlusnurgad määrame ülalnimetatud sektori abil. Nüüd kinnitame mallid klambritega ja kontrollima nende asetuse. Selle järel vaatluspunktide mallide fookused kujutavad vaatluspunkte, patarei malli fookus — patareid.

Et aga vaatluskaugused, kui ka laskekaugused kaardilt millimeetrites mõõdetuna väga väikesed on, osutuks andmete lugemine mallidelt väga raskeks. Selle kõrvaldamiseks transformeerime alati kaardi või planšeti mõõtkava ümber nii, et saadud andmed, peale teatud koeffitsientidele korrutamist, sattuksid mallidel meile soovitava kohta. Kuidas nende mallidega tegelikult toimida, selgub kõige paremini näidetest.

Näide: 18 nl. inglise kahur. Vähendatud laeng. Kaardilt mõõtkavas 1:25000 saadi laskekaugus 150 mm, v_1 vaatluskaugus 60 mm, v_2 vaatluskaugus 70 mm.

Kasutades näites antud kaugusi vastavatel mallidel, anname viimastele automaatselt ka selle kaardi mõõtkava. Et mallidel 60, 70 ja 150 millimeetri kaugusel, arvates malli tulipunktist, suuna kallangute lugemine väga raske on, siis korrutame iga kaugust ühe ja sama koeffitsiendile, sellega siis, olenevalt koeffitsiendist, kas suurendame või vähendame olemasolevat mõõtkava. Ühe vaatlusmalli kaugem piir on 500 mm, teise 550 mm, kuna patarei mallil 850 mm kaugem piir on. Üle nende piiride mõõtkava suurendada ei saa. Kui võtta mõõtkavaks, kus 1 mm oleks 5 meetrit, annaks 500 mm vaatluskauguse 2500 meetrit ja 550 mm vaatluskauguse 2750 meetrit, kui aga 1 mm 10 meetrit, oleks vaatluse kauguse piir 5000 ja 5500 meetrit. Laskekauguse piir malliga esimesel juhul oleks 4250, teisel 8500 meetrit. See oleks ju ka meie kergete kahurite, kergete ja raskete haubitsate laskeulatuse piir. Raske kahuri jaoks tuleks võtta 1 mm 15 meetrit, et saada malliga laskeulatuse piirini — 12 km. Et saada mõõtkava, kus 1 mm oleks $2\frac{1}{2}$, 5, 10, 15 ja 20 meetrit, tuleb kaardilt mõõtkavaga 1:25000 saadud kauguste millimeetrite arv korrutada 10, 5, $\frac{5}{2}$, $\frac{5}{3}$ ja $\frac{5}{4}$ -le.

Seega pärast 5-le korrutamist on laskekaugus 750 mm, ehk meetrites 3750, v_1 vaatluskaugus 300 mm, v_2 vaatluskaugus 350 mm. Laskekaugust meetrites peame teadma suurtükile tõste andmiseks, kuna vaatluskaugusi üldse ei ole tarvis teada. Nende arvude piirides pole seadete lugemine enam raske: kauguste korrutamisel suurenes meil nüüd mõõtkava, nii et ühe millimeetritele ei vasta enam 25 meetrit, vaid 5 meetrit.

***) Arvutuse lükat kvadrandi paranduse suuruse leidmiseks ära jätta, sest tal ei ole mingit praktilist tähtsust. Nurgamõõtja paranduse arvutuse lücati tarvidus patarei malli olemasolul langeb iseenesest ära.

Sellega vastaks meil iga millimeeter kaugust patarei mallil 1,6 minutit. Kui lõhkemine oli näiteks paremal 15t ja eellange 11 mm, siis parandus oleks vasakule 0—15 ja kvadrant rohkem 18 minutit.

Tuleb pidada kindlasti meeles, et koefitsientide kasutamisel tulevad tingimata kõik kaugused korrutada.

Näide kaardilt: 1:25000 saadi laskekaugus 210 mm, v_1 vaatluskaugus 150 mm, v_2 vaatluskaugus 130 mm. Mõõtkava saamiseks, kus 1 mm oleks 10 m, tuleb saadud kaugus korrutada $\frac{5}{2}$. Seega laskekaugus peale korrutamist on 525 mm, v_1 vaatluskaugus 375 mm, v_2 vaatluskaugus 325 mm.

Näide kaardilt: 1:25000 laskekaugus 350 mm, v_1 vaatluskaugus 200 mm, v_2 vaatluskaugus 180 mm. Koefitsiendile $\frac{5}{3}$ korrutatult on laskekaugus 583 mm, v_1 vaatluskaugus 333 mm ja v_2 vaatluskaugus 300 mm.

Näide planšetilt: 1:10000 saadi laskekaugus 900 mm, v_1 vaatluskaugus 600 mm, v_2 vaatluskaugus 630 mm. Malle sarnases mõõtkavas kasutada ei saa, sest kaugemad piirid on 850 ja 550 mm. Tuleb saadud kaugused korrutada mõõtkava vähendamise koefitsiendile. Käesoleval juhul $\frac{2}{3}$. $90 \cdot \frac{2}{3} = 600$ mm, $60 \cdot \frac{2}{3} = 400$ mm ja $63 \cdot \frac{2}{3} = 420$ mm. Peale korrutamist on 1 mm

15 m. Vähendamise koefitsiendid mõõtkavast 1:5000 üleviimiseks mõõtkavasse 1:10000, 1:15000, 1:20000 ja 1:25000 on $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ ja $\frac{1}{5}$.

Nõnda võime laskmisel kasutada ükskõik missugust kaarti või planšetti ilma, et meil oleks vaja kindla mõõtkavaga plotterile kohandada. Arvestus siin juures on lihtne ja ei tohiks ühelegi suurtükiväelasele üle jõu käia.

Omades ühe komplekti sarnaseid malle ja opereerides kogu aeg, kui tarvis, ainult mõõtkavade, kujuneb laskmine väga lihtsaks, hoogsaks ja kiireks. Ainuke ajakulu on laskeandmete ettevalmistamine ja mallide kokkupanek. Juba kokkupandud klambrite vahele selle kasutamine väga kerge. Transporteerimine kaarditaskus hõlbus ja lihtne.

Ka on võimalik sarnaseid malle kasutada laskmisel kaardiga või planšetiga. Jääb ära igasugune äärejaotiste valmistamine. Tarvitseb vaid ainult kauguseid millimeetrites kaardilt või planšetilt ära määrata. Üks komplekt sarnaseid malle peaks olema küll igal patareil. Nende omamine kõrvaldaks kõik eelpool fikseeritud puudused. Ka ei ole kellelegi ülejõu käiv sarnaste mallide muretsemine. Kord omatud, hästi hoitud transporteerimisel ja kasutamisel varjatud päikese eest, jätkub temast terveks teenistuseks.

P. N.

Kaitseväe elu.

3. jaanuar.

Käesoleval aastal mälestati väljakujunenud traditsioonide kohaselt üle riigi 3. jaanuaril kell 1130 kaheminutilise leinaseisakuga langenud kangelasi Vabadussõjas. Kõigis vabariigi garnisonides peeti samal ajal leinaparaadid. Pealinnas võttis leinaparaadi vastu kaitseminister kindral P. Lill, kes lühikeses kõnes tuletas meelde meie kangelaslike vägede võitlusi Vabadussõjas. Tartus korraldati sama päeva õhtul kell 2000 traditsiooniline leinaaktus Vabadussõjas langenute ühishaua Pauluse kalmistul. Kalmudel vaikselt leegitsevate tuled ümber kogunes hiigla rahvahulk, eesotsas naiskodukaitsega ja teiste naisorganisatsioonide esindajatega. Aktusel öeldi langenuile palju tänusõnu. Kodutütarde juht prl. Salme Pruuden pidades süütava kõne ja asetades pärja ühishauale töötas, et nii kaua kui veeleesti naised elavad, valitseb Eesti kodudes eesti vaim ja uued eesti pojad ning tütreid, kes võrsuvad, ei väsi võitlemast vabaduse eest.

Uue aasta vastuvõtt V.O.K. kasiinos.

V. O. K. korraldas eelmiste aastate eeskujul enda liikmetele ja kutsutud külalis-

tele kasiinos 31. detsembril uue aasta vastuvõtmise balli. Balli kavasse oli hulga aastate järele ohvitseride kogude ettepanekul võetud muusikalised ettekanded. Esi-nesid meie parimad ooperilauljad pr. I. Aav-Loo ja hra M. Taras. Kava täiendamine aitas kaasa koosviibimise pidulikkusele ja leidis üldist heakskiitu.

Ballile pääs oli võimaldatud kõigile kogu liikmetele — tegev- ja tagavaraväe ohvitseridele ja nende poolt kutsutud külalistele. Auvõrastena viibisid ballil Riigivanem, vabadussõjaaegne ülemjuhataja kindral Laidoner (mõlemad on ka Keskkogu auliikmed), Vabariigi Valitsus täies koosseisus ja diplomaatlik korpus.

Vaatamata sellele, et alkohoolsete jookide tarvitamises paistis silma eriti suur tagasihoidlikkus, oli ball väga hoogne ja tujuküllane. Sellele nähtavasti mõjus soodustavalt kaasa ka balli alguse määramine hilisemale tunnile, mille järeldusel ei tekkinud uue aasta vastuvõtu ametliku osa ootamisel pikka ooteaegu enda loomuliku tagasihoidlikkusega.

Etteheiteid korraldajaile võiks vast ainult selles teha, et ei suudetud kõigile pidulikele anda laudasid ruumides, kus seda oleks soovitud. See oli tingitud väga suurest pidulike arvust ja ruumide kitsusest.

Arct.

Üleajateenijate pensioni seaduse eelnõust.

Eelnõu liigub. Möödunud kevadel kaitsevägede staabi poolt koostatud üleajateenijate ja nende perekondade pensioni seaduse eelnõu, mis Vabariigi Valitsuse sellekohasel otsusel omal ajal anti läbivaatamiseks ministritevahelisse komisjoni, on neil päevil tähendatud komisjonis ühel häälel tunnustatud vastuvõetavaks ja Vabariigi Valitsuselt esitatud Riigikogule. Mitemel põhjusel võib loota, et eelnõu, kui just ei tule ette ootamatult mõnda erakorralist takistust, nüüd peatselt pannakse maksma seadusena ja et nõnda ometi viimaks leiab teostamist meie üleajateenijaskonna kauaaegne õigustatud soov — näha end töövõimetus- ja vanaduspäevadeks kindlustatuna võrdselt kõikide teiste riigiteenistuses seisvate isikutega.

Vanaduse alammäärade eelnõus. Kõne all oleva eelnõu järgi saaksid üleajateenijad ja nende perekonnad pensioni ja ühekordset toetusraha üldiselt samadel alustel, mis nähtud ette ohvitseride ja nende perekondade pensioni seaduses. Erandina on eelnõusse võetud vaid vanaduse alammäärad, milliste saavutamine üleajateenijate mõnedel juhtumitel oleks nõutav, et omandada õigustatud pensioni saamiseks väljateenitud aja eest.

Vanaduse alammäärade tarvituselevõtmise kaitseväelaste pensioni seaduses võib ju suhtuda üldiselt eitavalt, kuna kaitseväeteenistuse erilise iseloomu tõttu vanaduse normide õiglase käsitus vastavalt mitmesuguste ametalade erinevatele osutub kaunis tänamatuks ülesandeks. Kuid kõne all olevas eelnõus ei saadud neist mööda — riigi majanduslikkude raskuste ja nimetatud raskustest tingitud meeolude surve. Vanaduse normid tulid seadida üles, et anda riigile võimalust tarbekorral hoida ära pensioni väljateenitud töövõimeliste üleajateenijate minekut pensionile, kui neid oleks veel võimalik ja vajalik kasutada kas teenistuses kaitseväes või teistes ministriumides. Seejuures aga, ja see väärrib allakriipsutamist, on, tänu mitmesugustele eelnõusse põimitud lisatingimustele, siiski suudetud vanaduse alammäärade tõkestavat mõju pensionileminekule pehmenendada niivõrd, et praeguses olukorras selles suhtes vaevalt võimalik oleks rohkem saavutada.

Asjastuhvitatuile tutvumiseks toome siinkohal täielikult eelnõu paragrahvid 2, 3 ja 4, millistes käsitletakse vanaduse alammäärade küsimust:

§ 2. Väljateenitud aja eest Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 33 järgi üleajateenijatele ei makseta pensioni enne, kui nad on saanud vanaks 55 aastat, arvatud välja § 3 ja § 4 ettenähtud juhtumid.

§ 3. Üleajateenijad, kes: 1) tervislikudel põhjustel enam ei suuda täita edukalt oma ametikoha ülesandeid või 2) koosseisude vähendamise puhul jäävad üle koosseisu, olles töövõimelised, — võivad saada pensioni Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 33 järgi ka enne 55 aasta vanuseks saamist juhtumil, kui ametikohtade puudumise tõttu ei ole võimalik neid paigutada ümber kaitseväes või piirivalves oma võimetele vastavale ametikohale või viia üle teenistusse teistesse ministriumidesse, kus-

juures uue ametikoha palk ei või olla vähem kaitseväes või piirivalves väljateenitud pensioni määra.

Ametikohale vastavuse tervislikud nõuded (p. 1) määrab Vabariigi Valitsus.

§ 4. Töövõimelised üleajateenijad, kelle edasiteenimine kas kaitseväes, piirivalves või teistes ministriumides võimaldatud, kuid kes sellest loobuvad ja omal soovil lahkuvad teenistusest eraellu enne 55 aastase vanaduse alammäärade kätte jõudmist, võivad saada pensioni väljateenitud aja eest Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 33 järgi alates 60 aastat vanaks saamise päevast, või töövõimetuks muutmise puhul ka enne seda. Töövõimetuks tunnustamise alused määrab Vabariigi Valitsus.

Nagu tsiteeritud paragrahvidest nähtub, on üleajateenijatele Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 33 alusel väljateenitud aja eest pensioni saamiseks seatud üles kahesugused vanaduse normid: a) 55 aastat neile, kes selleni vanaduseeni teenivad kaitseväes ja b) 60 aastat neile, kes enne 55 aastaseks saamist töövõimelistena lahkuvad kaitseväeteenistusest omal soovil. Esimeseks normiks on võetud iga, millises kõik meeskodanikud vabanevad kaitseväeteenistuse kohustustest, teiseks — riigiteenijate vanaduse alammäär, kuna pole põhjust enne 55 aastast vanadust omal soovil eraellu minejaid üleajateenijaid pensioni õiguse omandamise mõttes asetada soodsamatesse tingimustesse, kui oleksid need üleajateenijad, kes lähevad üle teenistusse teistesse ministriumidesse ja hakkavad saama pensioni riigiteenijate pensioni seaduse alusel alles 60 aastase vanaduse kätte jõudmisega.

Kumbki norm aga ei oleks maksev absoluutselt igal juhtumil. Töövõimelised üleajateenijad, kellele nende võimetele vastavat ametikohta kaitseväes või teistes ministriumides anda ei ole, võiksid saada pensioni väljateenitud aja eest ka enne 55 aastast vanadust. Samuti poleks nõutav 60 aastane vanaduse alammäär pensioni saamiseks väljateenitud aja eest neilt enne 55 aastast vanadust kaitseväest omal soovil lahkunud üleajateenijate, kes eraelus muutunud töövõimetuks.

Neist kahest erandist esimene omab tegelikult elus õieti kaaluva tähtsuse. Kestvast majanduslikust kitsikusest tingitud ja järjest tugevnev kaldumine koosseisude vähendamiseks kindlase ei lase praegu ega ka veel lähemas tulevikuski riigiasutistes ja ettevõtetes tekkida säärast vakanantsete ametikohtade kogumist, mille katmiseks oleks vajaline pensioni väljateenitud üleajateenijaid pidada edasi teenistuses nende tahtmise vastu.

Teistest küljest on kah raske eeldada, et üleajateenijad, arvatud välja vast mõni üksik, eraelus üldise tööpuuduse valitsedes kipuksid lahkuma kaitseväest või riigiteenistusest kohe pärast pensioni väljateenimist. Palju tõenäolisemalt võib oletada, et nad rõhuvas enamuses püüavad jätkata teenistust viimase võimaluseni, leppides isegi üleviimisega kaitseväest teistesse riigiametkondadesse.

Loetletud asjaolude juures eelnõusse üles võetud vanaduse alammäärad tegelikult osutu-

vad rohkem deklaratiivseteks normideks kui tõelikkudeks tõketeks pensionile minekul. See pärast nad ei peaks andma põhjust eelnõu väärtuse alahindamiseks, milline kalduvus kaitsevæelaste omavahelistel mõteteavaldamistel siin-seal on kerkinud esile. Pigemini võib kõhklematult soovitada, et eelnõu vanaduse normidele vaatamata rutemini saaks seaduseks, sest katki sellega ei läheks midagi.

Pensioni normidest eelnõu järgi. Millisel määral vaatluse all olev eelnõu suudaks rahuldada üleajateenijate-pensionääride majanduslikke huvisid, selgub alljärgnevatest ridadest.

Väljateenitud 25 aastase pensioniõigusliku aja eest üleajateenijad saaksid pensioni 55% palgast; iga järgnev aasta kuni 30 aastani, viimane arvatud ühes, tõstaks pensioni 3% võrra palgast; seega oleks täispension 30-aastase ja kauema teenistuse eest 70% palgast, milline summa praegu maksva pensionide 20% vähendamise juures teeks välja kuus: veltveebliil — kr. 58:95, van.-allohvitseril — kr. 48:30, noor.-allohvitseril — kr. 45:50 ja kapralil — kr. 42:70.

Teenistusse kõlbmatuks muutumine haiguse tagajärjel, mis saadud kaitsevæes teenimise ajal, kuid pole tingitud kohusetäitmisest, annaks pensioni õiguse lühendatud aja eest ja nimelt: a) kui tervislik seisukord nõuaks alalist kõrvalabi, siis 5 aastase teenistuse järgi 35% palgast, kusjuures iga järgnev aasta tõstaks pensioni 2% kaupa palgast kuni 85 protsendini 30-aastase teenistuse eest ja b) kui tervislik seisukord ei nõua kõrvalabi, siis 10-aastase teenistuse järgi 35% palgast, kusjuures iga järgnev aasta tõstaks pensioni 2% kaupa palgast kuni 75% 30-aastase teenistuse eest.

Vabadussõja ajal teenistuskohuste täitmise tagajärjel töövõime kaotanutele on nähtud ette pensioni nii mitu protsenti palgast, kui mitmele protsendile võrdub nende töövõime kaotus, alates 10 protsendist. Alalise kõrvalabi vajajad saaksid peale selle lisapensionina 25% palgast.

Rahu ajal ametikohuste täitmise tagajärjel kaitsevæeteenistuseks kõlbmatuks muutunud oles õigus saada pensioniks töövõime kaotusele vastav osa palga 85 protsendist.

Kõikide nende normide alusel väljaarvatud pensionid üle 40 krooni kuus kuuluksid veel 20% vähendamisele Kaitsevæelaste ja nende perekondade pensionide vähendamise seaduse järgi. See vähenemine ei oleks maksev pensionide kohta 40 kroonist kuus allapoole.

Pensioni aluseks võetava palga all mõistetakse palga astmestikus ettenähtud palgamäära rahas ühes korteri-, kütte-, valgustus- ja toidurahaga, intendantliku varustusega ja alaliste lisatasudega, nagu näiteks laenurahad jne. Intendantliku varustuse väärtuse pensionide jaoks määrab kindlaks sõjanõukogu. Käesoleval ajal on üleajateenijate varustus pensionile mineku puhuks hinnatud kr. 315 ühes toidurahaga, kuna mõõdunud kevadel käribitud varustuse normid nüüd tagant järgi uuesti pandi maksuma, siis näib olevat võimalik, et seda summat sõjanõukogu poolt veidi suurendatakse.

Üleajateenijatele iga kolme- ja kümneaastase vahetpidamata teenistuse eest maksetav lisatasa pensioni hulka arvestamisele ei kuuluks, sest tähendatud lisatasa vastab ohvitseride ja riigiteenijate teenistusvanuse tasule, mida ohvitseridele ja riigiteenijatele pensioni määramisel ei võeta arvesse.

Eeltoodud andmete varal on võimalik iga asjasthuvitatul üleajateenijal enesele kerge vaevaga koostada ligikaudne ülevaade sellest, mis talle suudaks pakkuda teoksil olev pensioni seadus. A. R.

Allohvitseride kogude uus põhikirja täiendus.

Allohvitseride kogude põhikirja § 13 (RT. 80 — 1929. a. art. 539) senise redaktsiooni järgi allohvitser võis olla tegevliikmeks ainult selle väeosa või asutuse allohvitseride kogus, millisesse ta kuulus koosseisuliselt. Omast väeosast või asutusest teise väeosa ehk asutusse teenimiseks lähetatud allohvitserid jäid edasi tegevliikmeteks oma väeosa või asutuse kogusse, ning lähetuse asukoha kogusse kuulusid vaid toetajaliikmetena (põhik. § 14 esimene lõige p. 2).

Üldiselt maksva korra juures on aga lähetatud üksikuid allohvitseri või teatud väeosa allüksusi — peamiselt just eriteadlasi väeosadest ja asutustest — teenima teiste väelike või väeosade juurde. Need lähetused, nagu tegelik elu näidanud, on kestnud sagedasti aastaid. See asjaolu on tekitanud olukorra, et allohvitser, asudes alaliselt eemal oma väeosast või asutusest, et saa kasutada tegevliikme õigusi üheski allohvitseride kogus, vaid peab leppima toetajaliikme osaga lähetuse asukoha allohvitseride kogus.

Pealegi on allohvitseride kogude põhikirja järgi kogu toetajaliikme õigused piiratud, võrreldes tegevliikmetega, kuna toetajaliikmetel ei ole hääleõigust kogu üldkoosolekul (§ 23 esimene lõige), neil ei ole õigust lasta valida end kogu ametitesse, nagu juhatuse liikmeks (§ 31 esimene lõige), revisjonikomisjoni liikmeks (§ 35 esimene lõige), majavanemaks (§ 38 esimene lõige) jne. Samal ajal aga toetajaliikmed peavad maksma liikmemaksu ja kandma muid kohustusi kogu vastu ühesugustel alustel tegevliikmetega (§ 41).

Nende puuduste kõrvaldamiseks Allohvitseride Keskkogu poolt esitatud ja 20. detsembril l. a. Vabariigi Valitsuselt kinnitatud uus allohvitseride kogude põhikirja § 13 täiendus võimaldab pikemaks ajaks väljalähetatud allohvitseri võtta vastu tegevliikmeteks ühes lähetuse asukoha allohvitseride kogus — allohvitseri enda valikul.

Allohvitseride aukohtu vajadusest.

Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud põhikirjade alusel — kaitseväes ja piirivalves teevivad allohvitserid on organiseerunud allohvitseride kogudesse väeosade juures, ning väeosa kogud omakorda on koondunud Allohvitseride Keskkoogu ümber. Põhikirjadega on määratud kindlaks allohvitseride kogude tegevus ning kogudele pandud peale laialdased ja vastutusrikkad ülesanded, nagu — kogu liikmete isamaaarmastuse, kohusetunde ja autunde kasvatamine, nende üldise ja sõjalise hariduse arendamine jne. Samuti on seatud üksikult igale kogu liikmele ülesanded — taotleda ja teostada kogu kõrgeid eesmärke ja hoida kõrgel kogu väärilikkust ja au.

Senised kogemused allohvitseride kogude elus on näidanud, et leidub üksikuid allohvitseri, — peamiselt nooremate hulgas, kes teenistuse alal esinevad enamvähem laitmatult, kuid oma eraelus ei hooli kogudele ja selle üksikutele liikmetele seatud õilsaist sihtidest, vaid oma ebakorrekse ja ebaaumeheliku esinemise ja ülalpeoga eksivad neile usaldatud ameti kui ka moraali nõuete vastu, heites seega halba varju kogu allohvitserkonnale ja kaitseväele. Niisuguste liikmete mõjutamiseks ja korralduslikumiseks vägedasti ei jätku neist piiratud abinõudest, mis kogu juhatusele on näidatud kätte Allohvitseride kogude põhikirjas. Teatavasti kogu juhatuse ainukese karistusena võib kogu liikme, kes end kogu eesmärkide vastaselt peab ülal, ajutiselt keelata ära kogu ruumide kasutamise pidustuste ajal. Väljaspool kogu ruume kogu liikmete ülalpidamise jälgimiseks ei ole aga kogul mingisugust võimalust. Samuti tal puudub võimalus selliste kaitseväljalase kõrge kutse alavääristajate kõrvaldamiseks allohvitserkonnast.

Enamik allohvitseride kogusid on asunud seisukohale, et siin mõjuvat kaasabi kogudele nende kasvatusliku tegevuse edendamisel võiks pakkuda allohvitseride aukohtu. Aukohtu instituudi eksisteerimine ja oma aukohtu auasjade lahendamine kahtlemata peaks aitama rohkem arendada ja kujundada kogu liikmete au ja moraaltunnet. Aukohtu kaudu oleks võimalus tarbekorral nõuda aru kogu liikmelt tema eraelu kohta ning raskemate eksimuste puhul aumõiste vastu — teha ettepanek tema vabastamiseks tegelikult kaitseväge teenistusest. Samuti võib loota, et aukohtu olemasolu tõstab tunduvalt allohvitseride kogu mõjuvõimu ja autoriteeti, kuna ta annab kogule seniste rohkete ja vastutusrikkaste ülesannete kõrval ka väikese

õiguse rääkida kaasa oma liikmeskonna valikul ja hiljem selle kasvatamisel.

Muidugi võib nii neil, kelledest oleneb aukohtu ellukutsumise otsustamine kui ka kõrvalseisjail tekkida küsimus, kas meie allohvitserkond suudab tarviliku arusaamisega lahendada aukohtu kaudu oma peres ette tulevaid au ja muid siia kuuluvaid tülisjuhtinguid kas siin loodetud kasu asemel mitte kahju ei tehta.

On arusaadav, et esialgu asja uudsuse tõttu mõningad raskused esile kerkivad. Eriti neil juhtudel, kus tegemist otsustamisega, kas teatud asi allub aukohtule või mitte. Üldiselt aga ei või need siiski nii keerukad probleemid olla, milledest allohvitseridest moodustatud aukohus jagu ei saaks. On ju meie allohvitserkonnas suur protsent haritud ja seltskondlikus tegevuses vilunud inimesi, kes näiteks lühikese aja kestel suutnud endistest juhuslikku ilmet ja ajutist iseloomu kandvaist vabatahtlikkudest koondisest väljaarendada teovõimsad ja allohvitserkonnale hädavajalikuks saanud allohvitseride kogud. Miks siis sama allohvitserkond ei peaks toime saama oma aukohtu auasjade lahendamiseks.

Lõpuks olgu tähendatud, et allohvitseride aukohtu oleval andmeil varemalt eksisteerivad Poolas, kuna nad asutamisel on ka Soomes, siis ei oleks meie sugugi esimesed, kes aukohtu näeksid uut võimalikku abinõu oma organiseeritud pere kasvatamisel.

V. R.

Tallinna komandantuuri traditsioonide 15. aastapäeva pühitsemisel.

15. dets. m. a. pühitses pealinna komandantuur oma 15. aastapäeva. Juubelpäeva pühitseti komandantuuris väljakujunenud traditsioonide kohaselt. Eelõhtul sündis pärgade panek komandandilt kol. O. Raudverelt vastava tseremoniaga Rahumäe, Apõigeusu ja Kopli surnuaiale maetud end. komandantuuri teenistuses seisnud ohvitseride ja sõdurite haudadele. Kell 1730 oli leinajumalateenistus kaitseväge kalmistul langenud komandantuuri sõdurite ja ohvitseride mälestuseks, kelledele asetati ka pärjad. Iga lahkunud kaasteenija haul põles tõrvik, mis kustus nime väljahüüdel. Üldse paistab, et komandantuuris on ajajooksul kujunenud välja ilusad traditsioonid ja tal on loodud tihe side oma endiste sõduritega, kes suurel arvul külastavad tihti komandantuuri tähtpäevalisi pidustusi ja isegi esinevad pidudel solistidena ja muul alal tegelastena,

mille tähtsust tuleb eriti kriipsutada alla. Seda oli märgata ka Komandantuuri 15. aastapäeva puhul korraldatud piduõhtul, kus valitses kõigiti lõbus meeleolu. Komandantuuri maja oli aastapäeval ilutuledes.

Komandantuur annetas aastapäeva puhul allveelaevastiku ehitusfondi jaoks 700 krooni.

— a. —

Endise Järvamaa Kaitsepataljoni 15. aastapäev Paides.

Pühapäeval, 17. detsembril 1933. a. pühitseti Paide endise Järvamaa Kaitsepataljoni 15. aastapäeva. Pidupäev algas tänujumalateenistusega kell 1100 Paide kirikus, kus õpetaja G. Perli pidas haarava ja sügavaimõttelise jutluse, tuletades eriti meelde raskeid sündmusi 15 aasta eest Tartus ja Rakveres, mis Paide linnale, tänu pataljoni tegevusele, jäi nägemata ja läbi elamata. Jumalateenistust kaunistas segakoori laul. Rahvast oli kirikus palju, eesotsas pataljoni endiste juhtidega.

Kell 1230 peeti „Ühing Järvamaa Kaitsepataljoni“ liikmete peakoosolek uue kinnitatud põhikirja alusel, kus valiti ühingu juhatuse ja seati üles põhimõtteid ning sihte ühingu edaspidiseks tegevuseks. Eriti märkida võiks vastuvõetud otsuseist: püstitada ühingu algatusel põllukividest kokkupandud mälestussammas kohale, kus omal ajal punased jõudsid Paidele kõige lähemale ja nad pataljoni poolt tagasi löödi. Kivid tooksid kokku kõik Järvamaa vallad. 7. jalaväerügemendi-

ga kui pataljoni otsekoheise järeltulijaga otsustati pidada kõige tihedamaid ja sõbralikumaid sidemeid. Tervitustelegrammid saadeti riigivanemale K. Pätsile ja end. ülemjuhatah. kindral J. Laidonerile. Ühinguale valiti ka auliikmed.

Kell 1500 algas sündmuse kandvam ja meeleolurikkam osa, s. o. pidulik aktus Paide rahvamaja ruumikas saalis, mis oli tulvil inimesi. Pidukõne aktusel pidas endine Ajutise Valitsuse volinik Järvamaal hr. A. Veiler, kes pataljoni loomisel ise ka aktiivselt tegev oli. Hoogsail ja mõjuvail sõnul valgustas hr. A. Veiler koosolijaile olukorda ja raskusi 15 aasta eest. Kõne lõpul laulis segakoor „Puhake väsinud kotkad“. Moment oli nii hingehaarav ja liigutav, et paljud koosolijaist pühkisid silmi. Tervitusi ütlesid aktusel: endine pataljoni ülem kolonelleitnant Kanep ja kõigi kohalikkude omavalitsuste ning organisatsioonide esindajad. Meeleolurikkast aktust aitasid kaunistada ja sisustada Paide segakoori ning ühisgümnaasiumi sümfooniaorkestri ettekanded hr. J. Zeigeri juhatusel.

Lõpuks oli rahvamajas omavaheline koosviibimine, mis jätkus ülevas meeleolus kuni hilise ajani.

Üldse kujunesid pataljoni aastapäeva pidustused alati rahulikule Paidele haaravaks suursündmuseks ja ühtlasi rahvahulga spontaanseks eestluse isamaalikuks meeleavalduseks. Kokkutulnud vanade sõjameeste vahel valitses täieline üksmeel ja ühtlustunne, nagu see oli 15 aastat tagasi. Endiseid ülemusi tervitati soojalt igal võimalusel. K. K.

Veel kaitseväe vormist.

Mõningaid põhimõtteid.

Leitnant H. Roots.

Avaldatakse mõttevahetuse korras kui mitmeti uusi seisukohti esiletoov kirjutis. Vormi muutmist ei saa siiski võtta tänapäeva kiire iseloomuga küsimusena, kuna ta vajaks pikemaajalist ja põhjalikumat kaalumist, pealegi, kui praegune vorm üldiselt võetuna (peale suvemütsi) rahuldab, eriti kui riiete tellimistel ollakse rohkem nõudlikum ja peetakse silmas sobivuse reegleid. Toim.

Ette kujutades endale kaitsevaelast, kerkib silmade ette relvastatud meeskodanik, kes kannab kaitseväe vormi. Seega relv ja kaitseväe vorm on need paratamatud tunnused, mis teevad mehest

väliselt kaitsevaelase ja millega varustatakse igat kõlvulikku meeskodanikku esimeses järjekorras tema astumisel kaitsevärke

Relva abil täidab kaitsevaelane temale usaldatud ülesande, kuid milleks on vajalik vorm?

Kaitseväe vormil on kolm peamist ülesannet:

- 1) vorm on kaitsevaelase kehakate;
- 2) vorm on kaitsevaelaste ühisesse organisatsiooni kuuluvuse väline tunnus, s. o. kaitsevaelaste ühendaja ja

3) vorm on kaitsevaelaste eraldaja, mis on tingitud kaitseväe juhtimise ja organisatsiooni nõuetest

Loetletud ülesannete edukaks täitmiseks peab kaitseväe vorm vastama eeskätt nendele nõuetele, mis seab üles lahing.

Praegusaja lahingus omandavad erilise tähtsuse: tuli, liikumine, moondamine ja isiklik vastupidavus.

Tingitud nendest teguritest esitab lahing kaitseväe vormile kui kehakattele järgmised nõuded:

- 1) kaitseväe vorm võimaldagu otstarbekohaselt kasutada relva;
- 2) kaitseväe vorm andku tema kandjale vajaliku liikumisevabaduse;
- 3) kaitseväe vorm soodustagu moondamist ja
- 4) kaitseväe vorm olgu hügieeniline ja võimaldagu teatavat mugavust, mis on isikliku vastupidavuse aluseid.

Relvakasutamise võimaldamine ja vajalik liikumisevabadus saavutatakse:

— vastava löike andmisega vormile, mis ühtlasi peab võimaldama üksikuid vormiesemeid hästi passida keha järele ja otstarbekohaselt kanda rakmeid ja

— riide kerge kaaluga.

Moondamine nõuab vormilt värvi, mis sulaks ühte lahingumaastiku värvide enamikuga

Isikliku vastupidavuse säilitamiseks peab vorm:

- omandama vajaliku õhu läbilaskevõime;
- võimaldama soojuse reguleerimist vastavalt kliimatilistele tingimustele ja
- lubamata teatava mugavuse.

Vajalik õhu läbilaskevõime saavutatakse vastava riide valikuga. Soojuse reguleerimist võimaldavad riide paksus ja mitmesugused materjalid (vatt, nahk, vilt jne.). Mugavus saavutatakse eeskätt hädavajalikkude tarvete mahutamise võimaldamisega vastavate taskute näol ja riide tugevusega ning kvaliteediga, mis ei luba riidel kergesti rebeneda.

Kaitseväe vormi teine ülesanne on välise tunnusena tõendada kaitsevaelaste ühisesse perre kuuluvust. Sellepärast nimetatakse kaitseväe vormi sageli ka *univormiks* (unus — üks, forma — vorm), mis tähendab — ühetaoline, samakujuline ülikond.

Kuid olenevalt erinevatest lahingutingimustest, kannavad praegusaja kaitsevägede

allosad — maa-, mere- ja õhujõud enamikus erinevat riidet, mille tõttu ühisesse perre kuuluvuse tõendusena kasutatakse mingisugust muud tunnust. Selleks tunnuks sobib eeskätt suure sümboolse tähendusega vormiese või märk. See tähendusrikas ese või märk peab olema kõikidel kaitsevägede allosadel, s. o. maa-, mere- ja õhujõududel ühine ja tema asukoht oleks vormi kõige silmatorkavamal kohal. Siis vaid suudab ta täita edukalt oma ülesande

Kaitseväe vormi kolmandaks ülesandeks on eraldada kaitsevaelasi nende kuuluvuse järele:

- maa-, mere- ja õhujõudude koosseisu;
- kõrgemasse või madalamasse auastmesse;
- jala-, suurtüki-, ratsa- jne. väeliikidesse ja
- väeosadesse.

Väiksema tähtsuse omandab eraldamine tegev- ja reservohvitserideks, haavamiste arvu järele jne.

Eraldustunnusteks võivad olla: vormi löige, värvid, eraldusmärgid jne.

Eraldustunnused peavad olema arusaadavad ja asetsema nähtaval kohal. Vastasel korral kaotavad nad oma mõtte.

Eraldustunnuste asetamine vormile teostub nende tähtsuse järele. Nimelt tuleks kõige suurema tähtsusega eraldusmärk asetada vormile kõige silmatorkavamale kohale.

Kaitsevaelaste jaotus maa-, mere- ja õhujõudude koosseisu on oma ulatuselt kõige laialdasem. Seega peaks olema selle jaotuse eraldamise tunnused ka kõige silmatorkavamad.

Eraldamine auastmete järele omandab suure tähtsuse kaitsevägede juhtimises ja sisemises elus. Seega peaks tema oma tähtsuselt ülemata jagunemise väeliikideks, kuna kõige väiksema tähtsuse omandaks jagunemine väeosade järele.

Selleks, et leida üksikutele eraldamistunnustele sobiv koht vormil, tuleks seada ritta ka üksikud vormielemendid nende silmatorkavuse ja tähtsuse järele. Võtame aluseks üksikute vormiesemete alljärgneva järjestuse:

- 1) müts,
- 2) vormi värv ja löige,
- 3) krae,
- 4) õlakud,
- 5) käised jne.

„Müts on mehe au“ — ütleb eesti vana-sõna. Järelikult peab eestlane mütsi auas-jaks. Tähendab mütsile, eeskätt tema üle-misele servale, kui kõige silmatorkavamale kohale, peaks asetatama tunnusmärk, mis omandab suurima tähtsuse. Selleks võiks olla ühisesse perre kuuluvuse tunnuse-na mütsimärk, mis oma kujult ei pruugi olla suur. Nii võiks olla maa-, mere- ja õhu-jõududel näiteks ühine ülemine mütsimärk.

Kaitseväelaste jagunemine maa-, mere- ja õhujõudude koosseisu kuuluks eraldami-sele vormi värvi ja löikega.

Auastme tunnuste asukohana oleks so-bivaim krae, kui silmatorkavam koht vor-mil. Väeliikide tunnused asetuksid õlaku-tel, kuna väeosade tunnused käistel.

Eelpooltoodud lahendus on kõige liht-sam, sest igale üksikule vormielemendile on paigutatud üks tunnus. Eraldustunnu-seid on võimalik asetada ühele vormiele-mendile ka mitu. Nii võiksid näiteks krael olla niihästi auastme kui ka väeliigi tunnu-sed, õlakutel väeliigi ja väeosa tunnu-sed jne. Seega tunnuste paigutamisel võib olla mitu lahendust. Kuid lahendus oleks loogiline vaid siis, kui tunnuste asu-kohtade valikul on silmas peetud nende tähtsust.

Olles leidnud sobiva asukoha eraldus-tunnustele, kuuluks lahendamisele ka nen-de tunnuste üksikasjalik väljatöötamine. Ka tunnuste väljatöötamisel peab kogu aeg silmade ees seisma nende tähtsus. Selle tõttu hoitakse ära vähem tähtsate tunnuste üleilgne esiletõstmine.

Eelpooltoodud nõuded on pärit enami-kus lahinguväljadelt, kus peamist osa män-gib o t s t a r b e k o h a s u s. Kuid kaitse-väe vormile vajutab oma pitsati ka r a h u -a e g n e elu Rahuagne miljö, kui oma iseloomult erinev lahinguõhkkonnast, seab ka erinevad nõuded kaitseväge vormile. Siin kerkib esiplaanile v ä l i m u s e küsimus.

Rahvas tahab näha oma paremaid poe-gi kandmas vormi, mis oleks i l u s ja r a h -v a p ä r a n e.

Ilu on maitse asi. Kuid on siiski e n a -m u s e poolt tunnustatavaid ilunõudeid. Kui neid nõudeid suudetakse tabada, siis võib loota rahva ning seltskonna e n a -m u s e rahulolule. Neid enamuse maitsele vastavaid ilunõudeid peab üles leidma, vas-tasel korral on hädaohus rahva sümpaatia oma kaitsjate välimusesse.

Käsikäes iluga tuleb alla kriipsutada ka vormi s õ j a m e h e l i k k u s t. Kaitseväge vormis peab peegelduma eeskätt „mehelik

ilu“. Igasugused õrnad sõlmekesed krael, tutikesed jne. võivad meeldida vaid tea-tava liigi daamidele. Sõjamehelikkuse tun-nuseks on järsud, teravad ja nurgelised jooned vormis, mille tõttu tuleks kaitseväge vormi loomisel loobuda igasugustest ümar-gustest, ovaalsetest ja muudest sõlmekes-test.

Kaitseväge vormis peab peegelduma ka rahvuslik omapära. Sellel on suur tähtsus kaitseväge ja rahvamassi vahelise sideme loomisel.

Vormi rahvuslikkuse esimene nõue on täidetud siis, kui on suudetud hoiduda lae-nudest oma põlistelt vaenlastelt. Iga tö-sise eestlase peas peaks „põlema“ nii-hästi vene „furažka“ kui ka saksa pärit-oluga kõrge müts.

Kuid ka rahvuslikkuse tagaajamisel on oma piirid. Ka siin tuleks välja noppida vaid seda, mis on leidnud üldise tunnus-tuse.

Käsikäes rahvuslikkusega peab silmas pidama ka traditsiooni ja harjumuse nõu-deid.

Eelpooltoodust selgub kuivõrd laialdane ala on kaitseväge vormi küsimuse otstarbe-kohane lahendamine. Siin tuleb paratama-tult kokku puutuda:

- 1) lahingukogemustega,
- 2) tervishoiu nõuetega,
- 3) ilu ja rahvuslikkusega ja
- 4) riide kvaliteediga.

Lahingukogemusi omandavad vaid need isikud, kes on osa võtnud lahingutest.

Teadmisi tervishoiu alal omandavad arstid ja kehalise kasvatuse juhid.

Rahva ning kaitseväge enamikule vastu-võetavaid ilu ja rahvuslikkuse nõudeid suu-davad esile tuut eeskätt rahvast võrsunud kunstnikud. Järelikult, et luua ja alal hoi-da rahva enamiku heatahtlikku suhtumist kaitseväge vormile, peaksid selle väljatööta-misest osa võtma ka kunstnikud.

Riide kvaliteedi küsimuses oleks sõna-õigus majanduslikkudel aladel teotsevatei kaitseväefastel.

Nii istuksid kaitseväge vormi väljatööta-mise komisjoni laua taga:

- 1) kaitseväelased-lahingumehed,
- 2) arstid,
- 3) kehalise kasvatuse juhid,
- 4) kunstnikud ja
- 5) kaitseväelased-majandusmehed.

Komisjoni ülesanne oleks:

1. Välja töötada igakülgsed teoreetili-sed nõuded kaitseväge vormile, mis annak-sid kindla aluse vormi loomiseks.

Selleks peab komisjon põhjalikult tuttav olema välisriikide kaitsevägede vormidega.

2. Välja kuulutada kaitseväge vormi kavandite avalik võistlus (Seda on tihti kriipsutatud alla „Sõduri“ veergudel.) p. 1 tähendatud teoreetiliste nõuete alusel.

3. Välja valida sobiv kavand kaitseväge vormiks, mille põhjal töötatakse välja kaitseväge vorm lõplikul kujul.

Sama tõsiselt ja igakülgselt kui arutatakse relvade soetamist, peaks pead murtama ka kaitseväge vormi loomisel. Kaitseväge vorm oli, on ja jääb tulevikuski tähtsaks teguriks kaitseväge elus.

*

Olles loonud eelpool teatava baasi kaitseväge vormi küsimuste lahendamiseks, võime enam-vähem teadlikult asuda meie kaitseväge praeguse vormi vaatlemisele, et üles seada uusi sihtjooni uue vormi väljatöötamiseks.

Meie kaitsevägede koosseisu kuuluvad maajõud, merejõud ja õhujõud (LE § 10). Vastavalt kaitseväge nende organisatsiooni allosade tegevuse iseloomule on välja kujunenud ka erinevad vormid. Nii kannavad meie maa-, mere- ja lenn väelased niihästi varviit kui ka lõikeit erinevaid vorme. Samuti leiame eraldustunnuseid auastmete, väeliikide ja väeosade eraldamiseks. Kuj aga otsida ühist suure sümbolse tähendusega märki ühisesse perre kuuluvuse tõendusena, siis näeme, et seda märki pole, kui mitte arvestada läikivaid kolme leopardiga nõõpe, mis on kõigil kaitsevaelastel ühesugused. Nii näiteks ei ole mereväelase vormi kandval kaitsevaelasel peale nõõpide midagi ühist maaväelasega. Kuid ka madrus peab väliselt tõendama seda, et tema võtab osa suurest ja ühisest tegevusest isamaa kaitsmise alal.

Ühised nõõbid, olgu nad mütsil või pükstel, ei sobi selleks. Välise ühendava tegurina kõlbaks vast enam sümbolse tähendusega märk, mis asetseks näiteks mütsi ülemisel serval, kui kõige nähtavamal kohal. Seda märki kannaksid kõik kaitsevaelased vaatamata nende kuuluvusele maa-, mere- või õhujõudude koosseisu.

Kaitseväge vormi lõige ja värv olenevad eeskätt nendest nõuetest, mis seab üles lahing. Nii näeme meie mereväelasi, eriti mereväe allohvitseri ja madruseid, kandmas hoopis isesugust lõiget, mis on tingitud nende erinõuetest, mis ette dikteerib

teenistus laevadel. Kuid üks asjaolu torakab kõrvalseisjale eriti silma. Nimelt meie mereväe allohvitseride ja madruste talverrietus. Nii puuduvad neil talvemütsid ja palitad. Ei tahaks uskuda, et meie madruste pea, eriti kõrvad, teisest materjalist oleksid, kui harilikul surelikul, niihästi sügisel külma tuule käes merel, kui ka talvel vahiteenistuses maal. Vastava lõikega soe talvemüts ei tohiks takistada ka teenistust laevadel.

Teine küsimus on mereväelaste poolpalitusega. Need olevat eriti praktilised liikumisel laeval. Kuid meie teame riike, kus ka mereväelastel on palitad ja vist ükski madrus pole palitu kandmisel komistanud. Kui arvestada meie kliimaatilisi olusid, siis võib talvel, mere kinnikülmamise puhul ette näha mereväelaste saatmist ka maarindele, näiteks soomusrongidele dessant- ja suur-tükimeeskondadeks, nagu seda tõendab meie Vabadussõda. Kuid siis läheb talverrietus meremeeste kindlasti tarvis. Põhjamaa mereväest peaks kaduma vaade, et talverriietuse kandmine on meremehele häbiks. Ka ilu seisukohast väljudes, ei sobiks näiteks soliidsel välimusega aastates mereväe allohvitserile lühikene poolpalitu.

Väeliikide eraldamine teostub meie maaväes vastavate värvidega.

Väeliikide eraldusvärvid asetsevad:

- 1) kuu krael,
- 2) palitu krael,
- 3) mütsimärgi all ja
- 4) ohvitseride pikkade pükste kandil.

Väeliikide eraldamisele on pandud meie praeguse vormi juures suurt rõhku. Võib öelda, et kõige enne torkab silma kaitsevaelase juures just tema kuuluvus väeliiki. Kas see „eraldamine“ hästi mõjub väeliikide „koostööle“, mida kriipsutavad alla kõik meie eeskirjad?

Mis puutub ohvitseride väeliiki värvi pükste kanti, siis tundub, et siin on patustatud veidi loogilise mõtlemisviisi vastu. Tähendab, ohvitseridel oli vähe senistest väeliikide eraldustunnustest, mille tõttu tuli neile anda veel ka kant pükstele. Allohvitseride ja sõdurite väeliike tuntakse ära vist ilma selle kandidatagi? Kuid imeilikuna tundub ka see, et ohvitseride lühikesed püksid on ilma väeliigi värvi kandita. Või taheti ohvitseride pikki pükse selle kandi võrra „ilusamaks“ teha? Mõni ühine värv kõikidele ohvitseridele oleks ilustamise ülesande täitnud vast paremini. Kindlasti oleks see olnud loogilisem.

Väeliikide eraldumise poolest asub meil eriseisukohal üks väeliik, nimelt — ratsavägi. Siin on mindud isegi veidi liiale iga-suguste eraldusmärgikestega. — Kuid eel-pool jõudsimise selgusele, et kaitseväe vormil on peale eraldamise ka muud ülesanded, mis on isegi sellest tähtsamad. Näi-teks otstarbekohasus. Kuid väljudes ots-tarbekohasuse seisukohast, peame küll ot-susele jõudma, et meie ratsaväe vorm ei kõlba lahinguks. Meie ratsavägi, kujuta-des endast kiiret liikuvat jalaväge juba sõja esimestel tundidel, peab omale teistelt väe-liikidelt eeskätt jalga laenama püksid. Kuid kas see pükste otsimine ei osutu siis juba hiljaks?

Ratsaväe eraldamisele on mitmedki riigid pannud suurt rõhku, kuid on ka terve rida riike, kus on loobunud sellest liigsest eraldamisest, arvestades lahingunõudeid. Ka meil oleks aeg nendest riikidest võtta eeskujut.

Auastmete eraldamine teostub meie maaväes vastavate märkide suurusega ja arvuga. See on enam-vähem ühtlane, ainult tundub, et kindrali auastme allakriip-sutamine on leidnud suuremat erinevust.

Kindralid eraldatakse teistest auastme-test:

- 1) auastmete märkide arvu ja suurusega,
- 2) mütsi rummu punase värviga,
- 3) mütsi tormirihmaga, sirmi värviga ja eriilustusega,
- 4) krae otsa punase värvi ja ilustusega,
- 5) käise otste erilõikega ja
- 6) punaste lampassidega.

Seega terve rida erinevusi teistest ohvit-seridest.

Sama nähe on ohvitseride kuue musta kraega. Praegu soovitakse ohvitserkonna enamiku poolt vabadussõjaaegset musta kraed. Kuid kas sellega ei kriipsutata liiga alla ohvitseride auastmeid? Öeldakse, et must krae on praktiline ja võimaldab kuue krae määrdumise ja kulumise puhul otstarbekohaselt vahetada teda. See oleks väga õige juhul kui meie ei teaks, et ka all-ohvitseride ja sõdurite kuue krae määrdub, ja et ka neil on tarvis seda vahetada. Jä-relikult peaks kogu kaitsevägi omale saama üldisest vormi värvist erinevat värvi kuue krae, käisteotsad ja muud kiirelt määrduvad ja kuluvad vormiesemed. Kuid kas see värv peab olema tingimata must, on suur küsimusmärk. Väga hästi sobib selleks ka mõni teine värv, eriti juhul, kui muudetakse ka veidi vormi üldist värvi.

Väeosade eraldusmärgid asetsevad meie maaväe praeguse vormi juures kraenurkad-el. Vaadates kaitseväelasele näkku, pruugi-gib teha vaid väikene liigutus silmadega, kui silma torkavad kraenurkadel „ilutsevad“ inetud numbrid „10“, „8“ jne. Auastmete eraldusmärkide leidmiseks tuleb teha juba märksa suurem pööre silmadega, mille tõttu on harilikuks nähteks asjaolu, et kõne alul kaks üksteisele tundmatut kait-seväelast vaatavad üksteisele õlgadele aga mitte näkku. See ei ole ilus ega ka loogi-line. Auastmel on suurem tähtsus kaitse-väe elus, kui eraldamine väeosade järele ja sellepärast oleks täiesti õigustatud meie praeguse vormi juures nende eraldusmär- kide asukohtade vastastikune vahetamine.

Samuti ei tohiks ka väeliigi eraldustun-nused aset leida kuue krael enne, kui sinna on paigutatud juba auastme tunnused, mis on suurema tähtsusega kui eraldamine väe-liikide ja väeosade järele.

Asudes meie kaitseväe praeguste müt-side vaatlemisele, peame eriliselt alla kriip-sutama mütsi kui „mehe au“ suurt tähtsust. Sellepärast nõuab mütsi küsimuse lahenda-mine suurt ettevaatust.

Kuidas aga meil selle küsimuse tähtsu-sest aru saadakse, tõendab kõikumine ühest äärmusest teise äärmuseni. Kord kõlbab kitsas ja kõrge ämbritaoline „anderkopp“, kuid veidi hiljem vastab meie oludele mada-la ja laia „pannina“ meie praegune suve-müts. Näib, et siin on tegemist rohkem umbropsu „kobamisega“ kui teadliku otsi-misega, mis on rajatud kindlatele alustele.

Nüüd tahetakse meie maaväele anda vene — „furažka“. See on ka loomulik. Nimelt on meie vanemate ohvitseride ena-mik kannud kõik „furažkat“ ja kui neil nüüd halvema, s. o. praeguse mütsi kand-misel ebamugavusi on, siis igatsevad nad muidugi tagasi endist tuntud mütsi. Ja et mitte kopeerimisel etteheiteid ei oleks, siis seletatakse naiivselt isegi ametlikult, et „furažka“ mulje kaotatakse sirmi plekist äärega.

Eesti mehe au nimel ei tohiks meie kaitsevägi iialgi kanda „furažkat“! Selle-pärast tuleks rohkem tähelepanu pöörata kas või rahvusliikudele „katustele“. Oma-pärasuse joon on vastavate katsetega juba saavutatud ja nüüd jääb otsida vaid teid otstarbekohasuse nõuete rahuldamiseks.

Mis puutub meie kaitseväe talvemütsi, siis tundub, et tema ei vasta täielikult meie kliimatilistele oludele külmal talvel. Suure kül-maga on tunne, nagu läheks tarvis soo-

jem peakate. Võimalusi selleks peaks olema. Lambad kasvavad meie karjamaadel päris heameelega ja vist ühelgi neist pole midagi selle vastu, kui nad oma nahaga soojendavad ja ilustavad kõige külmemal ajal kodumaa parimaid poegi, kellest suurem osa lapsepõlves on käinud kindlasti lambakarjas.

Tähelepanu väärib veel meie praeguste mütside juures ohvitseride auastmete tunnuste lahendus. See on vist omapärane maailmas. Naiselik kardpaelake, mis alles siis silma paistab, kui tema kandja pea kõrvale pöörab, peab tähendama ohvitseri auastet! Neid tunnusmärke ei ole näha ja võib öelda, et nende järele ei ole ka mingisugust vajadust. Kui allohvitsere tuntakse ära nende õlakute järele, siis võime kindlad olla, et ka ohvitseride auastmete tunnustest õlakutel jätkub. Kui aga nende paelakestega taheti päästa meie õnnetut suvepalit, siis lubatagu küsida, miks mereväeohvitseridele ei asetatud tormirihmale neid paelakesi. Või peabki mereväes väline distsipliin nõrgem olema, et pole tarvis tunda kas vihapalitud kandev mereväeohvitser on nooremleitnant või kaptenmajor?

Meie kaitseväge praegune vorm on püsinud mitu aastat. Järelikult on tema suutnud enam-vähem täita oma ülesanded. Kuid on siiski väeüksusi, kus vormi alal on valitsemas veel praegugi täieline kaos. Kui küsida näiteks, mis ülesanded on meie rannasuurtükiväge vormil, siis võime leida ainult ühe ülesande ja nimelt — eraldamise ülesande.

Vorm, mis vastab kehakatte ja ühendamise nõuetele, puudub meie merekindlustes.

Liikudes ringi meie rannapatariides, peame paratamatult olema pealtvaataja, kuidas kannustega maaväeohvitser askeldab betoneeritud suurtükialusel mereannal, või kuidas valge kitliga, valgete kingadega ja valge mütsi pealaega mereväeohvitser juhatab roheliste rannasuurtükiväge sõdurite lahingudrilli metsa all. Milleks on siis vormil värv ja lõige? Kas ei ole parem juba kanda erariietust, kui ühistunnet lõhkuvaid vorme? Või on siiski võimalusi välja töötada erilisi nõudeid rannasuurtükiväge vormile, vastavalt teenistuse iseloomule rannasuurtükiväes. Et seda küsimust on võimalik lahendada, tõendab meie vennasrahva rannasuurtükivägi.

Lõpuks väärib tähelepanu meie kaitseväge vormi küsimuste käsitlemisel asjaolu, et kurdetakse, nagu oleksid rätsepad halvavad ja ka et riie ei kõlba kvaliteedilt kuhugi. See on ju õige, kuid miks jääda vigade otsimisel peatuma poolel teel, sest astudes sammu edasi, võime öelda, et ka meie ise oleme halvad ja nimelt meie kehaehitus. Meie peaksime panema kehaehitusele, eriti ohvitseride, rohkem rõhku niihästi noormeeste valikul Sõjakooli, kui ka hiljem väeosas, eriti staapides. On ju selge, et igasugusele kehaehitusele ei oska korralikku kuube selga teha isegi kuninglik rätsep.

Meie kaitseväge vorm on lühikese aja jooksul läbi teinud rea muudatusi. Vormide muutmisi näeme praegusajal ka suurte kogemustega riikide kaitsevägedes. Kuid meie kaitseväge vormi on sedavõrd sageli muudetud, et rahva seas on õigustatult levinenud muutlikkude nähete puhul ütelus — „muutlik nagu meie kaitseväge vorm“.

Ka praegu on teoksil teatavate muudatuste sisseviimine meie praegusesse kaitseväge vormi. Loodame, et meie kaitseväge vormi seekord kaalutakse ja katsetatakse sama põhjalikult ja asjatundlikult, kui kaitseväge relvigi ja et ta suudab rahuldada pikema ajaks meid kõiki. Samuti loodame, et meie rätsepad valmistavad tulevikus suure osavusega kõige parema kvaliteediga riidest kaitseväge vorme, mis „istuvad“ hästi igasugusel kehaehitusel.

Kah „hääletus“.

— „Lebi kukkusime oma heeletusega!“

— „No siin oleksime pidanud küll „kvoorumit“ tõstma...“

Mait Metsanurk.

Madisepäeva ööl.

Juba 11 aastat antakse välja Eesti Ajakirjanike Liidult albumit „Õitsetuled“, mis ilmub üks kord aastas jõuludeks. Viimane number, arvult 11, on nii sisult kui välimusest kõigiti hästi õnnestunud, pakkudes isegi laiemale lugejaskonnale väga huvitavat vaimuvara. Autori — Mait Metsanurga — (Ed. Hubel) lahkel loal toome ära samast albumist kaitsevæe perele tutvumiseks alljärgneva jutukese.

Toimetus.

Suitsunud seintega tuba oli poolhõmar; ahjurinnas põles peerg, linaste juustega poisike murdis selle otsast sütt. Leegike heljus siia ja sinna, tõusis kõrgemale, vajus alla ja ähvardas puhuti hoopis kustuda. Vanemad, üheksa meest, istusid seina ääres, üksteisest eemal, kändudel, pakkudel ja kividel. Nad istusid liikumatult, näod kahkjad nagu pühakuil, harva mõne sõna lausudes.

Kõigil oli teada, et raudsoomuses rüütlike ratsavägi, kaasas lätlasi ja liivlasi, on kärmesti lähenemas, — homme, võib-olla, on juba siin. Oli kokku tulnud nõu pidama, puudus veel kolm vanemat, Lembitu, Votele ja Manivalde; oodati neid.

Väljast kuuldus malevlaste sumbutatud kõnekõminat, harva mõni käsutav hüüe või vaskse kilbi lajahtus.

Kui peerg lahedasti põles ja süisi sellest ännelikult murdunud, vahtis linalakk poisike arglikult toa ämarusse, kus helkis seinale riputatud raudse kiivri serv, nõgise prao vahele pistetud pronksist odapära või haljas rõngasrüü mõne vanema rinnal.

Mehed istusid süngelt, käisid kujutluses veel kodumail omaste juures, kõndisid põldudel või meenutasid endisi sõjaretki, taplusi ristirüütliatega ja langenud seltsimehi.

„Kuhu see Lembitu ja Sakala vanemad nii kauaks jäävad!“ urises viimaks keegi. „Kesköö juba mööda.“

„Küllap tulevad,“ vastati talle.

Neistki sõnadest kostis mure homse päeva pärast.

Viimaks kuuldi õues mitme samme ja sõjakat kõnelust. Uks tõmmati järsku lahti ja sisse astus kõige ees uljas Ümera kangelane Votele, tema järele Lembitu ja Manivalde.

Votele oli Ümeralt toodud raudrüüs, mille soomus iga liigutuse juures helkis. Peas oli tal haljas raudkiiver, käes paljas mõök, näol rõõmus ootuse ilmre, nagu oleks see huvitav sõjamaäng või metssea küttimine.

Aga tema helkivale relvastusele heideti ainult riivav pilk.

Lembitu oli lihtsas vammuses, nahkkiiver otsmikule surutud, lai riim vööl ja mõök selle küljes rippumas. Tema habemetu nägu oli kahvatu ja kinnine, aga mure jälgi ei olnud sealt leida. Ta vaatas lahke pilguga vanemate otsa, huuled kinni pigistatud, ja ilme oli tal nagu mehel, kes teinud tänase töö ja võib olla sellega rahul, keda ootab hommegi raske töö, kes aga sellepärast ei tunne vähematki muret.

Manivalde, juba vanem mees, tugev ja kohmakas, ruuge habe ümarikuks põetud, ka lihtsas sõjamehe rõivastuses, heitis kõigile isalik-lahke pilgu ja naerataski. Kõik aga teadsid, et ta samuti naeratades sõjanuiaga purustab vaenlase päid.

Püüti Lembitu näolt lugeda, mis homme oodata, aga Leola vanema ilme oli kinnine, liigutused vaiksed ja mõõdukad.

Osutati tulijalle kohti, vabaneti hetkeks raskeist mõtteist ja hirmutavaist kujutlusist.

„Eks siis kõneleme!“ lausus Votele muretul, kui mõõga nurka asetanud ja pakule toetanud.

„Ümerast või?“ nõokas Vaiga vanem teisest seinast.

„Kas või Ümerast!“ vastas Votele. „Ümerast võib õppida, kuidas vaenlast lüüa.“

„Kui tal mehi vähe ja peatu pealik,“ solvas Mõhu vanem, kelle paljastatud peas ja nüris habemes oli juba rohkesti raudseid karvu.

„Ega mulgi seal palju mehi olnud,“ vastas Votele. „Ja Kaupo nimi pole asjata kuulus.“

„Nüüd pole Kaupoga tegemist,“ vastas Nurmekunde vanem.

„Nüüd on Kaupo rüütlike käsu all,“ lisati sellele.

Tekkis vaikus, vaadati Lembitu poole, oodates temalt algatust. Aga Leola vanem istus ja joonistas mõõga otsaga muldpõrandale sirgloikeid ja sõõrikeid.

„On Viljandi poolt midagi kuulda?“ küsis Unnepäva, Lembitu vend.

Ugandi vanem võttis sõna. Nüüdsama, enne kui ta oma maleva juurest siia tuli, toonud tema mehed, kes metsi mööda keskpäeva pool käinud, kaks liivlast kaasa. Need olnud vaenlase poolt saadetud maad kuulama. Esiti salanud nad ja öelnud, et midagi ei tea. Kui nad aga üksteisest lahutatud ja neile odad vastu rindu surutud, annud nad teateid kumbki hoopis isemoodi. Siis viidud nad tule ääre ja kui nende taldu tublisti kõrvetatud, öelnud nad, et suur rüütlike vägi on juba Viljandi all, kaasas Kaupo ristitud liivlastega ja Veko lätlastega. Kõik valmis igal ajal võitlema.

„Meiegi malev on valmis võitlema,“ lausus Manivalde.

„Ja nende liivlasi me tunneme!“ hooples Votele. „Kui vähe hirmutada, tõstavad tiivad ja kaovad Koiva taha.“

„Ei lase rüütliid neid lendu tõusta,“ urises Vaiga vanem.

„Lätlane, see on kole vahva, kui tormab peale,“ seletas Ugandi vanem. „Veel enam siis, kui saab salaja külla hiilida, naisi ja lapsi taga ajada. Kui aga astud mehiselt vastu ja annad mõõgaga korra vasemalt, teise paremalt, kolmanda vastu lagipead, siis pöörab kohe lõunakaarde.“

Mõha vanem kõhatas, märguks, et see tühine kõnelus lõpetataks, ja küsis Lembitu poole vaadates:

„Kui palju neid rüütleid peaks õieti seekord olema?”

Lembitu katkestas väheks joonistamise ja vaatas omakord Manivalde poole.

„Mõned ütlevad kaks, teised koguni kolm tuhat,” vastas Manivalde ja vaatas lahke, pisut mureliku naeratusena vanemate otsa.

Ugandi vanem lisas sellele: „Üks liivlastest, kelle taldu kõrvetasime, arvas, et rüütleid ulatab, kui nad teel kahe kaupa kõrvuti, viiele penikoormale.”

hüüti läbiseigi, käratseti, kurjustati, avati uks. Aga väljaski oli pime.

Votele oli poisikesele appi sööstunud, ahju koldes paistis varsti mõni hõõgav süsi ja peerg puhuti põlema.

Kui rahunetud ja kohtadele istunud, lausus Nurmekunde vanem vaenuliku nurinaga:

„Vaenlane on väga tugev. Soomusriides rüütleid mitu tuhat... Kuidas mõeldakse?”

Vaadati jälle Lembitu otsa. Ta ei põigelnud seekord kõrvale, pani mõõga põlvile, vaatas kü-

Sisse astusid kõige ees uljas Ümera kangelane Votele, tema järel Lembitu ja Manivalde.

Seda öeldes vaatas ta Votele otsa, kes ka kohe vastas:

„Võime neile kolm tuhat ratsa-piigimeest vastu panna.”

„Tulevad ridallased ja harjulased, siis neligi tuhat,” lisas Manivalde.

„Kuidas nende tulekuga on?” küsis nüüd Järva vanem nurgast, Lembitu poole vaadates.

„Neid ei maksa oodata,” vastas Lembitu kuivalt.

„Oodaku siis teinekord meie abi, kui neile mere poolt vaenlane külla tuleb!” ähvardas keegi.

„Aga venelased?” küsis Järva vanem etteheitvalt.

Lembitu tõstis pea, vaatas korraks siia, korraks sinna poole, nagu ootaks kelleltki teiselt vastust.

Ugandi vanem vastaski:

„Minu ratsamehed tulid õhtul. Käisid Pihkva lähedal, ei näinud ühtki ruskit.”

„Kunas see venelane võib siia jõuda?” küsis nüüd Nurmekunde vanem.

„Homme vara võib ta meid äratada,” vastas Votele.

„See on siiski...” algas Vaiga vanem. Aga sel silmapilgul kustus peerg ja toas oli korraga pilkane pimedus. Kõiki valdas hetkeks õudus,

sijale otse silmi ja lausus siis rahuliku kindlusega:

„Mis meil teha, see on selge. Vaenlane läheneb kiiresti. Ta ruttab, et meiega võidelda, enne kui venelased appi jõudnud. Enne kui kõik meie malevad koos.”

„See on siiski...” algas Vaiga vanem lausa pahandades.

„Meil oli teada, et venelased on abiks, et tulevad harjulased, ridallased virulased, Alutaga ja Soontaga mehed, kurjustas järvalane.

„Tulevadki, aga jäävad hiljaks!” hüüdis Votele. Rüütlid aga ruttavad.”

„Meie peame teisi kaitsma!” hüüdis Nurmekunde vanem etteheitvalt.

„Kaitsku igaüks iseend!” lisas Järva vanem.

„Mis siis veel — mingem koju!” viskas Votele solvavalt vahele. „Ja oodakem, kuni rüütlid tulevad ristima ja röövima!”

„Tuleks saadikud saata,” arvas Vaiga vanem. „Ja öelda, et me sõdida ei taha. Et tahame rahu elada ja laseme endid ristida.”

„Lembitugi on end lasknud ristida,” lausus keegi rahulolematuist, „ei ole midagi viga.”

„Seda võib jälle maha uhta,” vastas Leola vanem. „Õige! Sellest pole viga.”

„Aga sellega üksi nad ei lepi.”

„Nõuavad maksu, eks sedagi või maksta.”

„Ka seda on nelle vähe,” jatkas Lembitu. „Olete kuulnud ja mõned oma silmaga näinudki, kuidas nad Väina jõele ja veel siia poolegi linnuseid ehitanud. Sealt nad valitsevad ristitud liivlasi ja lätlasi. Need maksu makse ja käigu ühes sõdimas — pääsu enam ei ole. Kas tahate, et meiega sünniks samuti?”

Ta vaatas nüüd karistavalt Järva, Vaiga ning Nurmekunde vanemaile silmi. Aga nende pilk oli pöördunud paakinud muldpõrandale ega lausunud nad sõnagi.

„Mis siis teha?” küsis viimaks Vaiga vanem. „Rüütlite jõud on suur. Kõik nad on raudrüüs.”

„Veel on aeg neile vastu panna,” vastas Mõha vanem.

„Kui neid kord rängasti lüüa, jätavad meid rahule,” sõnas Votele.

„Ei ole siin Ümera,” urises Nurmekunde vanem.

„On nad kord siin, siis olgu Ümera või mitte, tuleb tapelda,” ütles Ugandi vanem.

Järva vanem tõstis nurinat, et Lembitu juba lumemineku ajal käsud maleva kogumiseks välja saatnud. Küllap rüütliid seda kuuldes panid end ka sõjariistu ja ruttasid siia.

Lembitu vastas, et temal olnud teada, ja samuti Sakala ning Ugandi vanemil juba ammu, kuidas Riias ja Ükskülas kogutakse mehi ja peetakse nõu, et tulla põhja poole ristima ja alla heitma kogu rahvast. Olnud viimane aeg maleva kogumiseks. „Kas pidime selleks oma põlde harima ja karja kasvatama, et rüütliid oleks valmis vilja küllalt ja veiseid rohkesti, kui nad külladesse tungivad?” küsis ta lõpuks. „Et lätlased ja liivlased võiksid siit saada oma osa?”

Rehe alt kuuldu kuke laul.

Vaigiti ja vahiti maha.

„Ni, et kuidas siis?” küsis viimaks Nurmekunde vanem silmi tõstmata. „Kui vaenlase vägi nõnda tugev ja ta nõnda lähedal?”

„Tuleks taganeda ja oodata, kuni harjulased, ridallased, Viru ja Alutaga malevad ka kohal,” vastas Nurmekunde vanem.

„Ehk tulevad venelasedki,” lisas Vaiga vanem.

Lembitu võttis uuesti sõna ja seletas, et taganemine nii suure väega on raske või koguni hädaohtlik, et rüütliid ratsaväega järele tungivad, et tuhandeid jalamehi ei saa metsa mööda ära viia. Veel ütles ta, et vaenlane järele tulles külad maani maha põletab, varanduse röövib ja naised-lapsed vangki viib.

„Siis oleme siin nagu lõksus!” hüüdis Järva vanem.

„Malevad on siia kogunud, et vaenlane ei pääseks maad rüüstama,” vastas Manivalde.

Järva vanem vastas talle, et see igalhe vanema oma asi on, kas ta maad laseb rüüstata või mitte. On enimgi vaenlane tulnud, aga kui talle maksu makstud ja lubadusi antud, siis on ta jälle läinud. Hiljem võib minna ja kõik tasa teha.

Nurmekunde ja Vaiga vanemad toetasid teda, teised kõnelesid ägedalt vastu.

Tõusis kära, kostsid hüüded läbi segi, mitmed ei läbenud istuda, vehkisid kätega, pahan-dasid, süüdistasid, ähvardasid maleva äratada ja minna.

Linapeaga poisikese käed värisesid, ta pani enam käratsejaid tähele kui peergu, mida põlenu asemel katsus süüdata. Leegike vaibus ja kus-

tus järsku, ühes sellega vaikis ka meeste kära. Väljast kostis jälle kuke laul.

Tõtati jälle poisikesele appi, leiti veel tuha alt mõni poolkustunud süsi ja puhuti hõõguma. Kui peerg jälle põlemas, vaadati Lembitu poole. Ta istus liikumatult, käed põrandale toetatud mõõga päral, huuled kinni pigistatud, kulmud kokku surutud.

„Veel on aeg,” ütles ta viimaks, „kui keegi vanemaist arvab, äratagu oma mehed ja rutaku põhja poole. Tee on vaba. Kui päike tõuseb, on ehk juba hilja.”

Keegi ei vastanud.

Viimaks lausus Järva vanem, kõhetu kesk-ealine mees kuiva ja valju ilmega, silmi tõst-mata, urisedes:

„Kui Lembitu meid malevatega siia kokku kutsus, siis pidi tal teada olema, kas suudame rüütlitelga tapelda või mitte.”

„Kes ütleb, et me ei suuda!” hüüdis Votele.

„Kui neid nõnda palju...”

„Peab ometi ükskord nendega jõudu katsuma,” vastas Manivalde.

Lembitu vastas talle ise:

„Teie teate, mis on liivlastega sündinud. Nad on ristitud, piiskoppide ja rüütliid orjad. Kui nad seda tunda said, tõusis neil jälle iha vabaks saada. Nad hakkasid vastu ja kogunesid Dabreli kantsi. Aga oli juba hilja, ori ei suutnud enam isandaga sõdida. Kas te tahate nagu liivlased ja lätlased orjaks saada?” Ta vaatas nüüd tulusilmi vanematele otsa.

„Kui see siiski sünnib,” ühmatas Järva vanem, pilk maas.

„Vaadake, vanemad,” jatkas Lembitu, siin on väike poisike, kes süütab peergu. Kui ta kasvab üles ja on ori, mis ütleb ta oma isa ja meie kõigi kohta, et me ei katsunudki vabadust kaitsta?! Et lasksime end ristida ja heitsime alla!”

Keegi ei vastanud.

Nüüd tuletas Lembitu meelde lätlaste, liivlaste ja venelaste röövretki. Kuidas viidud hobuseid ja sarvloomi tuhandete kaupa, põletatud majad maha, veetud naised ja lapsed vangki. Siiski, olgu see nii, sellele on vastatud samuti. „Aga ristirüütliid ei lepi röövimise ja saagita. Need on hulgused ja kurjategijad, kes põgenenud kodust ja nüüd tahavad asuda võõrale maal, et seal rahvas neid orjaks, neile varandust kokku kannaks. Ikka rohkem ja rohkem tuleb neid mere tagant ja nende ahnusel ei ole piiri. Ei või enam viivitada neile vastupanuga. Ometi Leola ja Sakala ükski ei suuda neile vastu seista. Selleks on käskjalad läbi käinud kogu maa, on saadikud Venessegi saadetud abi kutsuma, nagu seda varemgi saadud. Kõik ei ole tulnud, ometi on kuustuhat meest koos ja nüüd tuleb piigid vaheliti lüüa ja mõõgad ristamisi — meie või nemad!”

Nõnda kõneles Lembitu ja väheks ajaks vaikisid kõik. Siis aga küsis Vaiga vanem kiusakalt:

„Kui aga rüütliid meist oma hobustega üle ajavad?”

„Siis oleme teinud, mis meil aeg teha,” vastas Lembitu. „Süü aga langeb neile, kes oma malevaga jäänud koju,” lisas Mõha vanem.

Manivalde aga lausus lepitavalt:

„Saame sellest aru, et need vanemad, kelle maad on kaugemal, rüütliid pärast veel vähe

muret tunnevad. Aga on nad täna Sakalas, siis võivad homme-ülehomme olla Nurmekundes ja varsti ka Järvas, Harjus ja Virus."

"Käivad ära, ristivad ja lähevad jälle," jonnis Järva vanem, sööstes pakult.

"Miks nad liivlaste ja lätlaste juurest ära ei lähe?!" hüüdis Votele.

"Küllalt on kõneldud — homme võitlusse!" hüüdis nüüd Jõentaga vanem.

"Olgu nii!" kinnitasid mitmed ja löid mõõga otsaga vastu põrandat.

Sel silmapilgul avanes uks ja malevlane, kes vahti pidanud, ilmus lävele. Ta tõstis parema käe ja lausus:

"Leola vanemale on kodust käskjalg tulnud. Tohib ta tulla sisse?"

"Tulgu sisse, kui tal on öelda tähtsat," vastas Lembitu.

Vaht läks välja ning varsti tuli poisikese ohtu noormees sisse, ühegi relvata, otsmik seotud; ta silmitses hämaruses vanemaid, tundis viimaks Lembitu ja sõnas sõjamehelikult:

"Leola vanem, kõik su orjad põgenesid läinud ööl. Nad tõstsid mässu, haavasid meist mitut ja võtsid varandusest, mis said ja kadusid metsa. Kõik su omaksed on terved, vanem."

"Oota väljas," vastas Lembitu.

Käskjalg väljus.

"Neid on igalt poolt põgenenud," tähendas Jõentaga vanem mõrudalt. "Poleks maksnud neid kellelgi pidadagi."

"Küllap näeme neist homme mõnda vaenlaste hulgas," arvas Ugandi vanem.

"Ega nad ometi julge su'ga silma vastu seista ja võidelda!"

"Seda mitte. Aga nad tunnevad meid ja ässitavad teised meie kallale," vastas Mõha vanem.

"On neil orje, võib meil ka olla! Olen ise olnud lähedale kaks suve ja kaks talve Holmis vang ja ori," ütles Votele. "Õppisin seal kannupoisilt salaja mõõga ja piigi tarvitamise jala ja ratsa."

"Sul on see käes," sõnas nüüd Järva vanem, "seda enam, et oled palju kordi käinud Koiva ja Pihkva taga. Meie aga oleme põldu harinud, mõõga ja piigi asemel adrakäsi puud, vikatit või rehavart hoidnud, — kuidas me võitleme rüütlitega!"

"Nad elu aeg hobuse seljas, mõök või piik tööriistaks," aitas Nurmekunde vanem järvalast.

"Teame seda kõik," vastas Lembitu. "Teame väga hästi, et meie mehed nendega pikalt rind-

rinna vastu võidelda ei suuda. Selle järele tuleb võitlus seada. Ei ole see esimene kord, kus neile vastu astume."

"Neil on raudriie ja kiiver peas, paljudel meist seda on!" ohkas Vaiga vanem.

"Katame rinna kilbiga ja lööme mõõgaga nende hoobid tagasi," ütles Manivalde.

"Võin ka oma soomusrüü seljast visata," sõnas Votele.

Aga Unnepäva manitses Lembitut ja teisi, et nad mitte palja vammusega ja kerge peakattega rüütlite vastu ei läheks. Juba eemalt võib sadada nooli, odasid ja piike nii tihedalt, et kilp neid kõiki vastu ei võta.

Lembitu tõusis nüüd istmelt, astus keset tuba ja võttis mõõga paremasse kätte. Ta käskis poisikese peeruga lähemale astuda. Kui vanemad tema ümber kogunenud, hakkas ta mõõga otsaga muldpõrandale jooni tõmbama ja sõõrikesi kriipsutama. Need pidid näitama, kus arvatavasti peatuvad rüütliid, kuhu asetub Läti, kuhu Liivi ratsavägi, kuhu nende jalamehed, kust neid tuleb rünnata.

Lembitu tundis ümbruskonnast kõik põllud, väljad, palud, niidud, metsasalud ja võsad.

Ta juhatas kohad igale malevale ja osutas suuna, milles vaenlast rünnata.

Ta oli sellega lõpule jõudmas, kui uks lahti tõmmati. Väljast paistis juba aovalgus. Lävele astus valvur ja teatas, et Viljandi poolt tulnud ratsamees.

Raudkiivris malevlane astus sisse ja teatas hingeldades:

"Tulen Viljandi lähedalt. Olime maad kuulamas. Tabasime kaks liivlast. Taplesime nendega, surmasime ühe, teist haavasime. Kui talle mõõga otse küljesse torkasin, ütles ta, et mitu tuhat rüütliit nüüdsama aovalgel siia poole rühhib. Kõik raudrüüs ja valmis võitlema. Lätlased ja liivlased kaasas. Pärast päeva tõusu on nad siin."

Lembitu andis käega märku — malevlane läks välja.

"Ega siis pole parata," urises Järva vanem kui metsloom, kes urkasse aetud ja kellele ei jää muud, kui karata vaenlasele kõrri.

"Äratage maleva," ütles Lembitu üsna vaikelt, aga hääl värises tal rõõmsast pingest. Kõiki haaras võitluse ind.

Votele kahmas nurgast oma mõõga ja ruttas välja. Varsti lendasid pikaldased pasunahelid läbi karge sügishommiku õhu. Nad äratasid maleva Paala lahinguks.

Sõjakirjandust.

PRANTSUSMAA.

REVUE MILITAIRE FRANCAISE

Nr. 149 — 1. november 1933. a.

„Keskriikide sõja juhtimine Falkenhaynilt (1914—1916).“

Autor (kol.-lt. Larcher) oma võrdlemisi lühikeses, kuid väga hästi läbimõeldud artiklis valgustab tabavalt põhjusi, milledest olenes keskriikide sõjalise tegevuse juhtimine. Kuigi sakslased juba Maailmasõja algades püüdsid oma mõju maksma panna ka Austria-Ungari sõjaliste jõudude juhtimisel, ei läinud see neile täies ulatuses korda saavutada isegi sõja lõpuks. Puudutades ajajärku, mil Saksa tegelikult vägede juhatajaks oli Falkenhayn, iseloomustab autor teda kui väga suurt ja ka andrikast töömeest, kes teadis, mida ta tahtis ja kes suutis kõigile takistustele vaatamata läbi viia omad kavatsused. Kuid Falkenhayn olevat olnud liiga meetodiline ja polevat suutnud haarata olukordi tervikus, s. o. keskriikide seisukohalt, vaid, teotsedes väljakujunenud rutini alusel, ta hoidus sellest kõrvalekaldumast. Iseloomult kõrk, kuid korrektne ja tagasihoidlik, Falkenhayn oli vastand Austria-Ungari tegelikule vägede juhatajale — kindral Kondradile. Viimane, väga elava iseloomuga ja suure eruditsiooniga ohvitser, omas suure loomisvõime. Kindral Kondradilt koostatud mitmed operatsioonikavad (näiteks pealetungikava Itaalia rindel Trentinilt Asiago suunas, eesmärgiga välja tungida itaallaste seljatangusesse (jne.), millede läbiviimine oleks võinud anda keskriikidele suuri tulemusi, ei leidnud Falkenhaynilt pooldamist. Loomulik, et liiduvägede juhtide vahekorrad polnud seetõttu sugugi hiilgavad, mis omakord ei jätnud mõju avaldamata ka sõjalise tegevuse juhtimisele.

Falkenhayn alahindas oma kolleegi Kondradi võimeid, viimane aga pidas Falkenhayni oma veenetes tardunud preisi ohvitseriks.

Lugedes kol.-lt. Larcheri kirjutust, tekib tahtmatult soovivaldus, et neis riikides, millel sõjakorral tuleb paratamatult teotseda külgkülje vastu, tuleks võimalikult aegsasti lahendada kõik küsimused, mis seoses vägede üldise juhtimisega ja valida selleks isikuid, kes oma iseloomu joontelt ei oleks nii lahkuminevad kui seda olid Falkenhayn ja Kondrad.

Mõlema kindrali saatus on meile teada.

„Sõjalise varustuse tootmine“ (kolonel Menu).

Kirjutuse eesmärgiks on näidata, Maailmasõjas omatud kogemuste najal, missuguses sõltuvuses on operatsioonide juhtimine sõjalise varustuse tootmisest seljataguses. Autor annab huvitava pildi sellest, missugused ülesanded olid ette nähtud mobilisatsiooni korral prantsuse tööstusele ja missugusteks nad kujunesid hiljem. Nii näiteks tööstuse mobilisatsioon oli Prantsusmaal osalt siiski ette nähtud, kuigi mõned autorid seda eitavad; mobiliseeritud tööstus pidi valmistama p ä e v a s:

- 13.600 mürsku, kal. 75 mm,
- 465 „ „ 155 „
- 2.470.000 püssipadrunit ja
- 24 tonni püssirohtu.

Tööl oli üldiselt 50.000 töölisl.

Kuid nendest arvudest ei jätkunud kaugeltki ja juba 19. sept. 1914. a. prantsuse suurtükivägi oli 30 päevaga ära kulutanud poole omast laskemoonast. 24. septembril Joffre telegrafeerib armee ülematele, et kui laskemoona kulutatakse samas tempos, siis kahe nädala pärast on võimaliku sõda jätkata...

Kuid ülaltoodu käib vaid laskemoona kohta. Samal ajal esinesid vajadused ka muude sõjalise varustuse liikide, nagu relvade jne. näol, millede tootmine samuti vajab organiseerimist.

Kolonel Menu väga osavalt maalib lugeja silmade ette pildi kõigist neist raskustest, millistega ülemjuhatusel tuli võidelda rinde varustamisel vajalikkude lahinguabinõudega.

„Moodne ratsavägi“ (kindral Boucherie).

Andes lühikese ülevaate ratsaväe arengust 1914. a. peale kuni käesoleva ajani, autor leiab, et üldiselt on see sündinud kooskõlas tehnika arenguga. Kuna viimane jätkub ka praegu, siis olevat raske kategooriliselt väita, et tuleviku ratsavägi peab olema nii või teisiti organiseeritud. Üldine tendents ratsaväe motoriseerimiseks võib tulevikus olla õigustatud, kuid selle läbiviimine lasuks raske koormana riigi eelarvel, mis pärast autori arvates sega ratsavägi, s. o. hippomobiil ja moto-mehhaniseeritud ratsaüksused ja koondised suudaksid ka lähemas tulevikus küllalt edurikkalt täita oma ülesandeid.

Autori arvates moto-mehhaniseeritud „ratsaväekoondised“ (diviisid) peaksid omama mitmesuguse iseloomu, võimetega ja ratsaväe ülesannetele vastavad mehhaniseeritud abinõud, nimelt:

- kiiresti liikuvad ja soomustatud vahendid — luureülesannete täitmiseks;
- võimsate tulirelvade (klp. ja srt.) transporteerimiseks — soomustamata mehhaniseeritud liikumisvahendid — katte-, kaitse- ja julgestusülesannete täitmiseks, ja
- hästi relvastatud ja soomustatud liikumisvahendid lahinguülesannete täitmiseks.

Suurem osa ratsaväest peaks aga siiski jääma hobustele. Hobu-ratsaväe osi tuleks vaid varustada luuretoimetamist hõlbustavate lahingumasinatega.

„Õhuarmee organisatsiooni juhtideed“ (kindral Armengaud).

Autor püüab põhjendada õhuarmee loomise vajadust Prantsusmaal. Õhuarmee peaks koosnema:

- lennuüksustest, milledest moodustadiste juures) — luureks, sideks jne., nende koosseis, autori arvates, peaks olema minimaalne;
- lennuüksustest, milledest moodustatakse hävitus- ja pommituslennukite koonddised.

Õhuarmee kaader peaks koosnema hästi ettevalmistatud ohvitseridest, kes samal ajal on lendurid, vaatlejad, navigaatorid, kuulipildurid ja pealegi küllaldaselt hästi tunnevad maa- ja merevägede tegevust.

Mis puutub materjalosasse, siis moodustavad selle:

- erilennukid päevaseks ja öiseks luureks, vaatluseks ja sideks;

- hävituslennukid maa- ja mereväe jaoks;
- pommituslennukid, milledest suurem osa peaks olema n.-n. poolrasked — võimalised pommitama keskmise suurusega märke ja toimetama strateegilist luuret.

„Bibliograafia.“

„Uudiseid välisriikide sõjavägedest.“

Inglismaal reorganiseeritakse n.-n. „Royal Tank Corps“. Metropoli 4 tankide pataljoni vormeeritakse ümber neljaks segapataljoniks á 4 kompanit. Pataljonis kokku 66 tanki. Nendest on 37 kerget tanki.

Indias 8 soomusautode kompanit varustatakse kergete tankidega. R. Tck.

INGLISMAA.

THE ARMY QUARTERLY.

Oktoober 1933. a.

Sakslaste maandumine Soomes, aprillikuul 1918. a. Resumee Saksa Reichsarchivi väljaandel hiljuti ilmunud sellesisulisest kirjutoöst (Um Finlands Freiheit, Kol.-ltn. C. Henke ja kapt. G. Liesner, Berliin, Wilhelm Kolk). 8. dets. 1917. a. Soome kuulutas enese iseseisvaks; kuid 24. jaan. 1918. a. puhkes Soome revolutsioon, mida õhutas Vene nõukogude valitsus, toetades revolutsionääre punaväeosadega. Lõuna-Soome langes selle tagajärjel varsti „punakaardi“ meelevalda alla, kuna samal ajal Põhja-Soomes kogunes vanu ja noori kindral Mannerheimi „valgekaardisse“. Soomlased palusid sakslastelt abi. Samal ajal rootslased saatsid ühe väesalga ja mõned laevad Ahvenamaa saarte juurde oma kodanike kaitseks, kuhu jõudis ka saksa laevastik adm. Meureri juhatusel tuues kaasa 11. jäägripataljoni ja 1 ratturikompani. Jäägrid maandusid 7. märtsil Eckerös ja rootslaste abiga vangistasid siinasetsevad punaste osad ühes laevadega ja varustuse tagavaradega, mis oli mõeldud soome enamlaste tarvis. Samal ajal oli käimas Danzigis kindr. major krahv v. d. Goltzi juhatusel saksa ekspeditsioonikorpuse organiseerimine, milline pärast poole sai nimeks „Balti diviis“ (Ostsee Division) ja koosnes järgmistest osadest: a) 95. res.-brigaad — 3 res.-jäägripataljoni (Kr. sk. 3, 4 ja 14) á 4 laskuri- ja 2 rk kompanit; peale selle 4-das pat. oli veel 2 ratturikomp. ja 14. pat. — 4 ratturikomp. ja 2 mägestiku kuulipildurite salka; b) 2 ratsakaardiväe brigaadi — 4 ratsarügementi á 4 eskadr. ja 1 kuulipilduri eskadr.; c) 2 Baieri mägestiku suurt. brigaad — 3 välja- ja 2 rasket patareid ühes laskemoona kolonnidega; d) 2½ pion. komp.; e) telefoni- ja raadiosalgad ühes fotograafia sektsiooniga; g) sanitaar-, voori- ja varustamisosad. Kokku: 9000 sõdurit, 18 suurtükki, 10 kaevikumortiiiri, 97 rasket ja 68 kerget kuulipildujat. Peale selle oli veel vormeeritud eriline „dessant salk“ — 255. res. rüg. — 3 pataljoni, 1 ratturipataljon — 3 laskuri- ja 1 kuulip.-komp., ½ eskadr. ja 2 väljapatareid kol. v. Brandensteini juhatusel. . .

11. märtsil adm. Meurer jõudis Ahvenamaa saartelt Danzigi ja teatas kindral v. d. Goltzile, et sadamad Soome läänerannal, eriti aga Raumo ja Björneborg on jääs ning vägede maalesaamine neis võimatu; meri lõunapool Ahvenamaa saari, samuti ka Hangö sadam, on küll jäävaba, kuid hädaohtlikud miinide suhtes. Seepärast

admiral soovitas kasutada mereteed Danzigist mööda Saaremaast Hangö'sse, milline oli kõlvuline navigatsiooniks ainult pärast 25. märtsit. Hangö osutus sobivaks maandumiskohaks, kuna punaste jõud olid siit umbes 150 km põhjapool, mis võimaldas sakslastele pärast maandumist teostada nende tiiva vastu ja tagalasse ja — koostöötades kindral Mannerheimiga — isegi läbilõigata nende taandumisteed Viiburi ja Peterburi suunas.

20. märtsil kindr. Mannerheim palus kiirustamist abiandmisega ja 24. märtsil Kaiser kirjutus alla käsule, millega ekspeditsioon-korpusele tehti ülesandeks asuda teele niipea, kui olud võimaldavad. Halva ilma ja udu tõttu miinide traalimine venis pikale, mis pärast 29. märtsil adm. Meurer otsustas valida otseteed Danzigist Hangö'sse. 2 päeva vältusel traaliti läbikäigud 3 miinivöös ja 1. apr. laevastik liikus merele järgmises korras: e e l v ä g i — 4. traalerite pool-flotilla, 3. tõketekõrvaldaja grupp ja jäälõhkuja „Sampo“; pe a j ö u d — lahingulaevad, 1—2 torpeedolaeva, sidelaev „Vorwärts“; 1. transportide grupp: „Kolberg“ ja 5 transportlaeva; 2. transportide grupp: „Nautilus“ ja 3 transportlaeva; 3. transp.-grupp: „Möwe“ ja 3 transportlaeva; bugsirilaevade grupp: torpeedolaev, pumbalaev, 2 bugsirilaeva ühes varustuslaevadega bugsiriis, sidelaev. Rännak toimus ilma takistusteta ja 4. apr. k. 0425 eelvägi ühes admiralilaevaga jõudis Hangö alla. Lahingulaevad seadsid endid tegevusvalmis. Kuid varsti selgus, et Hangö't kaitsvad 9,2" patareid olid tingimusteta alla andnud; sakslaste flotilla lähenes kaldale ja algas vägede maalesaamine.

Esimesena maandus mereväe luuresalk ühes 100 jäägriiga, kellede ülesandeks oli vallutada raudteejaam, post ja telegraaf. Sellele järgnesid ülejäänud 3. jäägripataljoni osad — ülesandega vallutada linn ja lõpuks 95. res. jalav. brigaad — julgestusosade väljasaatmiseks. Linn vallutati k. 1200-ks ilma vastupanuta; elanikkond kuulus valgete leeri, kuna aga punased olid lahkunud linnast raudteed mööda 1 tund enne sakslaste maandumist. 95. res. jalav. brigaad saatis välja 3 gruppi: 1-ne — 2 ratturikompanit ühes ratsaväeosadega, 2 kuulipildujaga ja purustamisalgaga — ülesandega vallutada Ekenas'e raudteesoilm umbes 50 km kirdepool Hangö'st, takistada sildade lõhkumist vastaselt ja läbilõigata telefoni ühendused; 2-ne — koosseisult väiksem grupp — ülesandega liikuda raudtee äärt mööda Helsingi suunas ja luurata diviisi liikumisteed; 3-as — 1 ratturikompani — 1-se grupi toetuseks ning sideks sellega.

Peajõudude maale saatmine oli jääolude tõttu raskendatud ning selle läbiviimiseks kulus ümmarguselt 48 tundi. Samal ajal pidi 11. jäägripataljon, milline asetses Ahvenamaa saartel, saadetama maale Abo's, et kaitsa Hangö's maabuvate peajõudude vasakut tiiba; jääolude tõttu ja vastase oodatava vastupanu puhul Abo juures see maandumine ei teostunud ja 11. pat. saadeti maale samuti Hangö's. Brandensteini salk, milline pidi maanduma Kotkas, oli sunnitud samal põhjusel loobuma oma esialgsest kavatsusest ja viskama osa oma jõududest 7. aprillil kaldale Lovisa juures — ilma kohtamata vaenlase vastupanu. 8. apr. Balti diviis, toetatud Hangö's vormeeritud 4 Soome pataljoniga võttis suuna Helsingi poole. 9. apr. saabus teade, et punaste osad Tampere rajoonis,

kokku umbes 1000 meest, on kindr. Mannerheimile alla andnud, mispärast diviisi rännak võis jätkuda — niipalju kui seda lubasid halvad kevadised teed — täie kiirusega, ilma et oleks tarvis olnud aega viita põhjapoolse tiiva julgestamise korraldamisega.

11. apr. sakslaste eelväeosad ja laevastik jõudsid Helsingini. Punased tegid katseid vastu panna, kuid — haaratud ratsaväeosade poolt — olid sunnitud taanduma ja jätma kokku 58 suurtükki ühes suurte laskemoona tagavaradega; punaste püüded astuda sakslastega läbirääkimistesse, et seega võita aega, ei õnnestunud. 12. apr. paksu udu katte all sakslased soome valgekaardi osade abiga okupeerisid Helsingi täielikult. Venelased katsusid põgeneda kahes rongis, kuid pärast lahingut olid sunnitud andma alla. Sakslased kaotasid kogu operatsiooni ajal ümmarguselt 300 meest.

Järgnevalt sakslaste ülesandeks oli lõigata teiste enamlaste osade taandumisteed Venesse. 18. apr. Brandensteini väesalk algas liikumist Lovisast ja 25. apr. vallutas Lahti, lõigates läbi raudtee ja võttes 1000 enamlast vangi. Samal päeval Baltimere diviisi liikus Helsingist põhja poole, kuna jälle kindral Mannerheim surus venelasi ida ja kagu suunas. Põhjust lõunasse liikuvad soome väeosad vallutasid Viiburi, tõkestades tähtsama venelaste taandumisteed Peterburi suunas. 1. mail langes ühendatud saksa ja soome jõududele vangi umbes 20.000 meest suur vene armee ühes 50 suurtüki, 200 kuulipilduja ja suure hulga sõjavarustusega. Balti diviisi oli sealjuures kaotanud — Hangö's ja Lovisa's maandumise päevadest alates 8 ohv. ja 277 sõdurit surrutena, 16 ohv. ja 675 sõdurit haavatuna.

Teistest ajakirja selles nr-is ilmunud artiklist väärivad tähelepanu ning pakuvad üldisemat huvi järgmised: a) Briti sõjaväega Konstantinopolis (kindr.-major T. O. Marden), milles käsitletakse Greeka-Türgi sõjaga ühenduses olevaid sündmusi Väike-Aasias 1921.—1922. a.; b) Sõjateed (kol. E. St. G. Kirre), kus antakse huvitav ülevaade sõjateedest ja üldise iseloomuga näpunäiteid nende rajamise kohta; c) Pommitamine õhust ja desarmeerimine (Commodore J. A. Chamier), milles selgitatakse briti seisukohti õhust pommitamise keelu asjas.

AUSTRIA.

MILITÄRWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN.

Oktoober 1933.

1. Kindralmajor Mauritz Viktorin. — Kiired sõjaväe osad (hobune ja mootor).

Kaks peaelementi, mis väeosa kiirelt liikuvaaks teevad on hobune ja mootor. Vaadeldes mõlema omadusi, autor arvab, et positiivsed ja negatiivsed omadused hobuse ja mootori vahel on väga ühetaoliselt jaotatud ja et vastata küsimusele, missugune arvuline suhe väeüksuses hobuse ja mootori vahel oleks kõige otstarbekohasem, tuleb veel palju katsetada ning lõpuliku vastuse küsimuse lahendamiseks võib anda ainult tegelik sõda. Kuid ühes asjas on autor siiski kindel, et hobust ja mootorit, võttes arvesse nende iseärasusi ja omadusi, ei ole soovitatav liita organisatsiooniliselt ühte, sest hobune ei saavuta kunagi mootori kiirust ja viimane jälle hobuse vabamat liikumist mitmekesisel maasti-

kul. Kui koostööl mõlemal tuleks arvestada üksteise omadusi, kaotaks mootor palju oma operatiivset ja hobune oma taktikaliseist liikuvusest. Neid omadusi mitte arvestades tegevuseksid mõlemad osad enamvähem iseseisvalt ja mõlema liitmine organisatsiooniliselt ühte väeossa oleks autori arvates mitte ainult üleaarune, vaid koguni kahjulik. Sellepärast soovitab autor ratsa- ja motoriseeritud, samuti ka mehhaniseeritud üksuste puhtakujulist eraldamist lahinguosade juures.

2. Oberst Dr. Lothar Rendulic. — Taktikalise sõjakogemuse edasiandmine (Die Überlieferung der taktischer Kriegserfahrung.)

Tähtsamad alused taktikaliste sõjakogemuste üle on lahingu- ja väljaõppe eeskirjad. Kuid eeskirjad annavad ainult põhialuseid, mille kasutamise määrab ära iga üksikjuhuse iseäraldus. Eeskirjadest õieti arusaamine nõuab sellepärast suurt ettekujutusvõimet.

Kõige otstarbekohasem abinõu nende ettekujutuste äratamiseks, mis eeskirja üksikud põhimõtted meis esile tooks, on autori arvates tegelik, maastikul vastavalt eeskirjale teostatud, lahinguõppus.

3. Major Dr. F. Franek. Üksikküsimusi lahinguväljaõppeks.

Artiklis on käsitatud järgmised väljaõppe elemendid: jooks, roomamine ja lähivõitluse õpetamine. Artikkel on varustatud vastavate skeemidega.

4. Tehnilisi artikleid ja bibliograafia.

K. Kr.

N.-VENE.

„VOINA I REVOLJUTSIA“.

Nr. 7/8 — 1933.

„Ratsamassid kodusõjas“ (V. Melikov). N. Venemaa on teatavasti üks neist riikidest, kus ratsavägi on au sees. Selle põhjuseks on Ida-Euroopa arvatava sõjateatri omadused ja kodusõja kogemused. „Maailmasõda kompromeeteris ratsaväge kui seisevat väeliiki,“ väidab autor, „ent kodusõjas 1917—1922. a. teostus ratsaväe uuestisünd.“ Viimase asjaolu — ratsaväe „kuldse aja“ tagasituleku — autor kirjutab suurel määral S. Budenõi arvele ja toob oma väite illustreerimiseks ülevaate 1. ratsakorpuse (hiljem armee) tegevusest Voroneži ja Kastornenski operatsioonis (Mamontovi ja Škuro ratsakorpuse vastu oktoobris—novembris 1919) ja Poola rindel 1920. a.

„Frunze vastulööki idarindel“ (V. Voronkov). — Ülevaade olukorrast Koltšakivastal rindel veebruari lõpul 1919, valgete kavatsustest arendada edu Perm-Vjatka suunas ja Frunze kui idarinde „lõunagrupi“ juhi plaanist purustada haarava löögiga lõunast vastase Bugruslani grupp. Frunze „hiilgavast operatiivsest kavatsusest“ tõmmanud kriipsu läbi idarinde juhataja, kes „olukorra muutusest tingitud muljetel“ muutis Frunze plaani, ent ettevõetud vastumanoöver kujunes siiski „Siberi vasturevolutsiooni hävitamise ning idarinde likvideerimise alguseks“.

„Tegevus üleandepunktis“ (Janson, Nosan). Et vältida suuri kaotusi õhukallaletungide puhul, tuleb üleandepunktid hajutada ning iga varustisliigi tarvis valida omaette üleandepunkt (väljaandmispunkt). Veokite pidamist va-

rustistagavarade all tuleb vähendada miinimumi, sest transportabinõusid pole väeüksustel kunagi külluses; selleks olgu üleandepunktis küllaldane arv töölisi varustistagavarade peale- ja mahalaadimiseks, vastav seadeldis (platvormid j.n.e.) ja kindel tegevuskava.

Teised artiklid toovad ülevaateid välismailt: „Juhtkonna lahingulise väljaõppe metoodika Saksa sõjaväes“ (Novoslobotski), „Suvine õppeperiood Poola sõjaväes“ (Kalinia), „Laskmine tankidest“ (G. Borisov), „Välisriikide lennuväe materjalosa areng“ (G. Znamenski) ja „Jaapani jalaväediviisi kohtamislahing“ (A. Južnõi). Viimane, käsitledes Kauge-Ida võidukate, ent meile vähetuntud jaapani vägede doktriini, väärrib peatumist mõne lausega. Tähtsamaks tegevusprintsibiiks kohtamislahingus jaapanlased loevad initsiatiivi oma kätte kiskumist. Selleks tuleb võtta kiiresti otsus ja jõuda vastasest ette hargnemises, kusjuures hargneda tuleb soodsal maastikul ja asetada end vastase suhtes haaravalt. Edasi leiavad rõhutamist juhtide algatusvõime ja ootamatuse printsipi. Luuret toimetatakse laial rindel lennuväe, ratsaväe, motoriseeritud üksuste ja soomusautode abil; eriline tähtsus antakse ohvitseride luurele, milline visatakse kiiresti ette autodel, mootorrastel ja vahel ka lennukitel. Ohvitseride luurele pannakse ka mõningaid juhtimisfunktsioone: nad peavad esitama divülile otsuse kava, milline divüli poolt harutihti aktsepteeritakse. Mis puutub rünnakukorda, siis diviis liigub normaalselt kahes kolonnis, kummalgi ees oma avangard; rünnakukaitseskeem üldiselt ei erine sellest, mis maksev Euroopa riikide sõjavägedes. Tähtsate esemete kiireks vallutamiseks divül tarbekorral viskab ette eelsalga (2—4 kõvendatud pataljoni või ratsarügement). Avangardi tähtsamaks ülesandeks on vallutada kiire ja otsustava löögiga piirala, milline soodustab peajõududele lahingusse astumist. Diviisi peajõud (tavaliselt 2 laskurirügementi + umbes pool diviisi suurtükiväest + soomusjõud) püüavad purustada vastast haaravate löökidega, kusjuures avangard teotseb siduvgrupina (kui ees olj kaks avangardi, siis üks neist teotseb koos löögigrupiga). Tankid teotsevad koos löögigrupi jalaväega, soomusautod — koos ratsarügemendiga. Ideaaliks divül seab alati vastase täieliku sissepiiramise. —ms—

Bibliograafia.

J. S. Panius-Semmiste:

Sõja ja revolutsiooni keerises.

Meeleolulisi mälestusi 1914.—1920. a.

J. Semmi raamatukaupluse kirjastus Võrus. 232 + 18 lhk. Hind 2.50 kr.

Käesolevas raamatus on meisterlikult käsitletud elu-olu sündmusi Eesti kagu osas — Võrus ja Võrumaal — alates Maailmasõjast ja lõpetades Eesti Vabadussõjaga; neid sündmusi on haaratud aga laiemalt valitsevate

riiklike mõjuvuste ulatuses. Lugupeetud ja Kagu-Eesti hästis tuntud teose autor J. Semmiste (Semm) kauaaegsena ja just esiletoodud sündmuste aegne „Võru Teataja“ peatoimetaja on tõesti meisterlikult suutnud temale omase vaimukusega anda edasi elavalt ja kujukalt sündmusi ajajärgust, mis oli kogu Eestile raskemaid ja keerulikumaid. Erilist rõhku on pandud tolle ajastu meeoluliste elamuste edasiandmisele, tuues esile mõningaid õige kibedaid fakte. Autor on teose kirjutamisel baseerunud nii oma mälule kui tolleaegsele kirjalikule materjalile, mis temale kui tähelepanelikule sulemehele ja sündmuste arenguga kaasaelajale andsid rikkaliku materjali. Ei ole ime, et lugeja, sattudes autorilt kirja pandud mälestuste valda, ei saa enne sellest loobuda, kui on teos läbi loetud kaanest kaaneni. Siin iga sündmuse kaanelane elab uuesti läbi omad tolleaegsed läbielamused, vaatamata, kas riigi otsas ta ka ei viibinud tol korral, samuti peaks ta olema väga õpetlik ja huvitav nooremale põlvele, kes tol ajal viibis veel väljaspool sündmuste arengu mõistmist ja taipamist.

Selles võrdlemisi piiratud teoses lugeja saab selgitava pildi Vene viimase tsaari võimu nõrkustest ja Balti mõisnike võimutsemisest Eesti ja Liivimaal, elab läbi Vene revolutsioonide rõõmud, mured ja koledused, enamlaste võimutsemised enne ja pärast Saksa okupatsiooni, okupatsiooni raskused, Vabadussõja rasked algpäevad, järgnevad vahelduva eduga ajajärgu suuremad võitluspäevad ja võidurikka lõpumomendi nii vene enamlaste kui sakslaste üle. Eriti huvitavalt on toodud esile Eesti Rahvuskogu ja Maapäeva koosolekud Tallinnas, Liivimaa vallavanemate ja rüütelkonna esindajate koosolek Riias hertsogiriigi loomiseks ja rida momentide Vabadussõjast; viimasest võiks nimetada kapten Jaan Kruusi (praegu kolonel) distsipliini loomist oma sajamehelises roodus „Kandles“, kus ta omapäraste lihtsate võetega ajas välja meestest vene sõjaväest kaasa toodud „šlabodat“ — vabadust, istutades neisse eesti sõjamehelikku distsipliini.

Käesolev huvitav teos, andes läbilõike neist sündmusist, kus ise elas kaasa autor, aitab täita õige suurel määral ajaloolise materjali tühikut Eesti saamisajastust.

On soovitatav, et käesolev raamat eriti levinuks kaitseväe peres ja ei oleks mitte üleliigne (koguni vajalikki), kui ta leiduks igas kaitseväe raamatukogus, lugemisnurgas ja alal. Iga noorsõdur peaks ta lugema läbi, et saada piltlikku selgitust sellest, milleks on ta kutsutud kaitsevärke.

A. La—

L. Léontini sulest, Coste'i kirjastusel ilmus möödunud aasta lõpul Pariisis raamat pealkirja all „L'indépendance de l'Estonie“.

L. Léontini raamat on leidnud õige sooja vastukõla prantsuse perioodilises ajakirjanduses.

Selle raamatu kohta kirjutavad: „Le Veilleur Bourbonnais“ (Bourbonnais valvur), Föderatsiooni liidu Allier'i ühingult väljaantav kuukiri oma 1933. a. oktoobrikuu numbris — lk. 306:

„Balti riikide elu on meile vähe tuntud. Nende iseseisvus on siiski juba kestnud 15 aastat ja nad on andnud juba nii mõnegi tõestuse oma elujõulikkusest.

Meie kaasvõitleja Léontin, oma uurimuses, mis ilmus „Maailmasõja ajaloo kuukirjas“, kirjeldab eesti rahva võitlust oma iseseisvuse eest 1917—1921. a. Viimase tähtsamad etapid on: eesti autonoomia tunnustamine vene ajutiselt valitsuselt 1917. a. märtsikuul, iseseisvuse väljakuulutamine 1917. a. novembris, saksa okupatsioon ja kavatsused ühinemiseks Reich'iga ning lõpuks sõda punaarmeeaga.

Autor, kes tsiteerib esimesest allikast pärit olevaid dokumente, annab huvitavaid detaile sellele väiksele vastupanujõulisele rahvale liitlastelt ja skandinaavia riikidelt avaldatud abi kohta.“

„Staabiteenistuse tagavaraväe ohvitseride ühingu bülletään“ (Bulletin de la Réunion des Officiers de Réserve du Service d'Etat-Major) oma 1933. a. novembrikuu numbris (Nr. 236) kirjutab:

„Meie juhime oma kaasvõitlejate tähelepanu väga huvitavale artiklile „Eesti iseseisvuse“

kohta, mis ilmus „Maailmasõja ajaloo kuukirjas“ 1933. a. aprillis, olles kirjutatud meie kaasvõitlejalt leitnant Agourtinilt.

Seal leidub täppis ja usaldusvääriline dokumenteerimine, mis iseloomustas ka tema eelmist tööd „Euroopa relvastused“ — mainitud siin möödunud aastal.“

„Jalaväe kuukiri“ (La revue d'infanterie“) oma 1933. a. detsembrikuu numbris (Nr. 495) — lk. 1033 kirjutab:

„See uurimus on loetav huviga, milline, süvenedes uurimusse, paisub liigutuseks. Nii meisterlikult on osanud autor kirjeldada sündmusi, mis leidsid aset enne selle väikse riigi väärikast sündimist. Pärast vabaduse mesi-nädalaid, milliseid ta arvas võivat maitsta pärast esimest vene revolutsiooni, Eesti sai tunda ka muste tunde, varjatud lootusega, et, nagu kirjutatud Päästekomitee proklamatsioonis, „tuleneb päev, mil tõrvikud süttuvad ja saavad põlema mõlemast otsast.“ See päev jõudis tõesti kätte ja Eesti omas oma Marne ime ja Narva müüride all — oma Verduni.“

Käsiraamat karskusorg-ide liikmeile. Koostanud E. Kubjas, E. Karskusliidu sekretär E. K. L. kirjast. 1933, 36 lk., hind 10 senti. See väike käsiraamat on mõeldud karskusorg-ide liikmetele karskusküsimuse algmõistete tutvustamiseks (täiskarskuse küsimus, joomise põhjused, joomakombed, alkohol arstirohuna ja kirikuviinana, liikme ja org-i vahekord, keskorg-ide, taktika jne.).

Raamat saadeti pühiks kogu Liidu liikmekonnale kätte.

Sport kaitseväes.

Suusaspordi märgi katsevõistlus.

6. jaanuaril 1934. a. korraldati Ratsarügemendi. Suuskrattarieskadroni korraldusel suusaspordi märgi katsevõistlusi 10 km distantsil. Katsetest osavõtjaid 85 kaitseväelast, neist kaadrit 16 ja ajateenijaid — 69. Tingimusi täitsid kõik, peale kahe, kes ei lõpetanud suusasideme murdumise tõttu. Tulemused:

Kaadritele:

1. V.a.o. Luukas,	aeg 47:05 Sj. esk.
2. leitn. Sillaots	„ 48:37 Sj. esk.
3. v.a.o. Trill	„ 48:48 Sj. esk.
4. n.a.o. Kukk	„ 49:28 tehn.kom.
5. n.-ltn. Piirisild	„ 49:36 III esk.
6. leitn. Kull	„ 50:15 Sj. esk.

Ajateenijad:

1. noor Joonas	aeg 44:48 Sj. esk.
2. noor Ilm	„ 44:52 Sj. esk.
3. noor Oja	„ 45:55 Sj. esk.
4. noor Rosenberg	„ 46:04 II esk.
5. noor Kõiv	„ 46:10 Sj. esk.
6. noor Velthut	„ 46:23 Sj. esk.

Suuskrattarieskadronist oli võistlejaid 64, neist 86% ajateenijaid pole enne kaitseväge astumist üldse suusatanud, suuskrattarieskadroni töö tulemustega võib hästi rahule jääda, ar-

vestades selleaastast vähest lund ja sellest tingitud harjutusvõimalusi.

Muuseas olgu nimetatud, et alla 50 minuti katsid maa 50% osavõtjaist, alla 55 m. 87% ja alla 59 min. 100%.

Neljale esimesele kohale tulijaile anti vääruslikke auhindu. — b —

Võrk- ja korvpalli võistlused Tallinna garnisonis.

20. detsembril lõppesid garnisoni ohvitseride kogude ja üleajateenijate kogude vahelised võrk- ja korvpalli võistlused. Võistlused peeti kahemiinuse süsteemis ja toimusid Kv. Ühend. Öppeasutiste võimlas.

Ohvitseride võrkpalli võistlustest võttis osa neli meeskonda. Võitjaks tuli Sidepataljoni meeskond, lüües lõppmängus Kv. Ühend. Öppeasutiste meeskonda punktide vahekorraga 15:3 ja 15:1. Sidepataljoni meeskonnas mängisid leitnandid Laas, Reinfeld ja Raudberg, n.-ltn. Kadever ja Endrikson ja kv. am. Olbrei.

Ohvitseride korvpalli võistlustest võttis osa kolm meeskonda. Võitjaks tuli 10. üks. jalaväepataljoni meeskond, lüües lõppmängus Kv.

Tõtt ja nalja.

„Meremehe jutt“ allveelaevast.

1.

1. Kas soovite endale allveelaeva? Kui ja — siis sõitke ühel ilusal vaikselt hommikul paadiga merele. Kaasa võtke riidest kott, puuhalg ja kirves.

2.

2. Sõitke merel ringi ja kui näete äkitselt liikuvaid silmi veepinnal, siis ärge kokkuge. Need on allveelaeva silmad — periskoop. Sõudke julgesti periskoobile ligi ja katke ta kotiga. Allveelaevas tekib pilkane pimedus — on ju tema silmad kaetud.

3.

3. Nüüd kerkib allveelaev veepinnale. Allveelaevamehed, aetud uudishimust, otsustavad

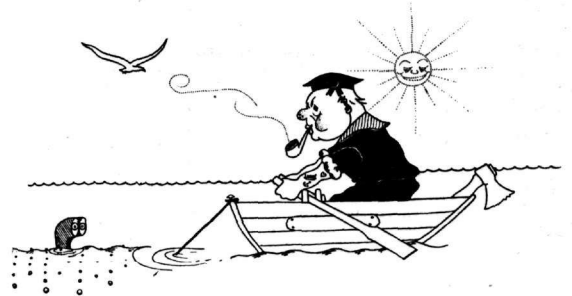
laeva sisemusest ronida tekile. Kuid allveelaeval on vaid üks uks ja kitsas trepp. Sellepärast peavad nad üles tulema ükshaaval. Niipea, kui uks avaneb, torgake puuhalg ukse vahele, sest laevamehed võivad teid nähes kokkuda ja ukse kinni tõmmata.

4.

4. Nüüd lööge esimesele ülestulejale kirve silmaga hoop pähe. Teraga ei ole soovitatav lüüa, sest võib surmata inimese. Saadud hoobist langeb esimene ülestuleja uimaselt pikali. Nii põmmutage uimaseks kordamööda kõik allveelaevamehed.

5.

5. Nüüd on allveelaev täielikult teie käsutuses. Siduge ta oma paadikesele puksiiri ja sõudke randa.

Nii võite päevas vaikse ilmaga püüda mitu allveelaeva... Kui ei usu — eks tehke proovil...
Rahva suust R.

Ühend. Õppeasutiste meeskonda korvide vahekorraga 32:13. 10. üks. jalaväepataljoni meeskonnas mängisid: leitnandid Luha, Russman, Madverk, Vainlo ja Oja ja n.-lt. Kevend.

Ülejateenijate võrkpalli võistlustest võttis osa neli meeskonda. Võitjaks tuli Sidepataljoni meeskond, lüües lõppmängus Kv. Ühend. Õppeasutiste meeskonda punktide vahekorraga 8:15, 15:3 ja 15:7. Sidepataljoni meeskonnas mängisid: veltv. Teer, v. a. o. Mikhelson, Milkiver ja Einmann ja n. a. o. Stamberg ja Koppel.

Ülejateenijate korvpalli võistlustest võttis osa kaks meeskonda. Võitjaks tuli Kv. Ühend. Õppeasutiste meeskond, lüües lõppmängus Pioneeripataljoni meeskonda korvide vahekorraga 43:24. Kv. Ühend. Õppeasutiste meeskonnas mängisid: v. a. o. Mendel ja n. a. o. Aid, Peterson, Pärn, Roosa ja Leets.

Kõik võitjad meeskonnad omandasid garnisoni spordikomisjonilt kolmekordse kaitsmise tähtajaga väljapandud rändauhinna, mida jäädavalt omandas Kv. Ühend. Õppeasutiste ülejateenijate kogu meeskond ja teiskordselt — Sidepataljoni mõlemad meeskonnad.

Ohvitseride ja ülejateenijate võrk- ja korvpalli mängutase kohta peab märkima, et siin on täieline seisak. Üheks põhjuseks on siin garnisoni võimlade puudus.

„Sõdurite Kodu“ saal, mis garnisoni spordikomisjoni algatusel 1931. a. võimlemiseks sisse seati, ei suuda asendada korralikku võimlat. Kv. Ühend. Õppeasutiste võimla, mis ainukene korralik kaitseväge võimla garnisonis, asetseb liiga kaugel teistest väeosadest ja on pealegi alaliselt koormatud harjutuste ja mängudega. Era võimlate kasutamine on seotud suurte kuludega.

Võrk- ja korvpalli mängud, mis ühes keha arendamisega hoiavad alal mängijas värskuse, elurõõmu ja energia, peaksid kujunema meil üldhuvilisteks spordialadeks. Seepärast nende alade arendamises peaksid kõik kaasa aitama, kellest vähegi oleneb asja arendamise edu.

M.

Asutadi kaitseväge spordiühing.

25. novembril s. a. otsustati asutada kv. spordiühingute põhikirja kohaselt „Kalevi üksiku jalaväepataljoni ja 3. diviisi õppekompani spordiühing“; missuguse otsuse kinnitas Kalevi üks. j. patül 1. dets. l. a. Ühingu asutamise peakoosolekul 11. detsembril l. a. valiti esimesse ühingu juhatusse: ltn. M. Veski, n.-ltn. M. Loss-

mann, n.-ltm. A. Palgi, vltv. J. Lepik ja v.a.o. J. Tamm. Revisjonikomisjoni: kpt. J. Kendra, ltm. A. Vainlo ja v.a.o. J. Allik.

Nimetatud ühingu asutamine osutub esimeseks katseks ellu viia kv. spordiühingute asutamise mõtet. Arvestades asutatud ühingu küllaldast liikmete arvu, kellest mitmed tuntud kv. sportlased ja tutvudes ühingu elulise tegevuskavaga — jääb mulje, et ühing suudab kujuneda elujõuliseks.

Bridž.

BRIDŽIÜLESANNE NR. 18.

Võtame seekord käsile ühe trumbiülesande järgmise kaardijaotusega:

	♠	Ä, 8	
	♥	S, 9, 4, 2	
	♦	—	
	♣	4	
K, E	♠	10, 9	♠
Ä, 10, 8, 6, 5	♥	7, 3	♥
—	♦	Ä	♦
—	♣	E, S	♣

<table style="border-collapse: collapse; width: 100px; height: 100px; text-align: center;"> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;">B</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;">Y</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;">Z</td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;">A</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; height: 30px;"></td> </tr> </table>		B		Y		Z		A		♠	6
	B										
Y		Z									
	A										
	♥	K, E									
	♦	10, 3									
	♣	K, 8									

Pada on trump. A käib välja ja A — B annavad ära ainult kaks võtet.

Eelmise ülesande lahendus.

(Kaardid olid jaotatud järgmiselt: A — pada 5, 2; ärtu — A, E, 10, 6, 4; ruutu — 10, 6. B pada Ä, K, E, S; ärtu 2; ruutu Ä, K; risti Ä, K. Y — pada 8, 7, 4; ärtu 8; ruutu 5, 4; risti E, S, 10. Z — pada 10, 9, 6, 3; ärtu K, S, 9; ruutu 7, 3. Ärtu trump. Y käib välja, A — B võtavad kõik tihid).

1. Y ruutu — 4, K, 3, 6.
2. B risti — äss, pada — 3, ärtu — 4, risti — 10.
3. A ruutu — 10, ruutu — 5, ruutu — äss, ruutu — 7.
4. B ärtu — 2, 9, 10, 8.
5. A pada — 2, 4, S, 6.
6. B risti — K, pada — 9, ärtu — 6, risti — S.
7. A pada — 5, 8, E, 10.

Nüüd istub Z kaholis ja A võtab ülejäänud. See ülesanne näidaku, et just väga tugevate kaartide juures on tähtis mängu õieti läbi viia.

Male.

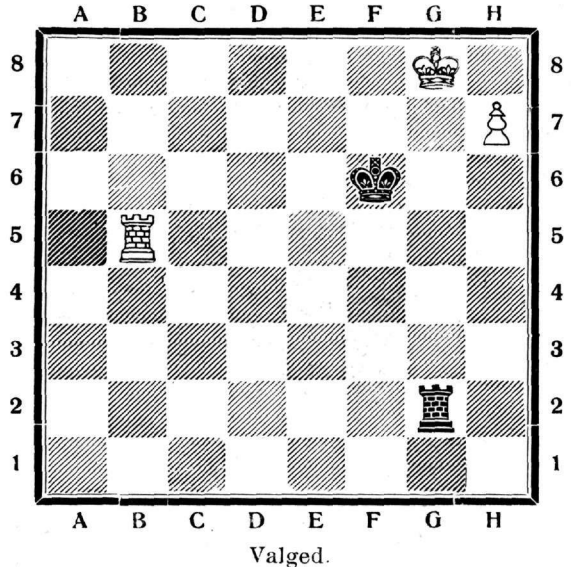
Toimetaja **A. Burmeister.**

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Lõpumäng.

Kokku seadnud prof. J. Berger.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg8, Vb5, Eh7.

Mustad: Kf6, Vg2.

Valged algavad ja võidavad.

*

- Dr. E. Palkooka ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 42 — 1933. a.) lahendus:
1. Rg3—f5 jne.

Tagavaraväe ohvitserid!

Tellige ja lugege
„SÕDURIT“

„Sõduris Nr. 50/51/52 ühes õnnesoovis
7. jalaväerügemendile hra J. Toonekurgi
kuulutus peab olema järgmine:

J. TOONEKURG

A/S. Saku õlletehase ladu

Võru, Kreutzvaldi 34.

Telef. 116.

9. üksikute jalaväepataljonile
15. aastapäeva puhul soovivad õnne:

<p style="text-align: center;">Kirjastus „KULTUUR“. Raamatu- ja kirjastusmaterjali kpl. Trüki- ja köitekoda. Pärnu.</p>	<p style="text-align: center;">„PÄRNU KIRJASTUSÜHISUS“ ja „PÄRNU PÄEVALEHT“. Rüütli 39.</p>
<p style="text-align: center;">VENNAD JEERIK. Pärnu. Jänesselja 17.</p>	<p style="text-align: center;">Trükikoda A. JANSEN. Pärnu. Kuninga 32.</p>
<p style="text-align: center;">Saapaäri „SOLIID“ Pärnu. Rüütli 22.</p>	<p style="text-align: center;">Mööbli- ja sadulsepatööstus J. PETRI. Pärnu. Rüütli 51.</p>
<p style="text-align: center;">Moeäri J. MARTIN. Pärnu. Rüütli 29.</p>	<p style="text-align: center;">Limonaditehas G. NUUMA. Pärnu. Aia 13.</p>
<p style="text-align: center;">Kaubamaja HEINRICH PULS. Pärnu. Kuninga 19.</p>	<p style="text-align: center;">O/Ü. A. BLIEBERNICHT õllevabrik. Pärnu. Suur-Jõe 10/12.</p>
<p style="text-align: center;">Kullasepatööstus J. MITT. Pärnu. Rüütli 32.</p>	<p style="text-align: center;">PÄRNU EESTI LAENU-HOIU ÜHISUS. Rüütli 40.</p>
<p style="text-align: center;">Kübara- ja moeäri L. GORDIN. Pärnu. Rüütli 18.</p>	<p style="text-align: center;">Kino-teater „CAPITOL“. Pärnu. Brackmanni tn.</p>
<p style="text-align: center;">Rätsepatööstus „ARTELL“. Pärnu. Brackmanni 11.</p>	<p style="text-align: center;">SINGER SEVING MACHINE COMPANY PÄRNU OSAKOND. Rüütli 36.</p>
<p style="text-align: center;">SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS PÄRNU OSAKOND. Rüütli 27.</p>	<p style="text-align: center;">A.-S. A'LE COQ'i õllevabriku Pärnu esitaja. Telef. 93. Pühavaimu 8.</p>
<p style="text-align: center;">Õpetajate kooperatiivühing „LIIT“. Pärnu. Rüütli 40.</p>	<p style="text-align: center;">A.-S. „GLOBUS“ PÄRNU OSAKOND. Rüütli 45.</p>
<p style="text-align: center;">Suurveski J. PUHK ja POJAD Pärnu osakond. Pikk 6.</p>	<p style="text-align: center;">PÄRNU LINATÖÖSTUS A.-S. Rääma 38.</p>
<p style="text-align: center;">Muusikariistade ja elektritarveteäri O. VIEGANDT. Pärnu. Rüütli 24.</p>	<p style="text-align: center;">Leivavabrik „CIBUS“. Pärnu. Aleksandri 2.</p>

PÄRNU MAJANDUSÜHISUS.

Jänesselja 8.

A.-S. SAKU ÕLLEVABRIKU

Pärnu ladu.

Telef. 133.

Pühavaimu 15.

**6. RAHVAVÄE POLGU
KAITSEVÄELASTE ÜHING.**

Pärnu.

Riidekauplus A. ANNUS.

Pärnu.

Rüütli 25.

PÄRNU KREDIIT PANK.

Rüütli 30.

Paberossikestade vabrik „LINDA“.

Kohvivabrik „VIKTORIA“.

Riia 66.

Pärnu.

Brackmanni 17.

Kaubamaja J. KRAKUSEN.

Pärnu.

Jänesselja 14.

Riide-, trikoo- ja kindatööstus

OTTO BESTER ja CO.

Pärnu.

Jannseni 39.

Kaubamaja S. GORDIN ja VENNAD.

Telef. 1,52.

Jänesselja 9.

Riide värvimise- ja villavabrik

KARL VICHMANN.

Pärnu, Telef. 2-45.

Jänesselja 7.

**A.-S. KREDIIT PANK
PÄRNU OSAKOND.**

Pärnu.

Rüütli 42.

PÄRNU SPORDISELTS „TERVIS“.

**PÄRNUMAA PÖLLUMEESTE
ÜHISPANK.**

Pärnu.

Rüütli 47.

„PÄRNUMAA TEATAJA.“

Pärnu.

Rüütli 47.

Šokolodivabrik „PROGRESS“.

Pärnu.

Malmi 16.

KAITSELIIDU PÄRNUMAA MALEVA.

„LIHATSENTRAAL NR. 6.“

Pärnu.

Vee tn. 9, tel. 96.

Restoran „PARK-HOTELL“.

(„Arsenal“)

Pärnu, Telef. 3-22.

Riia 6.

PÄRNU VABATAHTLIK TULETÖRJE.

Riide- ja valmisriieteäri

J. GOLDBERG ja POEG.

Pärnu, Telef. 4-42.

Rüütli 41.

Muusikariistade ja noodikauplus

„ESTO-MUUSIKA“

Pärnu osakond.

Pärnu, Telef. 4-04.

Rüütli 41.

Optika- ja fotoäri PAUL KAASIK.

Pärnu.

Rüütli 41.

Pärnu uus kohvik „CAFE GRAND“.

Telef. 3-60.

Kuninga 25.

Nõudekauplus „ÖKONOM“.

omanik G. V. HOLMETSKY.

Pärnu.

Rüütli 36.

**Õnne ja edurikast uut aastat
vahvate kaitseväge soovivad**

R ä t s e p a ä r i

JUL. KULL

Tallinn, S. Karja 6-3 Tel. 468-37.

Puusärgiäri ja matusetalitus

A. MELDORF

Tallinn, V. Tartu mnt. 1. Tel. 463-33, 460-02.

K.-M.

E. LERENMANN

Tallinn, S. Karja 10. Tel. 446-43.

*Narva Linaketramise
Manufaktuur*

A. SCHAPIRO & Ko

Tallinn, Estonia pst. 13. Tel. 301-85.

OSTETAKSE kõiksugu toores ja mets-
loomade **n a h k u** eksporteerimiseks.
Maksetakse kõrgemaid päevahindu.

F. BRASCHINSKY & POJAD

Tallinn, V. Karja 12. Telef. 436-90.

Suurim villaste kinnaste,
lõngade ning kõiksugu
pudukaupade ostukoht.

KODUMAA VABRIKUTE
RIIDEKAUPLUS

HEINRICH TOFER

TALLINN, S. KARJA 15.

A-Ü. Eesti Kiviõli

Tallinn, Vene tän 7-1.

Kõnetraat 465-56.

Ühisus

Estonia Eksporttapamajad

Tallinn, S. Tartu mnt. 101.

Kõnetraat 309-53 ja 305-51.

Onne ja edurikast uut aastat
soovib kõigile oma ärisõbrule ja kodukaitsjale

PLEKITÖÖSTUS

G. LINHOLM

V Kalamaja 32, Tallinn

METSAEKSPORT-ÄRI

E. KOPELOVSKY & Ko.

Tallinnas, Valli t. 10-45, trepp D, III korral. Telefonid 461-29 ja 461-19.

Telegrammi aadress: „ELKO“.

Postkast nr. 25.

ABIKONTOR: Narvas, Turu tän. 8, telefon 132.

Kunst - fotoateljee

Joh. Kärner

Narvas, Joala tän. nr. 19

Telefon 72

Portreed, suurendused, sise- ja välisgrupid. — Kaitseväelastele alandatud hindadega.

Suurim kirjutusmaterjali, reisutarkete ja peenenaha-kaupade äri Narvas on

Joh. Roosipuu kaubamaja

Suur tän. 24, Narvas.

Tartus: Suur turg 14.

Alati saadaval suures valikus: reisukohvrid, daamide käekotid, portfelliid, rahataskud, jalutuskepid, grammofonid ja plaadid, tasku- ja habemenoad. gillette terad, iluasjad, kosmeetika- ja parfümeeriakaubad.

Hinnad väljaspool võistlust.

R. Kabel

Moodi, pudukauplus ja auruga plisseerimistööstus.

Narva, Joala tän 12.

Kõnetr 2-66.

Soodsaim ostukoht

koloniaal-, delikatess- ja pudukauba ning kodumaa napside, veinide ja likööride alal on

Sõjaväe Majandusühisuse

Narva osakond. Malmi tn. 1.

Betoon- ja katusepapi tööstus

„JÄRVE”

(Omanik K. DULDER)

Betoonkivid.

Torud.

Parkett.

**Katuse- ja isoleer-
papp.**

Xylolith põrandad
(asbest põrandad).

Ladus:

tsement, lubi, telliskivid jne.

AKTSIASELTS

EESTI

KUNSTSARVE

VABRIK

O. KERSON & Ko.

T A L L I N N,

TULIKA TÄN. 7.

TELEF. 431-44, 431-54